

Tosikommunismi ja kaaderien muistot Nestori ja Elli
Parkkarin sotien jälkeisissä omaelämäkerrallisissa
kirjoituksissa

Turun yliopisto
Historian, kulttuurin ja
taiteiden tutkimuksen laitos
Kulttuurihistoria
Pro gradu -tutkielma
Petri Remander
Toukokuu 2016

Turun yliopiston laatujaarjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

REMANDER, PETRI: Tosikommunismi ja kaaderien muistot Nestori ja Elli Parkkarin sotien jälkeisissä omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa

Tutkielma, 102 s.

Kulttuurihistoria

Toukokuu 2016

Tutkielmassani tarkastelen SKP:n kaaderien Nestori ja Elli Parkkarin toisen maailmansodan jälkeen kirjoittamia omaelämäkertoja ja analysoin sitä, miten he omaelämäkertoissaan välittävät kommunistiyhteisön muistia. Tutkimuksessani etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Mitä muistoja Parkkarin omaelämäkerrat säilyttävät ja välittävät? Miksi Parkkarit kirjoittivat omaelämäkertoja toisen maailmansodan jälkeen ja mikä oli niiden merkitys kommunistiyhteisölle?

Tutkielman alkuperäislähteinä käytän Parkkarin omaelämäkertoja, heidän vuonna 1947 kirjoittamia lyhyitä pienoiselämäkertoja sekä Kansan Arkiston Parkkareita koskevaa arkisto-aineistoa. Lähteiden analysoinnissa sovellan Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa, jota hän esittelee kirjassaan *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination* (2011). Assmann luo kulttuurisen muistin teoriansa ranskalaisen sosiologin Maurice Halbwachs'n kollektiivisen muistin teorian pohjalta, jossa korostetaan muistin sosiaalista luonnetta. Assmann jatkaa Halbwachs'n kollektiivisen muistin teoriaa jakamalla kollektiivisen muistamisen kolmeen muotoon: kommunikatiivisen ja kulttuurisen muistin käsitteisiin, joiden välissä on biografisen muistamisen muoto. Näiden käsitteiden avulla Assmann osoittaa, kuinka kollektiivista muistia rakennetaan yhteisöissä.

Analysoin aluksi Parkkarin puolueelle vuonna 1947 kirjoittamia pienoiselämäkertoja ja käyn läpi sitä, millä tavalla ne olivat tärkeitä sekä Parkkareille itselleen että puolueelle. Tämän jälkeen siirryn Parkkarin omaelämäkertoihin. Tarkastelen omaelämäkertoja erittelemällä kolme eri teemaa, jotka ovat kommunistien maanalainen puoluetyö, ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä sekä opiskelu ja aate. Viimeisessä luvussa käsittelen Parkkarin asemaa puolueessa toisen maailmansodan jälkeen. Samalla pohdin uskollisuuden merkitystä, sukupuolen roolia ja pohdin vallan ja pienoisesä omaelämäkertojen suhdetta.

Assmannin teoriaa soveltaen luen Parkkarin omaelämäkerrat osaksi kommunikatiivista muistia, eli osana kommunistiyhteisön suullista ja elämäkerrallista muistamista. Näiden omaelämäkertojen avulla kommunistiyhteisö pyrki siirtymään sodan jälkeen kommunikatiivisesta muistamisesta institutionaaliseen kulttuuriseen muistamiseen. Parkkarit toimivat siten SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä ja Parkkarin omaelämäkerrat olivat näin osa kommunistiyhteisön historiankirjoitusta. Omaelämäkertoissa kuvataan sitä, miten esimerkillinen tosikommunisti toimii. Samalla niissä puetaan sanoiksi kommunistista aatetta.

Asiasanat: aate, kaaderit, kommunistiyhteisö, kulttuurinen muisti, omaelämäkerrat, performanssi, sukupuoli, tosikommunisti, valta.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
1.1. Tutkimuskysymys ja alkuperäislähteet.....	1
1.2. Näkökulmista ja metodologiasta.....	7
1.3. Tutkimuskirjallisuus ja tutkimustilanne.....	15
2. SKP:n pienoiselämäkerran kyselylomake ja puolueen poliittinen arvio.....	18
2.1. Kommunismin aate ja SKP:n nousu maan alta jatkosodan jälkeen.....	18
2.2. Nestori Parkkarin pienoiselämäkerta.....	24
2.3. Elli Parkkarin pienoiselämäkerta.....	36
3. Kommunistiyhteisön menneisyys Parkkareiden omaelämäkertoissa.....	43
3.1. Kommunistien maanalainen puolue työ.....	43
3.2. Ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä.....	51
3.3. Opiskelu ja aate.....	60
4. Uskolliset kaaderit.....	70
4.1. Kommunistiyhteisön oman historian tarve.....	70
4.2. Uskolliset kaaderit puolueen johdossa.....	77
4.3. Kommunistin sukupuoli ja pienoisi- sekä omaelämäkertojen valta.....	82
5. Lopuksi.....	91
Lähdeluettelo.....	96

1. Johdanto

1.1. Tutkimuskysymys ja alkuperäislähteet

Kun kesäkuussa 1933 körröttelin vankivaunussa kohti Tammisaarta, jatkui fasistinen lapuanliike maassamme ja suuntasi entistä raivokkaammin iskujaan myös vankilassa oleviin poliittisiin vankeihin nujertaakseen ja tuhotakseen heidät. Vankiloista tulevat viestit olivat jo pitkän aikaan kertoneet tästä. Edessä oleva elämäni vaihe näytti sen vuoksi uhkaavalta. Siitä ei varmaan tulisi helppo eikä lyhyt, sen tiesin, sillä Viipurin hovioikeus oli silloisen tavan mukaan mätkäissyt minullekin ”valtiopetoksen valmistelusta” 6 vuotta kuritushuonetta ja kansalaisluottamuksen menetyksen kymmeneksi vuodeksi yli rangaistusajan. Mitään apeutta tuomioni johdosta en kuitenkaan tuntenut, sillä osallistuessani Suomen kommunistisen puolueen maanalaiseen toimintaan olin valmistautunut jo tähänkin. Poliittiset tuomiot, joita noina vuosina satoi tuhkatiheään työväenliikkeessä toimiville, olivat vääryyteen perustuvia luokkatuomioita.¹

Näillä sanoilla Nestori Parkkari aloitti vuonna 1960 julkaistun omaelämäkertansa *Väkivallan vuodet*. Edellä lainatusta Nestori Parkkarin omaelämäkerran otteesta käy ilmi, että hän oli kommunisti ja osallistui kommunistien maanalaiseen toimintaan Suomessa. Nestori Parkkari kertoo ottaneensa tyyneydellä vastaan hänelle langetetun kuuden vuoden vankilatuomion, mutta hän korostaa sen olevan vääryyteen perustunut luokkatuomio. Lisäksi kirjoituksesta käy ilmi, että hänen pidättämisensä aikana vuonna 1933 Suomessa toimi Lapuan liike, ja SKP:n kommunistit olivat niin sanotusti ”maan alla”. Tässä omaelämäkerrassa Nestori Parkkari keskittyy muistelemaan sekä omaansa että toisten kommunistien elämää Tammisaaren vankilassa. Vankila-ajan lisäksi hän kirjoittaa 1930-luvun suomalaisen yhteiskunnan poliittisista tapahtumista, joissa suomalaiset kommunistit olivat olleet osallisina. Nestori Parkkarin omaelämäkerran ensimmäisistä sivuista alkaen on selvää, että hänen tekstillään on jokin pyrkimys ja oma lukijakuntansa. Myös kirjan nimi *Väkivallan vuodet* vihjaa menneisyyden rauhattomiin tapahtumiin.

Jorma Kalela korostaa, että menneisyyttä käsittelevä tieto ei ole yksinomaan historioitsijoille kuuluvaa. Historian rakentamiseen osallistuvat kaikki ihmiset

¹ Nestori Parkkari 1960, 7.

yhteiskunnan eri tahoilla. Historia koskee kaikkia ja on joka puolella. Jopa arjessa tapahtuva keskustelu jostakin aiheesta on historian tulkintaa. Menneisyydestä kertovia historiallisia lähteitä onkin käytettävissä määrältään ja muodoltaan lukematon määrä, kuten esimerkiksi kansanperinne, omakustannerunokirjat tai omaelämäkerrat. Ennen kaikkea yhteiskunnan rakentamiseen osallistuvat tulkinnat menneisyydestä eivät tule koskaan valmiiksi. Uudet tulkinnat vastaavat uusiin kysymyksiin yhteiskunnallisesti merkityksellisen tiedon tarpeen jatkuvasti muuttuessa.²

Kalelan näkemykseen historian luonteesta on helppo yhtyä. Myös Kalelan esittämä ajatus historiallisten lähteiden monipuolisuudesta muistuttaa siitä, että esimerkiksi Nestori Parkkarin omaelämäkerta osallistuu menneisyydestä kertovan tiedon rakentamiseen. Tässä tutkielmassa tarkastelen kahden Suomen Kommunistisen Puolueen (SKP³) kaaderin, Nestori Parkkarin (1904–1975) ja Elli Parkkarin (1907–2001) muistoja heidän omaelämäkerrallisissa kirjoituksissaan. Parkkarien kirjoituksista käy ilmi, että he olivat nuoruudestaan lähtien olleet aktiivisesti mukana kommunistien poliittisessa toiminnassa. Parkkarit olivat olleet SKP:n jäseniä 1920-luvulta alkaen kun kommunistinen toiminta oli vielä Suomen lakien mukaan kiellettyä. Näin he kuuluivat puolueeseen sen maanalaisen kauden aikana. Parkkareilla oli vastuullinen rooli puolueen eri tehtävien suorittamisessa ja puolue työnsä vuoksi he kärsivät pitkiä vankeustuomioita 1930-luvulla ja toisen maailmansodan aikana. 1930-luvun puolivälissä Parkkarit opiskelivat Neuvostoliitossa kommunistien kansainvälisissä puoluekouluissa ja näin heistä tuli SKP:n luotettuja puolue työntekijöitä eli kaadereita. Jatkosodan päätyttyä Parkkarit vapautuivat vankeudesta ja puolueen maanalaisen kauden kokeneina kaadereina he kuuluivat sodan jälkeiseen SKP:n ydinryhmään. Syyskuussa 1944 solmitun välirauhansopimuksen myötä kommunistien toiminta ei ollut enää Suomessa kiellettyä. Parkkarit toimivat sodan jälkeen aktiivisesti SKP:n ja SKDL:n edustamassa vasemmistolaisessa työväenliikkeessä. Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä Parkkarit kirjoittivat puolue työnsä ohessa ja eläkkeellä

² Kalela 2010, 40–41.

³ Suomalainen Kommunistinen Puolue perustettiin Moskovassa elokuussa 1918. Kaksi vuotta myöhemmin vuonna 1920 puolueen nimi muutettiin Suomen Kommunistiseksi Puolueeksi, josta lyhenne SKP. Puolueen perustivat Neuvosto-Venäjälle vuonna 1918 paenneet Suomen sisällissodan punaisten johtajat. Saarela & Rentola 1998, 10.

ollessaan omaelämäkerrallisia teoksia, joissa he muistelivat omaa toimintaansa puolueen maanalaisen kauden aikana.⁴

Tutkimuksessani etsin vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Mitä muistoja Parkkarien omaelämäkerrat säilyttävät ja välittävät? Miksi Parkkarit kirjoittivat omaelämäkertoja toisen maailmansodan jälkeen ja mikä niiden merkitys oli kommunistiyhteisölle?⁵ Tarkoitukseni on analysoida, miten Parkkarit omaelämäkertoissaan välittävät kommunistiyhteisön muistia. Olen kiinnostunut siitä, miten yksilö ja yhteisö muistavat menneisyyttään. Nestori ja Elli Parkkarin tekstien analysoinnissa tukeudun egyptologi Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaan⁶, jota soveltamalla tarkastelen Parkkareita SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä. Assmannin kulttuurisen muistin teoria muodostaa tutkielmani metodologisen selkärangan. Kerron tarkemmin luvussa 1.2. miten tulen soveltamaan Assmannin teoriaa tutkielmassani.

Tutkielmani otsikossa lukevan tosikommunismi käsitteen olen kehittänyt tätä tutkimusta varten. Tosikommunismi on tutkielmassani operatiivinen käsite, joka sisältää esimerkillisen kommunistin ihanteen sisäistämisen ja siihen pyrkimisen. Tosikommunismi käsitteessä on siis jatkuvan kehittymisen ja kasvun ideaali sisäinrakennettuna. Tosikommunisti tarkoittaa näin esimerkillistä ideaalikommunistia, joka on uskollinen aatteelleen ja pyrkii jatkuvasti kehittämään itseään paremmaksi kommunistiksi.

Parkkarit olivat siis SKP:n kaadereita. Ranskankielinen sana *cadre* (kehys) on alun perin tarkoittanut vakinaista sotajoukkoa. Kommunisteista puhuttaessa termi ”kaaderi” viittaa kommunistisen puolueen kantajäseneen, erotuksena tavallisista rivijäsenistä. Kaaderit siis muodostivat kommunistisen puolueen ammattivallankumouksellisten kantajoukon ja heidän piti olla ehdottoman kuuliaisia puolueen keskusjohdolle sekä täyttää aktiivisesti annetut määräykset. Ammattivallankumouksellisten kommunistien

⁴ Nestori Parkkari 1955, 1960, Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA; Elli Parkkari 1993, Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA ja passim.

⁵ SKP ja kommunistiyhteisö ovat tässä tutkielmassa toistensa synonyymeja. Kommunistiyhteisöä käytän tutkimuksellisenä käsitteenä, jonka tarkoituksena on helpottaa tutkielman luettavuutta.

⁶ Jan Assmann ei käytä itsensä ja puolisonsa egyptologi Aleida Assmannin kanssa kehittämästä kommunikatiivisen ja kulttuurisen muistamisen tutkimuksesta nimitystä teoria. Tässä tutkielmassa käytän selkeyden ja luettavuuden vuoksi heidän tutkimuksestaan nimitystä kulttuurisen muistin teoria.

muodostamassa kaaderipuolueessa vallitsi tiukka puoluekuri.⁷ Kaaderien puolueasema ja koulutus erotti heidät niin sanotuista tavallisista SKP:n rivijäsenistä. Puolue myös maksoi kaadereille palkkaa.⁸

Kommunistisen puolueen mallinomainen ilmentymä oli Neuvostoliiton kommunistinen puolue (NKP), joka vaati jäseniltään ehdotonta kuuliaisuutta ja omistautumista puolueen toiminnalle. Kuri oli ankarampi kuin armeijassa, koska puolue vaati jokaiselta jäseneltään täydellistä uskollisuutta ja valmiutta täyttää kaikki käskyt. Tämän leniniläisen ammattivallankumouksellisen etujoukon malli pāti myös kaikissa muissa Euroopan kommunistipuolueissa.⁹

Jaan tutkimukseni kolmeen päälukuun, joista ensimmäisessä käsittelen Nestori ja Elli Parkkarin vuonna 1947 SKP:lle kirjoittamia pienoiselämäkertoja. Ennen Parkkarien pienoiselämäkertojen käsittelyä taustoitan luvussa 2.1. SKP:n vaiheita toisen maailmansodan jälkeen. Tarkastelen lyhyesti myös kommunismin aatetta ja historiaa. Tämän jälkeen analysoin Parkkarien pienoiselämäkertoja omissa alaluvuissaan. Pieniselämäkertoja tarkastelemalla pyrin selvittämään millainen asema heillä oli kommunistiyhteisössä. Toisessa pääluvussa käyn temaattisesti läpi Parkkarien omaelämäkertoja ja tarkastelen miten niiden kautta välitettiin lukijoille tietoa kommunistiyhteisön menneisyydestä. Erittelen Parkkarien omaelämäkertoista kolme eri teemaa, jotka ovat kommunistien maanalainen puoluetyö, ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä sekä opiskelu ja aate. Analysoin Parkkarien omaelämäkertoja soveltamalla Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa. Assmannin teorian mukaan yhteisöjen muistia tallentavat ja siirtävät eteenpäin ”muistin välittäjät”.¹⁰ Tutkielmassani tarkastelen Parkkareita SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä. Viimeisessä pääluvussa keskityn analysoimaan lähemmin Parkkarien asemaa puolueessa toisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäisessä alaluvussa käsittelen Nestori Parkkarin jatkosodan jälkeen puolueen vuosikirjaan kirjoittamaa artikkelia ja sen merkitystä. Toisessa alaluvussa osoitan millainen asema Parkkareilla oli puolueessa. Viimeisessä alaluvussa keskityn tarkastelemaan sukupuolen merkitystä

⁷ Paastela 1975, 65.

⁸ Elli Parkkari 1993, 37, 148.

⁹ Koivisto 2010, 186–187.

¹⁰ Assmann 2011 (1992), 39.

kommunistiyhteisössä. Pohdin miten sukupuoli vaikutti kirjoittamiseen kommunismin historiasta, sekä miten sukupuoli näkyy Parkkarien omaelämäkerrallisissa kirjoituksissa.

Tutkimuksessani käytän Parkkarien kirjoituksista käsitettä ”omaelämäkerralliset tekstit”. Nestori Parkkarin omaelämäkerralliset tekstit koostuvat hänen toisen maailmansodan jälkeen kirjoittamista ja julkisuuteen suunnatuista omaelämäkertoista *Suomalaisessa keskitysleirissä vv.1940–44* (1955) sekä *Väkivallan vuodet* (1960). Hän on kirjoittanut ne osin reportaasimuodossa, ja kummassakin kirjassa Nestori Parkkari muistelee omia sekä toisten SKP:n jäsenten kokemuksia puolueen maanalaisilta vuosilta. Kolmas Nestori Parkkarin kirjoittama kirja *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944* (1970) poikkeaa hänen kirjoittamistaan omaelämäkertoista. Teos on enemmänkin tietokirja tai historiikki, jossa Nestori Parkkari pyrkii antamaan yhtenäisen kuvauksen kommunistisesta nuorisoliikkeestä vuosina 1900–1944.

Elli Parkkarin omaelämäkerta *Paremmän huomisen puolesta. Elli Parkkari muistelee* (1993) on ainoa omaelämäkerta häneltä. Siinä Elli Parkkari keskittyy muistelemaan lähinnä omia kokemuksiaan SKP:n jäsenenä. Elli Parkkarin omaelämäkerta on syntynyt kolmessa vaiheessa. Kansan Arkiston työntekijä Anna-Liisa Lehtoranta haastatteli Elli Parkkaria vuonna 1982 osana poliittisten vankien muistitiedon keruuprojektia. 1990-luvun alussa omaelämäkertaa työstivät Elli Parkkari ja Kansan Uutisten toimittaja Toivi Väre. Lopullisen julkaisun toimitti Kansan Sivistystyön Liiton työntekijä Pirjo-Riitta Reiman ja näin Elli Parkkarin omaelämäkerta ilmestyi lopulta vuonna 1993.¹¹ Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkertoista käy ilmi, että he seurustelivat jo ennen toisen maailmansodan syttymistä. Onkin mielenkiintoista, että kumpikin mainitsee kirjoituksissaan toisensa ainoastaan pariin otteeseen. Vankila-ajan tuntemuksista ja muusta maanalaisesta toiminnasta he kertovat seikkaperäisesti, mutta toisiinsa pariskuntana he viittaavat niukasti.

Parkkarien omaelämäkertojen lisäksi tutkielman alkuperäislähteet koostuu Nestori ja Elli Parkkarin vuonna 1947 SKP:lle kirjoittamista pienoiselämäkertoista, joista sain kopiot Kansan Arkistosta. Pieniselämäkerrat rakentuvat SKP:n laatimasta

¹¹ Nämä Elli Parkkarin omaelämäkertaa koskevat tiedot olen saanut sähköpostitse Pirjo Kaihovaaralta.

kyselylomakkeesta, jonka kysymyksiin puolueen jäsenen oli pakko vastata. Myöhemmin pienoiselämäkerran kirjoittajasta tehtiin puolueelle poliittinen arvio, jossa käytiin läpi pienoiselämäkerran kirjoittajan vahvuuksia ja heikkouksia.¹² Alkuperäinen SKP:n kyselylomake on todennäköisesti vuodelta 1947 ja sitä säilytetään Kansan Arkistossa. Tutkielmassani käytän Pirjo Kaihovaaran sosiologian lisensiaattityössä olevaa liitettä, jossa on kopio tuosta asiakirjasta.¹³ Pieniselämäkertoissa jäsenien piti siis esittää menneisyytensä kirjallisessa muodossa vastaamalla puolueen kyselylomakkeeseen. Tämä käytäntö koski sekä uusia että vanhoja SKP:n jäseniä. Pieniselämäkerrat olivat puolueen sisäisen valvonnan väline, jonka avulla tarkkailtiin puolueen jäsenien nuhteettomuutta ja aatteellista puhtautta.¹⁴ Näiden lisäksi hyödynnän vuonna 1945 ilmestynyttä *SKP taistelujen tiellä vuosikirja I* sekä Kansan Arkistossa säilytettäviä dokumentteja, jotka koskevat Nestori ja Elli Parkkarin toimintaa puolueessa. Parkkarien puolueelle kirjoittamat pienoiselämäkerrat yhdessä muun omaelämäkerrallisten tekstien kanssa toimivat tutkimuksessani kurkistusaukkoina suomalaisen kommunismin historiaan.

Rajaan tutkimukseni ajallisesti 1920-luvun alusta 1940-luvulle. 1920-luvun alussa Nestori Parkkari kertoi ensimmäisen kerran osallistuneensa työväenliikkeen toimintaan. Parkkarien omaelämäkerrallisissa teksteissä luodaan laaja katsaus, jossa he muistelevat vaiheitaan SKP:n jäseninä. Keskityn kuitenkin tutkimuksessani erityisesti 1930–1940-luvun väliseen ajanjaksoon, koska juuri näitä kahta vuosikymmentä Parkkarit omaelämäkertoissaan muistelevat. Omaelämäkerrat päättyvät jatkosodan päättymiseen, mutta tarkastelen Kansan Arkiston dokumenttien kautta Parkkarien toimintaa puolueessa vielä toisen maailmansodan jälkeen ja näin rajaan tutkimukseni 1940-luvun loppuun. Tutkimukseni aikarajaus jakautuu siis kahteen eri aikatasoon. Ensimmäinen aikataso koskee Parkkarien toisen maailmansodan jälkeen kirjoitettuja omaelämäkertoja, joita tarkastelen luvussa kolme. Keskityn siinä tarkastelemaan mitä Parkkarit ovat tehneet kommunistiyhteisössä 1930-luvulta aina jatkosodan päättymiseen asti. Toisessa aikatasossa käsittelen Parkkarien vuonna 1947 kirjoittamia pienoiselämäkertoja luvussa kaksi. Lisäksi luvussa neljä käsittelen vielä

¹² Kaihovaara 1997, 30–31; Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake; Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

¹³ Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake

¹⁴ Kaihovaara 1998, 152–153 ja viite 9.

arkistodokumenttien kautta mitä Parkkarit tekivät toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina.

Parkkarien kirjoittamat omaelämäkerrat eivät ole ainutlaatuisia, vaan kyseessä on pikemminkin oma lajityyppi. Pirjo Kaihovaaran mukaan kommunistien omaelämäkerrallisia ”sankarikuvauksia”, esimerkiksi vankila-ajan kokemuksista on julkaistu kohtalaisen paljon 1960–1990-luvun välisenä aikana. Näihin kuvauksiin on vaikuttanut kommunistien maanalaisen kauden ”heroisoiminen”, kun puolueesta tuli julkinen toisen maailmansodan jälkeen.¹⁵ Tauno Saarela puolestaan huomauttaa, että toisen maailmansodan jälkeen puolueen historiasta kirjoitetut artikkelit ja muistelmateokset ovat luonteeltaan ”sankaritarinoita”.¹⁶ Tutkimuksessa otan huomioon edellä esitetyt näkökulmat, mutta tarkastelen Parkkarien omaelämäkertoja ennen kaikkea osana kommunistiyhteisön muistia. Kommunistiyhteisön muistilla tarkoitan Parkkarien omaelämäkertoissa kerrottuja muistoja heidän omista ja puolueen maanalaisen kauden vaiheista sotien väliseltä ajalta aina jatkosodan päätymiseen asti.

1.2. Näkökulmista ja metodologiasta

Tutkielmani ammentaa keskeiset käsitteelliset ja metodologiset välineensä eri ”suunnilta”. Olen pyrkinyt siihen, että tutkielmani käsitteelliset ja metodologiset lähtökohdat täydentäisivät toisiaan. Keskityn aluksi omaelämäkertatutkimukseen, minkä jälkeen tarkastelen Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa ja lopuksi tuon esille eräitä havaintoja käsitteiden ”ideologia” ja ”aate” käytöstä. Koska tutkielmani lähdekirjallisuus muodostuu suurimmaksi osaksi Parkkarien omaelämäkertoista, pohdin seuraavaksi omaelämäkertoja historian tutkimuksen lähteenä ja sitä mitä omaelämäkertoja analysoitaessa pitää huomioida. Kulttuurihistorioitsija Maarit Leskelä-Kärki on tutkinut elämäkerran paikkaa historian tutkimuksessa ja katsoo, että elämäkerta sijaitsee erilaisten historiankirjoittamisen tyylien välimaastossa. Leskelä-Kärki painottaa, että elämäkerrallista tutkimusta on mahdollista tehdä monella eri tapaa ja tutkimuksen tekijän on oltava selvillä elämäkerrallisen tutkimuksen eri muodoista.¹⁷

¹⁵ Kaihovaara 1997, 84.

¹⁶ Saarela 1996, 10.

¹⁷ Leskelä-Kärki 2012, 27.

Omaelämäkerta- tai autobiografia termi tulee kreikkalaisista sanoista *autos* – (”itse”), *bios* – (”elämä”) ja *graphe* (”kirjoittaa”). Se merkitsee kirjoittajan itsensä laatimaa elämäntarinaa. Termiä omaelämäkerta käytettiin ensimmäistä kertaa valistuksen ajan Euroopassa 1700-luvun loppupuolella. Omaelämäkerralla oli aluksi muitakin nimityksiä, mutta ajan myötä ”omaelämäkerta” vakiintui. Elämäkerran voidaan katsoa eroavan omaelämäkerrasta siten, että se on jonkun toisen, yleensä oppineen henkilön, tulkintaa toisen henkilön elämästä.¹⁸

Työläistaustaisen Elli Parkkarin omaelämäkerralliset tekstit tarjoavat mahdollisuuden pohtia sukupuolen merkitystä kommunistiyhteisössä. Liz Stanley painottaa, että oma/elämäkertoja on aiemmin kirjoitettu lähinnä valkoisen ylä- ja keskiluokan miesten keskuudessa, ja ne ovat olleet myös akateemisen tutkimuksen keskiössä. Nykytutkimus on suhtautunut kriittisesti tällaiseen oma/elämäkertakaanoniin.¹⁹ Historiantutkimus ottaa nykyään huomioon aiemmin poissuljettuja aiheita, kuten esimerkiksi sukupuolen, työväenluokan ja naisten kirjoittamat omaelämäkerrat.

Kari Teräs muistuttaa, että omaelämäkertoihin sisältyy useita aikatasoja, varsinkin jos omaelämäkerrassa kuvattujen tapahtumien ja kirjoittamisajankohdan välillä on kulunut useita vuosia. Omaelämäkerrat eivät myöskään ole aihepiirinsä suhteen rajattuja, koska kirjoittajan elämäkerronnan lisäksi ne voivat olla esimerkiksi puolustuspuheita tai poliittisia kannanottoja.²⁰ Teräksen huomio on tärkeä tutkimukseni näkökulmasta katsottuna, koska Parkkareiden omaelämäkerrat sisältävät poliittisia kannanottoja. Niissä kerrotaan tapahtumista, joista sodanjälkeisessä Suomessa pyrittiin vaikenemaan. Myös Parkkareiden omaelämäkerrallisiin teksteihin sisältyy useita aikatasoja ja huomioin sen kun analysoin heidän tekstejään.

Omaelämäkerrat esittävät subjektiivisen kuvan menneiden tapahtumien kokemuksista. Miten omaelämäkertoissa kerrottuihin kokemuksiin pitää suhtautua? Marja Rytönen korostaa, että omaelämäkertoissa on aina kyse kokijan totuudesta, eivätkä omaelämäkerrat pysty tarjoamaan objektiivista kuvaa menneisyyden tapahtumista.²¹

¹⁸ Smith & Watson 2001, 1–4.

¹⁹ Stanley 1992, 4.

²⁰ Teräs 2011, 188–189.

²¹ Rytönen 2012, 144.

Nykykulttuurin tutkija Tuija Saresmaa puolestaan huomauttaa, että omaelämäkerran kirjoittaja kertoo elämästään valikoidusti ja käyttää tyylillisiä keinoja. Elämäkokemuksista kertynyttä massaa muovataan ja prosessoidaan selkeäksi kokonaisuudeksi.²²

Anu Korhonen esittää feministi-historioitsija Joan Scottin päätelmiin pohjautuen, että kokemus on itselle kerrottu tarina tapahtuneesta. Kokemuksessa yhdistyvät toimija-yksilön ja kulttuurin merkitykset, jolloin kokemus on yksilön narratiivi. Menneisyyden yksilö on osa kulttuuriaan ja toimii sen puitteissa, eikä hän voi rakentaa itselleen mitä tahansa kokemusta.²³ Nestori ja Elli Parkkarin tekstien analyysissä otan huomioon, että kommunistiyhteisön jäsenenä he olivat omaksuneet puoluekulttuurin tarjoaman normiston. Tällä oli merkittävä vaikutus siihen, millä tavalla Parkkarit omaelämäkerrallisissa teksteissään muistelevat menneisyyttään.

Feministisessä tutkimuksessa on käyty pitkään keskustelua kokemuksen käsitteen ongelmallisuudesta. Käsitettä on kritisoitu muun muassa essentialismista ja eksklusiivisuudesta sekä epämääräisyydestä.²⁴ Marja Rytönen näkee omaelämäkerran puheeksi kokemuksesta, jota ”subjekti rakentaa suhteessa käsillä oleviin representaation mahdollisuuksiin, yhteiskunnan ja kulttuurin odotuksiin ja omaan tilanteeseensa maailmassa”.²⁵ Näin ollen omaelämäkerran tutkija suunnistaa erittäin haasteellisessa historian ja kulttuurin maastossa, sillä hahmottaessaan subjektin elämää, täytyy hänen ottaa huomioon edellä mainitut seikat.²⁶ Näen Parkkarin omaelämäkerrat oman aikansa yhteisön, yhteiskunnan ja kulttuurin välisen keskinäisen vuorovaikutuksen kohtaamispaikkoina. Parkkareiden omaelämäkerrat muodostavat siis haastavan tutkimuskohteen, koska niiden tarkastelun yhteydessä pitää samalla huomioida myös laaja historiallinen ja kulttuurinen kenttä.

Yhdysvaltalaiset tutkijat Sidonie Smith ja Julia Watson toteavat, että toisinaan omaelämäkertoissa esiin tulevat asiat nähdään historiallisina faktoina.

²² Saresmaa 2007, 91.

²³ Korhonen 2005, 154. Joan Scott on pohtinut kokemuksen käsitteen sisältöä ja käyttöä artikkelissaan ”The Evidence of Experience”. Ks. Scott 1991.

²⁴ Ks. lisää Koivunen & Liljeström 1996, 275–277.

²⁵ Rytönen 2012, 154.

²⁶ Ibid.

Omaelämäkertojen suhde todellisuuteen on kuitenkin kaksijakoinen. Ne kertovat monista historiallisista tapahtumista, mutta niiden totuus on aina suhteellista. Omaelämäkertojen subjektiivisen luonteen vuoksi on mielekkäämpää puhua subjektiivisesta totuudesta sen sijaan, että väitetään jotakin faktaksi.²⁷ Myös Anni Vilkkö kommentoi omaelämäkertojen monimutkaista suhdetta todellisuuteen seuraavasti: ”Omaelämäkerta on pohjimmiltaan todellisuuden uudelleen luomisen, elämän jäljittelyn ja alkuperän hakemisen yritystä, itselle kerrotun sisäisen kertomuksen muokkausta, missä toiminnassa tietoisuus kertomuksesta ja kertomisesta on todellisuussuhteen läpikäynti.”²⁸

Parkkareiden omaelämäkerrallisten tekstien tutkija kohtaa kysymyksen muistista. Keskeisessä roolissa on kysymys yksilön identiteetin suhteesta menneisyyteen sekä siitä, miten yksilö ja yhteisö muistavat menneisyyttään. Parkkarien omaelämäkertojen tarkastelussa sovellan Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa. Assmann esittelee teoriaa kirjassaan *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination* (2011). Assmann luo kulttuurisen muistin teorian suhteessa ranskalaisen sosiologin Maurice Halbwachsian kollektiivisen muistin teoriaan, jossa korostetaan muistin sosiaalista luonnetta.²⁹

Assmannin mukaan yhdessä ja yksin muistaminen on ihmisyhteisöjen olemisen tapa. Ihmiskunnan historiassa muistaminen on ollut kulttuurien keskeisimpiä piirteitä. Tulevaisuuteen suuntautuva ajattelu pohjautuu muistoihin, jotka on haalittu menneisyydestä. Tässä mielessä ihmisten menneisyys on jatkuvan uudelleen käsittelyn kohteena, ja tämä menneisyys muodostuu tietynlaiseksi, kun palaamme siihen muistoissamme. Ihmisyhteisöissä on tyypillistä, että kuolleiden muistoa vaalitaan

²⁷ Smith & Watson 2001, 10.

²⁸ Vilkkö 1997, 54.

²⁹ Halbwachsia pidetään nykyään muistitietotutkimuksen edelläkävijänä. Häntä kiinnosti ryhmämuistin ja ryhmäidentiteetin välinen suhde, joka on kollektiivisen muistin teorian keskiössä. Halbwachs ei koskaan edes ajatellut ulottaa teoriaansa koskemaan laajemmin kulttuurin tutkimusta. Kollektiivinen muisti oli hänelle todellisuutta ja tarkoituksena oli osoittaa, että jopa yksilön henkilökohtaiset muistot ovat sosiaalinen ilmiö. Halbwachsian sosiaalis-konstruktivistinen tapa hahmottaa menneisyyttä on merkittävässä roolissa Assmannin omassa tutkimuksessa. Sosiaalis-konstruktivistisen teorian kehittivät ensimmäiseksi Peter L. Berger ja Thomas Luckmann. Tosin Halbwachs osoitti jo neljäkymmentä vuotta heitä aikaisemmin, miten ihmisten tavat hahmottaa sekä ymmärtää todellisuutta ovat sosiaalisesti rakentuneita. Käsitteet menneisyydestä eivät siis ole luonnollisesti syntyneitä, vaan ne ovat kulttuurisesti tuotettuja. Assmann 2011 (1992), 31–33. Ks. lisää sosiaalis-konstruktivistisesta teoriasta. Berger & Luckmann 1995.

erilaisilla muistimenetelmillä. Tällaisen muistamisen kulttuurin eräs ilmentymä oli esimerkiksi roomalaisten tapa pitää esivanhemmat osana yhteisöä tekemällä heistä muotokuvia. Muistamisen kulttuurin tarkoitus on muistoa vaalimalla ylittää menneen ja nykyisyyden välinen kuilu.³⁰

Halbwachsin kollektiivisen muistin teoria pohjautuu väitteeseen, jonka mukaan muistia ei voi olla olemassa ilman sosiaalista yhteisöä. Yksilön muistot eivät säily itsessään, vaan yksilön muisti muodostuu ja säilyy sosiaalisen kanssakäymisen yhteydessä. Muistaminen ei ole mahdollista tämän sosiaalisen kehyksen ulkopuolella. Muistaminen ja muistot syntyvätkin yksilöiden jakamina kokemuksina, ja näin ne saavat kollektiivisen muotonsa. Kollektiivista muistia ei pidä nähdä ainoastaan metaforana, sillä ryhmällä itsellään ei ole valmiina omaa muistia, vaan se muodostuu sosiaalisessa kanssakäymisessä ryhmän jäsenten kesken. Yksilö ei omista omaa muistiaan, vaan muistaminen on tietyssä määrin aina yhteisöllistä. Kumpaakaan ei voi olla ilman toista.³¹ Yhteisön muodostamassa kehyksessä syntyvät ja säilyvät yksilön muistot saavat muotonsa tämän osallistuessa oman sosiaalisen viiteryhmänsä, kuten perheen, uskonnollisen liikkeen tai jonkin muun instituution, toimintaan. Muisti elää siis yhteisön kommunikaation kautta, mutta jos yhteisön muodostama sosiaalinen viitekehys muuttuu radikaalisti tai hajoaa, yhteisön kollektiivinen muisti muuttuu tai jopa katoaa. Muistaminen edellyttää aina tiettyä muistajien viiteryhmää.³²

Halbwachsin mukaan kollektiivisen muistin toimintaa määrittää kolme piirrettä. Ensinnäkin kollektiivisen muistin avulla luodaan suhde aikaan ja paikkaan. Yhteisön menneisyyttä hahmotetaan esimerkiksi kalenterin avulla, joka auttaa jäseniä muistamaan yhteistä menneisyyttä. Toiseksi kollektiivinen muisti on riippuvainen sen kantajista tai ylläpitäjistä. Jakaessaan yhteisön arvot jäsen omaksuu samalla tietynlaisen identiteetin. Kolmanneksi kollektiivinen muistaminen on luonteeltaan konstruoivaa. Muisti ei pysty tallentamaan menneisyyttä sellaisenaan. Vain ne muistot, jotka ovat olleet yhteisöille eri aikoina merkityksellisiä, on mahdollista vielä myöhemmin tavoittaa. Nykyisyydessä tapahtuvat yhteiskunnalliset ja sosiaaliset ilmiöt rakentuvat

³⁰ Assmann 2011 (1992), 17–21. Assmann huomauttaa, että ihmisen muistilla on toki neurologinen perustansa. Hänen mukaansa muistaminen on yksilökohtaista.

³¹ Assmann 2011 (1992), 21–22.

³² Ibid, 22–23.

aina menneisyyden uudelleen muistamisen pohjalta. Kollektiivinen muisti on yksilön ja tämän yhteisön välinen tapahtumasarja, jossa yhteisön menneisyyttä konstruoidaan nykypäivästä käsin. Samanaikaisesti muokkautuvat myös yhteisön käsitykset nykyhetkestä ja tulevaisuudesta.³³

Muistin ja historian välisestä suhteesta Halbwachs katsoo, että ne eivät ole sama asia. Hän korostaa universaalien muistamisen mahdottomuutta. Hänen mielestään on olemassa ainoastaan erillisiä yhteisöjä, joiden identiteetti perustuu yhdessä tuotettuihin ja jaettuihin muistoihin. Halbwachs painottaa että, historia alkaa, kun traditiot ja muistot katoavat. Vasta tämän jälkeen on mahdollista kirjoittaa historiaa. Lisäksi hän erottaa kollektiivisesta muistista historian lisäksi kaikki ne muistamisen muodot, joiden katsotaan kuuluvan tradition käsitteen sisälle. Halbwachsin mukaan traditio on muistamisen vääristymä.³⁴ Assmann kommentoi, että tällainen muistamisen ja tradition käsitteiden välinen jyrkkä jako ei ole mielekäästä, koska näiden käsitteiden välinen raja on liukuva. Sen sijaan hän pitää kollektiivista muistia eräänlaisena kattokäsitteenä, jonka hän jakaa kehittämänsä kommunikatiiviseen muistin (communicative memory) ja kulttuurisen muistin (cultural memory) käsitteisiin.³⁵ Seuraavaksi tarkastelen Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa ja kerron, millä tavalla sovellan sitä tutkielmassani.

Tutkimuksessaan Assmann jatkaa Halbwachsin kollektiivisen muistin teoriaa jakamalla kollektiivisen muistamisen kolmeen muotoon: kommunikatiivisen ja kulttuurisen muistin käsitteisiin, joiden välissä on biografisen muistamisen muoto. Näiden käsitteiden avulla Assmann osoittaa, kuinka kollektiivista muistia rakennetaan yhteisöissä. Yhteisö luo siteen kahden eri todellisuuden, menneisyyden ja nykyisyyden välille. Kommunikatiivinen muisti on sidoksissa yhteisön jäsenien yhdessä jakamiin muistoihin. Ajallisesti se sijoittuu lähimenneisyyden tapahtumiin, jota sen kokeneet yhdessä suullisesti muistelevat. Sen aikaperspektiivi on korkeintaan sata vuotta, jonka jälkeen tapahtumien muistot katoavat muistelijoiden myötä. Jokapäiväisen elämänhistorian tutkimuksen parissa on myös havaittu, että suullinen muistaminen on kirjallisissakin yhteiskunnissa kestoaltaan rajattua. Suullisesti välitetyt muistot katoavat

³³ Ibid, 24–28.

³⁴ Assmann 2011 (1992), 29–30.

³⁵ Ibid, 31.

noin 100 vuoden aikana eli sitten kun tapahtuman kokijat ja heidän jälkeläisensä ovat kuolleet. Kommunikatiivinen muisti on lähinnä suullista, mutta lähimenneisyyden tapahtumat on mahdollista tallentaa omaelämäkerrallisessa muodossa. Biografinen muistaminen on siten yksi kollektiivisen muistamisen muoto, ja se kertoo niistä omakohtaisesti koetuista tapahtumista, jotka ovat tapahtuneet kirjoittajan elinaikana.³⁶

Tarkastelen tässä tutkielmassa Parkkarien omaelämäkertoja juuri tämän Assmannin biografisen muistamisen käsitteen avulla. Yhteisö joka pyrki Parkkarien aikana siirtämään yksityiskohtaista tietoa menneisyydestään tuleville sukupolville, oli käytännössä pakotettu tallentamaan muistonsa kirjallisesti. Katson, että Parkkarin kaaderipariskunnan omaelämäkertoissa siirretään yksityiskohtaista tietoa kommunistiyhteisön menneisyydestä tuleville sukupolville.

Kulttuurinen muistaminen on kestoaltaan huomattavasti pitempiaikaista kuin kommunikatiivinen muisti. Siinä muistaminen ulottuu jopa vuosituhansia sukupolvelta toiselle, jolloin alkupisteenä on yhteisön myyttinen menneisyys. Kulttuurisen muistamisen ytimessä on kysymys siitä, millaisen historian yhteisö haluaa menneisyydestään luoda. Se mitä yhteisön menneisyydessä on oikeasti tapahtunut, on toissijaista verrattuna siihen, mitä menneisyydestä halutaan muistaa. Tällaisen sovitellun ja säädellyn menneisyyskuvan luominen perustuu institutionaalisiin muistitekniikoihin ja kollektiivisesti jaettuun tulkintaan yhteisön menneisyydestä. Kulttuurinen muistaminen onkin yhteisön menneisyyden kirjoitettua ja säädelyä muistamista, prosessi, jossa yhteisö rakentaa oman historiansa. Yhteisön perustusta myös vahvistetaan säännöllisin väliajoin organisoitujen seremonioiden kautta, joiden avulla yhteisön menneisyyden merkittävät tapahtumat on mahdollista tuoda nykyhetkeen. Kulttuurisessa muistamisessa yhteisön muistin opettamisesta, tallentamisesta ja vaalimisesta huolehtivat erityiset muistin välittäjät, kuten shamaanit, opettajat, papit, virkamiehet sekä muut oppineet.³⁷ Katson, että oppineina henkilöinä Parkkarit olivat oman yhteisönsä opettajia ja muistin välittäjiä. Kommunisteilla oli myös organisoituja seremonioita tai muistojuhlia, joissa muisteltiin yhteisön menneisyyttä ja näin niiden kautta vahvistettiin yhteisön yhteenkuuluvuutta.

³⁶ Ibid, 36–37.

³⁷ Assmann 2011 (1992), 37–39.

Organisoituja muistojuhlia³⁸ ovat esimerkiksi: jokavuotiset vappumarssit, punaisten hautapaikoilla käynti ja lokakuun vallankumouksen vuosipäivän viettäminen. Assmann kuitenkin korostaa, että kommunikatiivinen ja kulttuurinen muisti ovat luonteeltaan limittäisiä. Ne ovat samanaikaisesti läsnä niin yksilön kuin yhteisön elämässä. Kommunikatiivisen muistin kirjallinen muoto on omaelämäkerrallinen muistaminen. Kulttuurinen muisti on taas pitkäkestoista yhteisön traditioon pohjautuvaa organisoitua, soviteltua ja periytyvää sekä erityisesti opettamiseen tähtäävää kirjallista muistamista.³⁹

Tutkielmani metodologia tukeutuu edellä esitettyyn Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriaan. Assmannin teoriaa soveltaen tarkastelen Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkertoja osana kommunistiyhteisön kollektiivista muistia. Parkkarien omaelämäkerrat sijoittuvat osaksi kommunikatiivista muistia eli ne ovat osa kommunistiyhteisön suullista ja elämäkerrallista muistamista. Tutkimuksessani osoitan, että Parkkarien ja myös muiden SKP:n kaadereiden toisen maailmansodan jälkeen julkaistuilla omaelämäkertoilla oli oma tarkoituksensa. Kaadereiden omaelämäkertojen kautta kommunistiyhteisö pyrki siirtymään kommunikatiivisesta muistamisesta institutionaaliseen kulttuuriseen muistamiseen, joka on yhteisöjen organisoitua, soviteltua sekä opettamiseen perustuvaa kirjallista muistamista. Assmannin teoriaa soveltaen tarkastelen Parkkareita SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä. Yhteisön ja yksilön muistaminen ei ole koskaan neutraalia minkä vuoksi tuon luvussa 4.3. näkyviin, miten muistamiseen liittyy myös vallan käyttöä. Parkkareiden omaelämäkerrallisten tekstien myötä tutkielmassani on subjektiivisuuden painotus, kun taas metodologiassa tukeudun Assmannin kollektiivisuutta painottavaan kulttuurisen muistin teoriaan. Näin tutkielmassani yhdistyy sekä subjektiivinen että yhteisöllinen painotus.

Puhun tutkielmassani sekä kommunismin aatteesta että kommunismin ideologiasta. En tee niiden välillä jyrkkää eroa. On kuitenkin hyvä havaita ideologian käsitteen sisältävän marxilaisen ajattelun perinteeseen liittyviä piirteitä. Filosofianhistorioitsija Herbert Schnädelbachin mukaan ideologian käsitettä on mahdotonta ymmärtää tuntematta sen historiaa. Hän muistuttaa ideologioiden kytköksestä aikansa yhteiskuntaan. Schnädelbach esittää, että Marxin mukaan vääristynyt ideologinen

³⁸ Kommunistien muistojuhlista, kuten lokakuun vallankumouksen vuosipäivästä. Saarela 2008, 665–670. Ks. myös punaisten hautapaikoista. Saarela 1996, 181–183.

³⁹ Assmann 2011 (1992), 39–41.

tietoisuus ei johdu yksilöpsykologisista syistä, vaan yksilöiden elämää määrittelevistä materiaalisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä. Marx ajatteli hallitsevan porvarillisen luokan henkisen eli ideologisen vallan olevan seurausta sen materiaalisesta vallasta yhteiskunnassa.⁴⁰ Marxille kaikki tietoisuus ei ollut ideologista. Schnädelbach toteaa: ”Hän piti ideologiana vain tietoisuutta, joka yhteiskunnallisen organisaation luonteesta johtuen luulee muotoja joissa yhteiskunta välittömästi tunkeutuu tietoisuuteen yhteiskunnan todellisuudeksi”.⁴¹ Ideologian ja aatteen välisen eron merkitys kommunisteille on tiivistetysti siinä, että Marxin mukaan porvarillisessa yhteiskunnassa vallitseva ideologia on vääristynyttä tietoisuutta.⁴² Kommunistit siis katsoivat, että porvarillisessa yhteiskunnassa hallitsee todellisuutta vääristävä porvarillinen ideologia. Kommunistit tekevät eron aatteen ja ideologian välille siten, että puhuessaan vakaumuksestaan he käyttävät sanaa aate. Myös Parkkarit käyttävät kirjoituksissaan sanaa aate.⁴³

1.3. Tutkimuskirjallisuus ja tutkimustilanne

Suomalaisen ja kansainvälisen kommunismin tutkimuksen kentällä on viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana tutkittu kommunisteja monipuolisesti. Kotimainen ja kansainvälinen nykytutkimus ei keskity yksinomaan politiikan kiemuroihin, vaan tutkimuksen aihepiirit ovat laajentuneet koskemaan kommunistisessa liikkeessä mukana olleiden henkilöiden identiteetin muotoutumisprosesseja ja puolueen sosiaalista rakennetta sekä kommunisti-eliitin toimintaa ja käsityksiä. Kansan Arkistossa Helsingissä säilytetään SKP:n kaaderijaoston aineistoa. Lisäksi Kansan Arkistoon on tallennettu laaja kokoelma SKP:n ja yleensäkin suomalaisen vasemmiston ja työväenliikkeen arkistoaineistoa. SKP:n kaaderien pienoiselämäkertoja on käytetty 1990-luvun alun jälkeen suomalaisen kommunismin tutkimuksessa. Tutkijat ovat hyödyntäneet niitä SKP:n jäsenten elämää koskevan tiedon hankkimisessa.⁴⁴ Pirjo Kaihovaaran sosiologian lisensiaattityö *Missä paikkasi, tiedätkö sen? Kommunistisen*

⁴⁰ Schnädelbach 1976, 257–258.

⁴¹ Schnädelbach 1976, 262.

⁴² Schnädelbach 1976, 262–263. Marxilaisesta ideologiakritiikistä ja ideologian käsitteestä ks. myös Eagleton 1991; Paastela 1975, 53.

⁴³ Aate sanan käytöstä Parkkarien omaelämäkerroissa. Ks. esim. Nestori Parkkari 1955, 167. 1960, 97, 254. 1970, 204, 219, 285.

⁴⁴ Kaihovaara 2015, elektroninen lähde.

puolueen kaaderien elämäkerrat – poliittiset valinnat, kulttuuri, kertomus (1997) tarkastelee Suomen kommunistista puoluetta poliittisen kulttuurin ympäristönä. Tutkimuksessaan Kaihovaara käyttää lähteinä SKP:n kaaderijaostoon 1940- ja 1950-luvuilla koottuja SKP:n jäsenten⁴⁵ elämäkertoja.⁴⁶ Kaihovaara on liseniaattityönsä jälkeen jatkanut SKP:n kaadereita ja suomalaisia kommunisteja koskevaa tutkimustaan. Huomioin myös Kaihovaaran uudemman tutkimuksen SKP:n kaadereista kun analysoin Parkkarien omaelämäkerrallisia tekstejä, kuten esimerkiksi heidän pienoiselämäkertojaan. Tutkimuksessani Nestori ja Elli Parkkarin pienoiselämäkerrat toimivat kurkistusaukkoina menneisyyteen SKP:n sisäpuolelle. Pienoiselämäkertoista käy myös ilmi millaisia piirteitä puolue toivoi kaadereiltaan.

Teoksen *Agents of the Revolution: New Biographical Approaches to the History of International Communism in the Age of Lenin and Stalin* (2005) kirjoittajat ovat kommunismin tutkijoita eri maista ja artikkelikokoelmassa käsitellään monipuolisesti kansainvälistä kommunistista liikettä. Claude Pannetier ja Bernard Pudal hahmottavat artikkelissaan “Research in Progress based on French Institutional Communist Autobiographies” Ranskan kommunistisen puolueen tapaa tarkkailla jäseniään vaatimalla näiltä pienoiselämäkertoja.⁴⁷ Myös Pirjo Kaihovaara on kirjoittanut teokseen samasta aiheesta artikkelin, ja hän käsittelee siinä suomalaisten kommunistien pienoiselämäkertoja. Kommunismin tutkimuksessa on hyödynnetty myös päiväkirjoja. Jochen Hellbeck on tutkinut Stalinin ajan Neuvostoliitossa 1930-luvulla kirjoitettuja päiväkirjoja ja tuo esille niiden roolin yksilön aatteellisessa kasvatuksessa sekä muokkaamisessa.⁴⁸

Kaihovaaran sosiologisen näkökulman lisäksi kansallisen historian näkökulmaa suomalaisen kommunismin tutkimuksessa edustavat Kimmo Rentola ja Tauno Saarela, jotka ovat tutkineet laajasti kommunismia suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa. He

⁴⁵ Puolueen jäsenet joiden pienoiselämäkertoista otos on tehty, olivat suurimmaksi osaksi puolueen piiritason kaadereita. SKP:n ylimpään johtoon vuosina 1944-1955 kuuluneet henkilöt Kaihovaara on rajannut pois tutkimuksesta. Kaihovaara 1997, 9.

⁴⁶ Kaihovaara 1997, 3-4. Kaihovaara käyttää tutkimuksessaan selvyiden vuoksi lyhyistä omaelämäkertoista nimitystä elämäkerrat, mutta määritellään omaelämäkertoja tutkimuksen kohteena hän tuo s. 10 esille myös käsitteen pienoiselämäkerta. Kuten olen jo aiemmin johdannossa tuonut esille, käytän tutkielmassani Parkkareiden puolueelle kirjoittamista lyhyistä teksteistä nimitystä pienoiselämäkerta.

⁴⁷ Pannetier & Pudal 2005, 21-35.

⁴⁸ Hellbeck 2001, 341-343.

ovat myös määritelleet väitöskirjoissaan kehittämäänsä ”suomalainen kommunismi” käsitteen sisältöä ja merkitystä tutkimukselle.⁴⁹ Rentolan väitöskirja *Kenen joukoissa seisot. Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945* käsittelee samaa ajanjaksoa, jota Parkkarien omaelämäkerrat kuvaavat. Poliittisen historian tutkijoista mainitsen vielä Veli-Pekka Leppäsen tutkimuksen *Ohranasta oppositioon: Kommunistit Helsingissä 1944–1951* (1994). Leppäsen teos käsittelee SKP:n ja helsinkiläisten kommunistien jatkosodan jälkeisiä vaiheita Suomessa ja erityisesti kaaderien toimintaa puolueessa. Joni Krekolan väitöskirja *Stalinismin lyhyt kurssi: Suomalaiset Lenin-koulussa 1926–1938* (2006) tarkastelee suomalaisten kommunistien opiskelua Neuvostoliitossa. Krekola osoittaa tutkimuksessaan, miten tärkeä merkitys puolueopiskelulla oli kommunistisessa liikkeessä. Tutkielmassani tulenkin huomioimaan myös Parkkarien Neuvostoliitossa viettämän opiskeluajan ja sen keskeisen merkityksen heidän elämänsä aikana sekä puolueurallaan.

Kulttuurihistoriallista näkökulmaa suomalaisen, kommunistisimpatioita tunteneiden 1930-luvun vasemmistointellektuellien tutkimukseen, on tuonut Hanne Koivisto artikkelikokoelmallaan *Politiikkaa, erotiikkaa ja kulttuuritaistelua* (2011). Siinä Koivisto kiinnittää huomiota SDP:n vasemmistofraktioon kuuluneiden intellektuellien kulttuuriseen ja poliittiseen toimintaan sekä identiteettikysymyksiin. Koivisto tuo myös esille naisten toimijuuden ja heidän erilaiset roolinsa ja mahdollisuutensa älymystöyhteisössä. Vasemmistointellektuellien muodostamaan älymystöyhteisöön oli SKP onnistunut soluttamaan muutaman kommunistin tarkkailijaksi.⁵⁰ Elina Kataisen väitöskirja *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus: perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930* (2013) avaa tärkeän näkökulman sukupuolen merkitykseen kommunistisessa liikkeessä sekä kommunistien käsityksiin sukupuolesta ja sen paikasta.

⁴⁹ Rentola 1994, 16–19; Saarela 1996, 15–16.

⁵⁰ Koivisto 2011, 165–174 ja passim. Hanne Koivisto valmistelee myös väitöskirjaa vasemmistöälymystön identiteettiproblematiikasta.

2. SKP:n pienoiselämäkerran kyselylomake ja puolueen poliittinen arvio

2.1. Kommunismin aate ja SKP:n nousu maan alta jatkosodan jälkeen

Tässä käsittelyluvussa tarkastelen Nestori ja Elli Parkkarin muistoja heidän vuonna 1947 kirjoittamissaan pienoiselämäkertoissa. Parkkarien kirjoittamat pienoiselämäkerrat kertovat paljon siitä, millainen yhteisö SKP oli välittömästi toisen maailmansodan jälkeen. Toiseksi Parkkarien pienoiselämäkertoja analysoimalla on mahdollista hahmottaa heidän asemaa puolueessa. Pieniselämäkertojen tekstit pohjautuivat puolueen laatimaan kyselylomakkeen kysymyksiin, joihin annettujen vastausten perusteella pienoiselämäkerran kirjoittajasta tehtiin poliittinen arvio. Ensimmäisessä alaluvussa pohdin, millainen oli maailmalaajuisesti tunnettu kommunistinen aate sekä käyn läpi kommunismin historiaa. Lisäksi taustoitan myös SKP:n vaiheita suomalaisessa yhteiskunnassa heti jatkosodan jälkeen vuoteen 1950 asti. Tämän jälkeen analysoin Parkkarien kirjoittamia pienoiselämäkertoja erikseen omissa alaluvuissaan. Tarkoitukseni on ottaa selvää, millainen asema Parkkareilla oli puolueessa ja millä tavalla pienoiselämäkerrat olivat merkittäviä kirjoittajalleen että puolueelle.

Yksilöllisyyttä korostavassa nykypäivän yhteiskunnassa voi kommunismin kaltainen aate tuntua vieraalta. Kommunistisen aatteen tavoitteena oli syrjäyttää vallitseva porvarillinen järjestelmä esimerkiksi aseellisen vallankumouksen kautta. Marxilaisuus merkitsi kommunisteille poliittisena aatteena tieteellistä teoriaa, johon kuului ajatus oikeudenmukaisesta sorrettujen ihmisten tulevasta yhteiskunnasta, jossa luokkasuhteisiin perustuvaa ihmisten keskinäistä riistoa ei olisi enää olemassa. Jotta tulee ymmärrettäväksi kommunistien aatteellinen sitoutuminen ja usko työväenluokan vallankumouksen seurauksena syntyvään tulevaisuuden ihanneyhteiskuntaan on syytä tarkastella yhteiskuntafilosofi Karl Marxin kommunistista aatetta ja sen ominaislaatuisuutta, joka ajoi kommunismin kannattajia eteenpäin.⁵¹

Brittiläinen kirjallisuudentutkija Terry Eagleton painottaa, että kommunismin käsite on hyvin vanhaa perua ja ettei Marx sitä yksin keksinyt. Sama koskee myös sosialismin,

⁵¹ Yhteenveto Marxista ja marxismista yhteiskunnallisena ajatteluna ja poliittisena aatteena, Gronow 1996, 89, 138. Ks. myös Paastela 1975, 91–93.

proletariaatin sekä vieraantumisen käsitteitä, joista viimeksi mainittuun Marx sai idean Hegeliltä. Sosialistiset ideat kuuluivat eurooppalaisen työväenliikkeen puheeseen jo silloin, kun Marx itse oli vielä liberaali. Ajatus vallankumouksellisesta puolueesta oli taas peräisin Ranskan vallankumouksen ajoilta.⁵²

Jukka Gronow huomauttaa, että 1840-luvun alussa Marx oli radikaali demokraatti, joka kannatti sananvapautta ja poliittisia oikeuksia. Näiden oikeuksien toteutuminen oli Marxin kotimaassa Saksassa keskeinen yhteiskunnallinen kysymys. Sittemmin vasemmistohegeliläisenä Marx vaati poliittisen liikkeen perustamista, jotta olisi mahdollista auttaa yhteiskunnan heikko-osaisempia. Marxille vasemmistohegeliläisen kriittisen filosofian tarkoitus oli luoda vanhan kritiikistä uusi ”tosi todellisuus”, ja tämä maailma oli jo idullaan odottamassa lopullista toteutumistaan. Marx ei tyytynyt ainoastaan poliittiseen vallankumoukseen, vaan hän vaati yhteiskunnallista vallankumousta. Vain siten olisi mahdollista kumota ne aikaisemmat yhteiskunnalliset suhteet, joissa ihminen on alistettu ja orjuutettu.⁵³

Eric Hobsbawm korostaa, että bolsevikkien toteuttaman lokakuun vallankumouksen vaikutus oli aikalaisille ohittamaton. Myöhemmin kylmänsodan realismin vallitessa Neuvostoliiton johtajat eivät enää uskoneet ajatukseen koko ihmiskuntaa koskevasta maailmanvallankumouksesta. Toisin oli 1900-luvun alkuvuosikymmeninä, jolloin lokakuun vallankumouksen esimerkki valoi uskoa ihmisiin siitä, että suuri yhteiskunnallinen muutos on tulossa ja vieläpä heidän elinaikanaan. Hobsbawm vertaa tätä uskoa varhaisiin kristittyihin, jotka myös aikoinaan odottivat suurta mullistusta, jonka myötä maailmasta poistuisi eriarvoisuus ja tilalle syntyisi uusi oikeudenmukainen yhteiskunta. Toisin kuin kristityillä, marxismin tieteellisyys ja historiallinen väistämättömyys toimivat takuuna sille, että muutos olisi lähellä. Tästä konkreettisin esimerkki ja todiste oli lokakuun vallankumous.⁵⁴ *The Passing of an Illusion* (1999) teoksessa François Furet puolestaan esittää, että kommunistit olivat kuin uskovaisia, jotka fanaattisesti luottivat historian toteutumiseen, siis tulevaan kommunismiin.

⁵² Eagleton 2012, 42–43.

⁵³ Gronow 1996, 99–101.

⁵⁴ Hobsbawm 1999, 99.

Vankkaa uskoa kommunismin aatteeseen selittää se, että sen kannattajat olivat psykologisessa mielessä panostaneet siihen paljon.⁵⁵

Furet'n näkemyksen mukaan kommunistisella aatteella oli vahva tukijalka, koska sen sanoma perustui Karl Marxin teorioihin historian lainalaisuudesta ja välttämättömyydestä. Marxin teoksissa *Pääomassa* ja *Kommunistisen puolueen manifestissa*⁵⁶ oli erityistä tarttumapintaa, koska ne tarjosivat jokaiselle jotakin, olipa vastaanottaja intellektuelli tai kouluttamaton työläinen. Marxismi-leninismien vetovoiman salaisuus oli myös sen universaalisuudessa. Bolsevikkien pyrkimyksenä oli tämän aatteen avulla luoda tulevaisuus, jonka sisältönä oli koko ihmiskunnan vapaus.⁵⁷ Gronow puolestaan painottaa, miten Venäjän vallankumouksen jälkeen marxismi-leninismistä tuli ensin Neuvostoliiton ja sittemmin toisen maailmansodan jälkeen koko sosialistisen leirin virallinen aate. Neuvostomarxismissa Marxin ja Engelsin kirjallinen tuotanto sulatettiin yhdeksi selkeäksi kokonaisuudeksi. Neuvostoliitto piti huolen myös siitä, että marxismi-leninismiä tulkittiin ”oikealla” tavalla.⁵⁸

Hobsbawm muistuttaa, että ennen ensimmäistä maailmansotaa oli anarkismi ollut yleinen vallankumouksellisten liikkeiden aate. Tilanne muuttui, kun bolsevismi assimiloiti eri yhteiskunnissa esiintyneet vallankumoukselliset perinteet. Näin marxismista tuli vallankumouksellisten ryhmien yleisin aate. Tosin vielä 1930-luvun alussa Espanjan sisällissodassa anarkismi oli merkittävä poliittinen tekijä, kun taas kommunistien marxismi edusti aluksi vain pientä vähemmistöä. Stalinin vakiinnuttaessa valtansa Neuvostoliitossa ryhdyttiin vainoamaan harhaoppisiksi julistettuja, ja tämä vaino ulottui Kominternin kautta ulkomailla asti. Ehkäpä tunnetuin harhaoppisista oli Stalinin käskystä vuonna 1940 Meksikossa murhattu entinen vallankumousjohtaja sekä puna-armeijan luoja Lev Trotski.⁵⁹

⁵⁵ Furet 1999, johdannon sivut viii-x.

⁵⁶ *Kommunistisen puolueen manifesti* julkaistiin vuonna 1848. Marxin lisäksi sen kirjoittajana toimi hänen ystävänsä ja työtoverinsa englantilainen Friedrich Engels. Kirjoitus oli poliittinen pamfletti ja se kuvasti Euroopassa vallinnutta ns. hullun vuoden 1848 vallankumouksen odotuksen tunteita sekä toiveita. Vuonna 1867 ilmestynyttä *Pääomaa* pidetään Marxin kuuluisimpana teoksena ja siinä Marx analysoi kriittisesti kapitalismia ja sen talouden teorioita. Ainoastaan *Pääoman* ensimmäinen osa ilmestyi Marxin elinaikana. Gronow 1996, 90-93.

⁵⁷ Furet 1999, 26.

⁵⁸ Gronow 1996, 91-92.

⁵⁹ Hobsbawm 1999, 101-102.

Furet'n mukaan bolsevikit näkivät itsensä vuoden 1789 Ranskan vallankumouksen jakobiinien ja Pariisin kommuunin perillisinä. Keisarillisen Venäjän luhistuminen ensimmäisen maailmansodan lopulla ja bolsevikkien vallankaappaus muuttivat perinteiseksi koettua maailmanjärjestystä perusteellisesti. Lokakuun vallankumous teki bolsevikeista yhtäkkiä Euroopan takapajuisimman maan johtajia, eivätkä bolsevikit aluksi uskoneet voivansa yksin pitää valtaa hallussaan Venäjällä, varsinkaan jos vallankumous ei leviäisi muualle. Bolsevikit odottivat, että vallankumousten sarja pyyhkäisisi menestyksellisesti läpi Euroopan. Visio ei toteutunut ja näin bolsevikkien Venäjä jäi vihamielisen kapitalistisen maailman saartamaksi. Bolsevikit eivät olleet ainoa radikaali ryhmä, joka syntyi ensimmäisen maailmansodan myötä. Leninin jo ennen ensimmäistä maailmansotaa kehittänyt poliittinen aate sai myöhemmin sodan jälkeen kilpailijakseen Mussolinin ja Hitlerin fasismin. Poliittisesta vastakkaisuudestaan huolimatta bolsevikkeja ja fasisteja⁶⁰ yhdisti viha modernia yhteiskuntaa edustavaa porvaristoa ja demokratiaa kohtaan.⁶¹

Kommunistisen aatteen tarkastelussa käy ilmi, miten kommunistit Marxin kirjoituksiin nojautuen perustelivat toimintaansa historian väistämättömyydellä. Myös Nestori Parkkari painottaa historiatietoisuuden merkitystä puolueen nuorisoliikkeen vaiheita selostavassa teoksessaan *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944*: ”Historia ei ole vain menneisyyttä, se on tien alku, tien jota on marssittava tulevaisuuteen”.⁶² Seuraavaksi tarkastelen jatkosodan jälkeen maan nousseen SKP:n vaiheita Suomessa. Näin tulee ymmärrettäväksi millaisessa poliittisessa ilmapiirissä Parkkarit kirjoittivat pienoiselämäkertansa puolueelle vuonna 1947.

⁶⁰ Fasismien ja kommunismin aatteellisesta vastakkaisuudesta huolimatta ne muistuttivat toisiaan siinä, miten niitä toteutettiin. Etenkin stalinismissa on havaittavissa fasismiin liitettyjä piirteitä, kuten äärimmilleen viety johtajakultti, massapuolue, militarismi, kansalaisten valvonta, ja totaalinen suunnittelu talouden, tieteen sekä kulttuurin alalla. Kumpakin on myös luonnehdittu poliittisiksi uskonnoiksi. Aatteellisella tasolla marxilaisuuteen kuuluvat ihanteet tasa-arvosta, yhtäläisistä ihmisoikeuksista, valtioiden keskinäisestä harmonista olivat päinvastaisia fasismien pyrkimyksille. Erityisesti Saksassa fasismien kannatus oli huomattavaa yhteiskuntaan pettyneen keskiluokan parissa. Fasismia on luonnehdittu myös epäideologiaksi, johtuen sen epämääräisyydestä ja epäeettisyydestä. Sundström 2007, 146–154. Suomalaisesta fasismista ks. myös Silvennoinen, Tikka, Roselius 2016.

⁶¹ Furet 1999, 4, 18–22.

⁶² Nestori Parkkari 1970, 5.

Kimmo Rentolan mukaan suomalaista kommunismia ei puolueena enää ollut olemassa vuonna 1939. Kommunistien aktiivinen organisaatio oli kutistunut pieneksi piiriksi, jonka yhteydet tehdä politiikkaa olivat katkenneet. Rauhan myötä vuonna 1944 suomalainen kommunismi nousi maan alta julkisuuteen.⁶³ Jatkosota päättyi, kun Suomi ja Neuvostoliitto solmivat välirauhansopimuksen 19. syyskuuta 1944. Sopimuksen noudattamista valvoi liittoutuneiden valvontakomissio ja etenkin sen neuvostoliittolaiset jäsenet, joita tuli Helsinkiin heti syyskuun lopulla. Rauhan tultua voimaan maan alla toiminut SKP tuli julkisuuteen. Kommunistien toiminta Suomessa oli ollut pitkään kiellettyä ja välirauhansopimuksen mukaan kaikki poliittiset vangit piti vapauttaa. Näin poliittisista syistä sodan aikana vangittuina olleet noin 800 suomalaista⁶⁴ kommunistia vapautettiin vankiloista ja keskitysleireiltä syksyn aikana.⁶⁵

Lokakuussa 1944 perustettiin jo ennen toista maailmansotaa kiellettyä maanalaisena puolueena toiminut SKP uudelleen. Valvontakomission Neuvostoliittolainen puheenjohtaja Zhdanov oli erityisesti painottanut SKP:n perustamisen tärkeyttä sen sijaan että olisi perustettu laajapohjainen yhteinen vasemmistoryhmien joukkopuolue. Salaiseen kokoukseen osallistui noin 30 henkeä, joista suurinta osaa yhdisti opiskelu Moskovan Lenin-koulussa sekä Leningradin Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopistossa. Neuvostoliitossa koulutetut henkilöt olivat 1920-luvun nuorisoliittolaisia, joita yhdisti kokemukset vankilatuomioista sekä lapualaisajan vainoista. Näin ollen kokouksen osanottajat eivät edustaneet koko suomalaista vasemmistoa. Pikemminkin kyseessä oli suppean ryhmän vallanotto. SKP:n perustamiskokouksen⁶⁶ yhteydessä oltiin yksimielisiä puolueen järjestörakenteesta. Vaikkakin puolueen toiminta oli laissa sallittua, olivat osanottajat sitä mieltä, ettei puolueesta voisi tulla joukkojärjestöä. Sen sijaan suuria joukkoja varten perustettiin lokakuussa 1944 Suomen Kansan Demokraattinen Liitto, joka oli kommunistien kontrolloima ja erityisesti maaseudun

⁶³ Rentola 1994, 9.

⁶⁴ Kokonaisuudessaan välirauhansopimus antoi melkein 6000 suomalaiselle turvan. Suurin osa näistä henkilöistä oli jatkosodan loppuvaiheessa rintamalta karanneita. Leppänen 1994, 12.

⁶⁵ Leppänen 1994, 11–15.

⁶⁶ Nestori ja Elli Parkkari eivät osallistuneet SKP:n perustamiskokoukseen 14. ja 15. lokakuuta 1944. Parkkarit vapautettiin vankilasta jatkosodan päättymisen jälkeen viimeisten kommunistivankien joukossa syyskuun lopulla. Viranomaiset ”jarruttivat” poliittisten vankien vapauttamista tarkoituksellisesti ja Elli Parkkari kertoo, että hän ja Hertta Kuusinen sekä Helvi Laine vapautettiin viimeisinä vasta syyskuun lopulla. Rentola 1994, 487–489; Nestori Parkkari 1955, 185; Elli Parkkari 1993, 131. Ks. henkilölista SKP:n perustamiskokouksen osallistujista. Rentola 1994, 489.

väestöä tavoitteleva vasemmistopuolue.⁶⁷ Perustamiskokouksen jälkeen SKDL:oon valittiin seitsemän työntekijää, joista kolme oli Neuvostoliiton puoluekouluissa opiskelleita. Yksi heistä oli Nestori Parkkari.⁶⁸

SKP ja SKDL perustettiin siis samaan aikaan, mutta vasemmistopuolueina ne erosivat toisistaan. SKDL oli kommunistien perustama laaja-alainen pääasiassa kommunistien ja sosialistien sekä muiden ”edistyksellisten” piirien muodostama yhteinen ”demokraattinen” puolue, jossa kommunisteilla oli johtoasema. SKP:n kommunistit halusivat pitää tiukkana kaaderipuolueena.⁶⁹ SKDL toimi siis vasemmistolaisten piirien yhteistyöpuolueena ja SKP:n vaalipuolueena.

SKP:n perustamiskokouksessa kiinnitettiin huomiota myös puolueen aatteelliseen puhtauteen ja sitä vaalimaan perustettiin Kauko Heikkilän johtama keskusvalvontakomitea. Sen tehtäviä oli jäsenien tarkkailu, rankaisu ja erilaisten virheiden sekä poliittisten suhdanteiden muuttumisen vuoksi mahdollisten kiipijöiden paljastaminen puolueessa. SKP:n jäseneksi ei ollut helppo päästä, koska se edellytti koeaikaa, takaajia sekä pienoiselämäkertaa. Veli-Pekka Leppänen on luonnehtinut Neuvostoliitossa koulutettua Kauko Heikkilää puhdaspiirteiseksi vankkumattomaksi stalinistiksi, jota SKP:n jäsenet pelkäsivät.⁷⁰

SKP:n uudelleenperustamiskokouksessa lokakuussa 1944 oltiin yksimielisiä siitä, ettei kuka tahansa voinut liittyä puolueen jäseneksi. Vuoden päästä tästä tiukasta linjasta luovuttiin ja jäsenehtoja määriteltiin uudelleen, jotta joukkojen määrää puolueessa voitiin kasvattaa. Koejäsenyydestä luovuttiin, myös kirjallisen elämäkerran vaatimus jäseneksi pyrkivältä poistettiin. Puolueen sisällä tätä suvaitsevaista linjaa kritisoitiin maanalaisen kauden aikana ansioituneiden kaadereiden toimesta. Veikko Porkkala pelkäsi, että puolueeseen pääsisi epäpäteviä jäseniä, jotka turmelisivat puolueen moraalaa. Porkkalan mukaan tärkeintä oli säilyttää puolueen puhtaus. Kaaderijohdon epäluuloisesta asenteesta huolimatta puolueen jäsenmäärä kasvoi vuonna 1945 reilusta

⁶⁷ Rentola 1994, 486–490, 495; Haikara 1975, 22–23.

⁶⁸ Krekola 2006, 398 ja viite 41.

⁶⁹ Haikara 1975, 22–23, 260–261.

⁷⁰ Leppänen 1994, 23, 224–225.

3000 melkein 24000 jäsenen.⁷¹ Vuonna 1948 SKDL kärsi vaalitappion menettäen 13 eduskuntapaikkaa ja presidentti Paasikivi antoi sosiaalidemokraattien Fagerholmille tehtäväksi muodostaa hallitus. Uusi hallitus muodostettiin ilman SKDL:n kommunisteja, joka merkitsi eristyksen ja sulkeutumisen aikaa SKP:ssa.⁷²

Suomessa poliittinen tilanne muuttui vuonna 1948 kun SKDL jätettiin ulos hallituksesta ja lisäksi punainen Valpo⁷³ lakkautettiin samana vuonna. Tämän seurauksena SKP:n kaaderipolitiikka kiristyi entisestään. Puolueen jäsenien arviointi lisääntyi 1950-luvun alkuun tultaessa, ja vaikutteita linjan muuttumiseen saatiin ulkomaiden kommunistipuolueilta.⁷⁴ Keväällä 1950 puolueen kaaderiosasto järjestettiin uudelleen ja jäsenkirjat vaihdettiin. Lyhyeksi jäänyttä punaisen Valpon aikaa SKP hyödynsi siten, että puolueen jäsenet käytiin yksitellen läpi Valposta otettujen dokumenttien avulla. Tämä johti siihen, että puolueesta erotettiin huomattava määrä jäseniä joita syytettiin yhteistyöstä Valpon kanssa.⁷⁵

2.2. Nestori Parkkarin pienoiselämäkerta

Seuraavaksi keskityn analysoimaan pienoiselämäkertoja, joiden perusteella SKP:n jäsenestä tehtiin poliittinen arvio. Pieniselämäkertoissa kirjoittaja kertoo omin sanoin elämästään. Hän oli velvollinen vastaamaan pienoiselämäkerran kyselylomakkeeseen. Pieniselämäkertoja vaadittiin myös kun puolue koki poliittisen toimintansa uhatuksi.⁷⁶ Tämän järjestelmän SKP:n kaaderihallinto omaksui Neuvostoliitosta ja sen tarkoitus oli antaa tietoa siitä, mikä työ puolueen organisaatiossa sopi parhaiten puolueen jäsenelle.⁷⁷ Pieniselämäkerran kirjoittaja ei kuvannut mitä tahansa tapahtumia menneisyydestään, vaan pyrki pienoiselämäkerrassaan osoittamaan puolueelle, että oli aina toiminut

⁷¹ Leppänen 1994, 92–93.

⁷² Rentola 1997, 55–57.

⁷³ ”Punaisen Valpon” vuosina 1945–1948 Valtiollinen poliisi oli kommunistien hallussa. Valpon apulaispäällikkönä toimi SKP:n puheenjohtaja Aimo Aaltonen, jonka pesti entisen ”ohranan” johtopaikalle oli kommunisteille arka asia, eikä siitä puolueen lehdistössä revitty suuria otsikoita. Suomen sisäministerinä toiminut SKP:n johtohenkilö Yrjö Leino ajoi läpi asetuksen, joka mahdollisti sen, että poliittisen tuomion vuoksi rikosrekisterin omaavan Aaltosen oli mahdollista toimia poliisiviranomaisen tehtävässä. Leppänen 1994, 96–98; Rentola 1999, 45–58.

⁷⁴ Kaihovaara 2005, 257; 2015, elektroninen lähde.

⁷⁵ Rentola 1997, 127.

⁷⁶ Kaihovaara 1997, 31.

⁷⁷ Kaihovaara 1997, 32; Krekola 2006, 398.

ansiookkaasti työväenliikkeen ja puolueen parissa.⁷⁸ Alkuperäinen SKP:n kyselylomake on todennäköisesti vuodelta 1947 ja sitä säilytetään Kansan Arkistossa. Tutkielmassani käytän Pirjo Kaihovaaran sosiologian lisensiaattityössä olevaa liitettä, jossa on kopio tuosta asiakirjasta.⁷⁹ Kaihovaara painottaa, että SKP:n puoluejohdon laatima kirjallinen kyselylomake ja puolueen jäsenten jakama historiakäsitys loi kehyksen sille, miten puolueen jäsenet muotoilivat oman elämäntarinansa pienoiselämäkerrassa.⁸⁰

Yhteisön tarjoamasta kehyksestä huolimatta yksilö on kuitenkin ainutlaatuinen toimija. Anu Korhosen mukaan performanssin käsitettä käytetään osoittamaan, että yksilö toimii vuorovaikutuksessa yhteisönsä kanssa. Yksilön toiminta perustuu ajatukseen toisesta katsojasta tai yleisöstä. Performanssin käsitteen kautta on mahdollista havaita, että yksilö ei kuitenkaan ole pelkästään oman kulttuurinsa resurssien kokonaisuus. Korhonen muistuttaa, että yksilö on aina suhteessa oman yhteisönsä diskursiivisiin verkostoihin, joista hän saa oman identiteettinsä rakennuspalat. Kuitenkin juuri yksilö on se, joka luovasti läpikäy elämänsä performanssit. Kulttuurinen konteksti toimii kehyksenä, mutta kulloinenkin performanssi on ainutkertainen niin esittäjälleen kuin katsojilleen. Yksilö on kulttuurissaan aktiivinen toimija.⁸¹

SKP:n kyselylomakkeessa on yhteensä viisitoista kysymystä, joiden kautta puolueen jäsenen elämästä oli määrä pystyä muodostamaan kokonaiskuvan. Sen sijaan esimerkiksi Ranskan kommunistinen puolue oli huomattavasti perinpohjaisempi tiedonhalussaan, sillä se esitti kaadereilleen 1930-luvulla parhaimmillaan tai pahimmillaan yhteensä 78 kysymystä. Ne ulottuivat lähestulkoon kaikille vastaajan elämän osa-alueille käsittäen sosiaalisen, kulttuurisen, ammatillisen, poliittisen ja ideologisen elämän. Näin laajan kysymyssarjan esittäminen on ohjannut huomattavan paljon vastaajan tapaa kertoa elämästään.⁸² Kyselylomaketta ja Parkkarien vastauksia analysoidessa on tärkeää ymmärtää pienoiselämäkerran merkitys ja tämän perinteen

⁷⁸ Kaihovaara 1997, 33.

⁷⁹ Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake; Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

⁸⁰ Kaihovaara 1998, 152.

⁸¹ Korhonen 2005, 143–145. Korhonen jatkaa toimijuuden käsitteen tarkentamista ja korostaa, että konstruktivistiset tutkimussuunnat ja diskursiivisuus eivät ole kyseenalaistaneet yksilöllisen tai aktiivisen toimijan olemassaoloa. Ne jäivät hetkeksi diskursiivisuuden ja kulttuurisuuden varjoon.

⁸² Pennetier & Pudal 2005, 24.

alkuperä.⁸³ Clauden Pennetier ja Bernard Pudal ovat tutkineet Ranskan kommunistisen puolueen kulttuuria ja tapaa kerätä tietoa jäsenistään vaatimalla näiltä pienoiselämäkertoja. Heidän mukaan pienoiselämäkertoja vaadittiin aluksi vain Neuvostoliitossa, mutta 1930-luvun alkuun mennessä tämä tapa yleistyi myös muissa eurooppalaisissa kommunistipuolueissa. Pieniselämäkerrassa piti kertoa rehellisesti elämästään sekä tunnustaa mahdolliset rikkeet. Kommunistinen puolue pyrki näin kontrolloimaan jäseniään. Samalla pienoiselämäkertoista pystyi seuraamaan puolueen jäsenien taustaa, elämäkokemusta, arvoja sekä poliittista kehittymistä.⁸⁴ Tätä jäsenille kertynyttä osaamista voidaan kutsua poliittiseksi pääomaksi.⁸⁵ Pieniselämäkerta oli kommunistien institutionaalinen ja kollektiivinen riitti, mutta ennen kaikkea se oli kirjoittajalleen *curriculum vitae*, joka todisti hänen kelpoisuutensa puolueelle. Pahimmillaan pienoiselämäkerran tarjoamaa informaatiota käytettiin puoluepuhdistuksen perusteena. Sosiologisessa mielessä pienoiselämäkerta oli kirjoittajalleen itsetarkastelun hetki, ja lisäksi kyselylomakkeeseen vastaaminen myös sitoutti kirjoittajaa puolueen instituutioihin.⁸⁶

Seuraavaksi tarkastelen SKP:n kyselylomaketta ja käyn läpi niitä kysymyksiä, joihin Parkkarit ovat vastanneet. Tämän jälkeen käyn läpi Nestori Parkkarin kirjoittamasta pienoiselämäkerrasta tehdyn puolueen poliittisen arvion. Elli Parkkarin pienoiselämäkertaa tarkastelen seuraavassa alaluvussa. Mahdollisesti Elli Parkkarista on myös tehty puolueen poliittinen arvio, mutta vaikka olen häntä koskevan Kansan Arkiston kokoelman läpikäynyt, en ole sitä löytänyt.

Puolueen kyselylomakkeessa on annettu kirjoittajalle seuraava ohje: ”Täydellistä elämäkertaa kirjoittaessa ei riitä vain kuivien asiatietojen luetteleminen, vaan tulee sen olla kuvaus elämästä.”⁸⁷ Tieto-osion kysymyslista kuvaa perustietojen lisäksi myös puolueen arvoja ja sitä, mitä se odotti jäseneltään. Toivottavana pidettiin järjestötaustaa, puoluekursseja sekä SKP:n jäsenyyttä. Kysymyslista on kokonaisuudessaan seuraavanlainen:

⁸³ Tässä kappaleessa seuraan Pirjo Kaihovaaran päätelmiä hänen *Ennen ja Nyt* -lehteen kirjoittamassaan katsauksessa. Kaihovaara 2015, elektroninen lähde.

⁸⁴ Pennetier & Pudal 2005, 22–24.

⁸⁵ Kaihovaara 2015, elektroninen lähde. Poliittisesta pääomasta ks. Bourdieu 1998, 25–29.

⁸⁶ Pennetier & Pudal 2005, 22–24.

⁸⁷ Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

- Syntymä- ja kaikki etunimet (puhuttelunimi alleviivattuna).
- Syntymäaika ja -paikka.
- Vanhempien yhteiskunnallinen asema.
- Asianomaisen koulunkäynti ja kurssit.
- Ammatti.
- Perhesuhteet (vaimon tai miehen nimi, myös entinen nimi).
- Järjestötoiminta (missä järjestöissä, minä vuosina, minkälaisissa tehtävissä).
- Mistä vuodesta alkaen SKP:n jäsen.
- Minkälaisissa puoluetöissä toiminut.
- Missä puoluetöissä toimii tällä hetkellä.
- Onko muita järjestötehtäviä, minkäluontoisia.
- Onko suorittanut puoluekursseja.
- Onko ollut pidätettynä tai vankilassa, koska ja missä.
- Mistä syytetty ja miten selviytyi kuulusteluissa.
- Missä toimi sota-aikana ja minkälaisissa tehtävissä.⁸⁸

Nestori Parkkarin puolueelle 2.6.1947 kirjoittama pienoiselämäkerta on kaksi sivua pitkä ja siihen mahtuu hänen koko elämänsä aina kirjoittamishetkeen eli vuoteen 1947 saakka. Hänen vastaukset ovat melko luettelomaisia, mutta hänen menneisyydestään muodostuu kuitenkin selkeä kronologinen kokonaisuus. Kysymyslomakkeen alussa kysytään vastaajan vanhempien yhteiskunnallinen asema ja ammatit. Lisäksi vastaajan oma järjestötoiminta tehtäväkuvineen sekä puolueeseen liittymisen ajankohtaa pidetään tärkeänä. Nestori Parkkarin vastausten perusteella hänen vanhempansa ovat olleet poliittisesti aktiivisia palkkatyöläisiä Vaasasta. Isä oli mäkitupalaisen poika ja kuului moniin järjestöihin, lisäksi hän oli sisällissodan aikana liittynyt punakaartiin. Nestori Parkkarin äiti osallistui vasemmistolaiseen naistoimintaan, kuten esimerkiksi vankien avustustoimintaan. Lapsia perheessä on ollut yhteensä yksitoista, joista viisi oli kirjoittamishetkellä elossa. Nuoruudestaan saakka Nestori Parkkari oli tehnyt töitä ja neljätoistavuotiaana hän osallistui ensimmäisen kertaa työväenliikkeen toimintaan. Vuonna 1918 sisällissodan jälkeen hän toimi aktiivisesti sosiaalidemokraattisessa nuorisoliitossa, kunnes siirtyi SKP:n paikalliseksi sotilasorganisaattoriksi vuonna 1922, josta lähtien hän oli ollut SKP:n jäsen. Ennen ensimmäistä vankilatuomiotaan vuonna 1925 Nestori Parkkari teki puoluetyön ohessa erilaisia palkkatöitä, muun muassa

⁸⁸ Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

Työväen osuusliikkeen myyjänä. Vankilaan hän joutui, koska oli armeija-aikana osallistunut SKP:n puolueuutöhön.⁸⁹

Seuraavaksi käyn läpi yksityiskohtaisemmin muutamia Nestorin pienoiselämäkerrasta esille nostamiani kohtia. Nestori Parkkarin kirjoittamat elämänvaiheet ovat erittäin merkityksellisiä hänelle sekä yksityishenkilönä että kommunistisen puolueen jäsenenä. Ensimmäiseksi tarkastelen hänen vankilavuosia ajalta ennen toista maailmansotaa. Vuosien vankeusajastaan Tammisaaren pakkotyölaitoksessa Nestori Parkkari mainitsee pienoiselämäkerrassaan seuraavasti:

Vankilassa v. 1925-27 toimin työryhmän neuvostossa ja sieltä vapauduttuani S.Kom. Nuorisoliiton keskuskomitean ja julkisen opintoyhdistysliikkeen (Opintotyön Neuvontayhdistyksen) sihteerinävuoden [sic] 1928 suurpidätyksiin. – – Vankilassa vv.1933-38 toimin työryhmän neuvoston jäsenenä, yleisen opiskelulinjan työntekijänä, vankilajärjestön vastuunalaisena jne. Vapauduttuani keväällä 1938 sain heti komennuksen H:gin puoluejärjestön vastuunalaiseksi, jossa tehtävässä olin sodan alkaessakin.⁹⁰

Nestori Parkkari kertoo olleensa vankilassa kaksi kertaa ennen toista maailmansotaa ja toimineensa tuolloin työryhmän neuvostossa sekä muissa vastuutehtävissä. Näistä vaiheista ja siitä kuinka häntä pyydettiin vankilaneuvoston jäseneksi Nestori Parkkari kertoi tarkemmin omaelämäkerrassaan *Väkivallan vuodet* (1960). Samassa teoksessa hän kertoo tarkan selostuksen vankilaneuvoston rakenteesta ja sen jäsenistä sekä erilaisista yhteydenpitotavoista niin vankien kesken kuin myös vankilan ulkopuolella. Nestori Parkkari korosti, että kommunistisen puolueen johtama salainen vankilaneuvosto auttoi poliittisia vankeja taistelemaan vankilan viranomaisten harjoittamaa painostusta vastaan.⁹¹ Nestori Parkkarin vastuutehtävät jatkuivat myös jatkosodan aikana Koverin keskitysleirillä, jossa hän toimi opiskeluohjaajana sekä työryhmän orkkina, eli organisaattorina.⁹² Jussi Nuorteva tuo kirjassaan *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 4. Vangit – vankilat – sota* (1987) esille sen, kuinka kommunistit todella muodostivat Tammisaaren vankilassa sisäisen organisaation omine

⁸⁹ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

⁹⁰ Ibid.

⁹¹ Parkkari 1960, 84, 85, 219.

⁹² Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

vankilaneuvostoiheen ja onnistuivat jopa järjestämään vankiloissa salaista opiskelutoimintaa.⁹³ Myös Krekola korostaa, että poliittisten vankien organisoima vankilaneuvosto oli hämärästä maineestaan huolimatta todellinen. Vankilaneuvoston toiminta perustui neuvostomalliseen kolmiportaiseen hallintajärjestelmään ja sen vaikutus ulottui jopa vankilan ulkopuolelle.⁹⁴ Vankilaneuvostoon kuuluminen ja muut luottamustehtävät ovat olleet tärkeä meriitti Nestori Parkkarille. Ne kertovat paljon hänen asemastaan puolueessa.

Pienoiselämäkerrassaan Nestori Parkkari kuvaa Tammisaaren vankilan tapahtumia tiivistetysti, kun taas omaelämäkertoissaan hän muistelee samoja asioita yksityiskohtaisemmin. Kaksisivuinen pienoiselämäkerta on kokonaan kirjoitettu samaan tyyliin ja illegaalisena kauden elämänvaiheet kerrotaan niukkasävyisesti. Tämä on mielenkiintoista jo pelkästään sen vuoksi, että hänen vankeusrangaistus kesti kuusi vuotta.⁹⁵ Kaihovaara on kiinnittänyt huomiota vankilakokemusten lyhyisiin kuvauksiin kommunistien pienoiselämäkertoissa. Hänen mukaan pienoiselämäkerran kirjoittajat ovat ajatelleet, ettei vankila-ajan tapahtumia ole syytä rönsyilevästi toistaa saman kohtalon kokeneelle kaaderille.⁹⁶ Edellä mainitsemani illegaali tarkoittaa henkilöä, joka toimii väärennetyllä henkilöllisyydellä. Kommunistien tapauksessa illegaalinen toiminta tarkoitti kiellettyyn järjestöön kuulumista ja sen määräämien tehtävien suorittamista. Etsivän keskuspoliisin syyniin joutui jo siitä, että henkilön katsottiin ajattelevan ”kommunistisesti”.⁹⁷

SKP vaati pienoiselämäkertoja jatkosodan jälkeen kaikilta jäseniltään, mutta noin neljän kuukauden jälkeen niitä vaadittiin ainoastaan kaadereilta. Pienoiselämäkerrat olivat puolueen sisäiseen käyttöön tarkoitettuja ja niiden avulla vaalittiin puolueen aatteellista puhtautta, joka oli kaaderijaoston vastuulla. Pienoiselämäkertojen keruulla pyrittiin myös edistämään puolueen sisäistä valvontaa ja keruun avulla puolue kokosi tietoa kaikista jäsenistään.⁹⁸ Tärkeä meriitti Nestori Parkkarille oli neuvostoliittolaisessa puoluekoulussa opiskelu. Pienoiselämäkerrassaan hän kirjoittaa siitä lyhyesti:

⁹³ Nuorteva 1987, 66.

⁹⁴ Krekola 2006, 81.

⁹⁵ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

⁹⁶ Kaihovaara 1997, 84.

⁹⁷ Kaihovaara 1997, 61; Rentola 1999, 128.

⁹⁸ Kaihovaara 1997, 31–33.

Vapauduttuani sain puoluekomennuksen Helsinkiin, jossa olin opintoyhdistysliikkeen järjestäjänä 1927-28 suurvangitsemisii. [sic] Tällöin vältin aijotun vangitsemisen ja kuukauden illegaliteetin jälkeen sain komennuksen Neuvostoliittoon. Siellä kävin lännen vähemmistökansallisuuksien Kommunistisen Yliopiston (41/2) kaikkinen puolue- ja käytännöllisentyön komennuksineen ja sain koulun päätyttyä komennuksen Suomeen puoluetööhön.⁹⁹

Nestori Parkkari oli saanut puolueelta tehtävän mennä Neuvostoliittoon opiskelemaan ja hän vietti siellä viisi vuotta ennen kuin palasi takaisin Suomeen. Kuitenkin paluu kotimaahan helmikuussa 1933 epäonnistui, sillä hän jäi kiinni heti rajalla ja sai kuuden vuoden vankilatuomion.¹⁰⁰

Nestori Parkkarin mainitsema puoluekoulu oli Moskovassa ja Leningradissa toiminut Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopisto eli lyhennettynä LVKY¹⁰¹. Puoluekoulun opinto-ohjelmaan kuului yleissivistävien opintojen lisäksi poliittinen taloustiede, yhteiskuntamuotojen historia, NKP:n eli Neuvostoliiton Kommunistisen Puolueen historia ja sotataidon sekä leninismien perusteet. Opetukseen kuului myös uskonnonvastaista teoriaa ja kolhoositalouden opiskelua. Lisäksi miehet palvelivat Karjalan joukko-osastoissa, joissa he harjoittivat poliittisen propagandistin taitoja. 1920-luvun alussa perustetun LVKY:n tarkoituksena oli myös kouluttaa kaadereita Neuvostoliiton hallintokoneistoon.¹⁰² Neuvostoliitossa ollessaan Nestori Parkkari otti osaa myös merkittäviin poliittisiin tapahtumiin. Hän kertoo niistä pienoiselämäkerran toisella sivulla lyhyesti: ”Neuvostoliitossa osallistuin Kominternin ja Kimin V kongressiin v. 1928 sekä NKP(b):n työhön mm. kurssin solun sihteerinä.”¹⁰³

Pienoiselämäkerrassaan Nestori Parkkari mainitsee pääpiirteet niistä toisen maailmansodan ajan tapahtumista, joihin hän oli osallistunut. Hän aloittaa kertomalla

⁹⁹ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

¹⁰⁰ Ibid.

¹⁰¹ Nestori Parkkari opiskeli vuosina 1928–1932 Leningradin LVKY:ssä. Hän ei maininnut vuonna 1947 kirjoittamassaan omaelämäkerrassaan, että oli opiskellut juuri Leningradissa. Asia tulee ilmi Nestori Parkkarin vuonna 1970 lähettämästä elämäkertatiedoistaan Itävaltaan kansainvälisen vastarintataistelijoiden järjestölle (FIR), jonka pääneuvoston jäsen hän oli. Nestori Parkkari biografica Hmp 1 kansio 5, KansA; Rentola 1997, 429.

¹⁰² Krekola 2006, 60–66.

¹⁰³ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

puolueelle mitä oli tehnyt talvisodan aikana ja päättää kertomuksen vapautumiseensa jatkosodan jälkeen:

Vapauduttuani keväällä 1938 tulin Helsinkiin, jossa olin työssä puuseppänä talvisotaan, jolloin vältin vangitsemisen ollen omassa evakuussa [sic] sodan ajan – osallistuen puolueutyöhön. Sodan loputtua ilmoittauduin poliisille (yhteisen sopimuksen mukaan) ja vapautettiin, kuten kaikki muutkin. Taas puuseppänä v.1940 syyskuuhun saakka, jolloin vangittiin ja passitettiin turvasäilöön, jossa vankina pakkotöissä Kannaksella ja Karjalassa (Koverossa) koko toisen sodan ajan. Kannaksen murtuessa kuljetettiin Karvian keskitysleiriin ja vapautettiin välirauhanehtojen mukaan.¹⁰⁴

Nestori Parkkari kertoi toimineensa talvisodan jälkeen puuseppänä, mutta todennäköisesti tällä viitataan myös puoluetoimintaan. Rentolan mukaan talvisodan jälkeen SKP:n toimintaa johdettiin Hakaniemessä sijaitsevasta puuseppänverstaasta. Käytäntöön kuului, että puolueen korkean tason henkilöt menivät vankilasta päästyään sinne töihin. Myös Nestori Parkkari oli siellä elokuussa 1940 arvioimassa SNS:n¹⁰⁵ toimintaa ja antamassa ohjeita läsnä olleille kommunisteille.¹⁰⁶

Nestori Parkkari kertoi pienoiselämäkerran toisella sivulla lisää omasta toiminnastaan talvi- ja jatkosodan aikana. Toinen sivu on otsikoitu erikseen: ”Osallistuminen työväenliikkeeseen.” Siinä hän lähinnä toistaa edellisellä sivulla esiin tuodut tapahtumat, mutta kertoi hieman yksityiskohtaisemmin roolistaan esimerkiksi keskitysleirillä, jossa hän oli toiminut muun muassa työryhmän organisaattorina:

Sodan aikana piileskelin kaupungissa ja lähiseuduilla ollen yhteydessä toisten kaupunkikomitean miesten kanssa. Sodan jälkeen olin taasen kaupunkikomitean jäsenten joukkotyön vastaava. 1940-44 keskitysleirillä osallistuin puolueutyöhön mm. opiskeluohjaajana ja työryhmän orkkina.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

¹⁰⁵ Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyyden seura perustettiin toukokuussa vuonna 1940 ja siinä oli noin 35 000 jäsentä. Suuri osa jäsenistä oli kommunisteja sekä sosiaalidemokraattisen siiven äärivasemmistolaisia. Metsämäki ja Nisula 2008, 168. Ks. myös Rentola 1994, 218–221.

¹⁰⁶ Rentola 1994, 237, 252.

¹⁰⁷ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

Analysoin kolmannessa luvussa Nestori ja Elli Parkkarin keskitysleiri- ja vankilakokemuksia. Vankeudessa jaksaminen opiskelun avulla ja aatteen korostaminen omaelämäkertoissa ovat niitä teemoja, joiden kautta käsittelen, miten Parkkarit ovat muotoilleet itsensä ihannekommunisteina. Nestori Parkkarin *curriculum vitae* eli hänen pienoiselämäkertansa on hyvin mallikelpoinen. Nestori Parkkarin vanhempien tausta yhdistettynä hänen aktiiviseen puolueutyöhönsä nuoruusvuosina sekä erityisesti 1930–40-luvuilla tekee hänestä kommunistin, jolle on elämän aikana kerääntynyt huomattavasti poliittista pääomaa.

Pienoiselämäkerran kyselylomakkeen tieto-osion viimeiset seitsemän kysymystä muodostavat Nestori Parkkarin toisen maailmansodan jälkeen kirjoittamien omaelämäkertojen rungon, jonka ympärille kietoutuu hänen tarinansa. Hän kuvaa näissä omaelämäkertoissaan monipuolisesti SKP:n historiaa ja samalla toimii itse tapahtumien todistajana sekä osallistuu niihin aktiivisesti. Tosin vuosien opiskelua ja puoluekurssien suorittamista Neuvostoliitossa¹⁰⁸ 1930-luvulla Nestori Parkkari ei mainitse, toisin kuin vankilassa opiskelua, jota hän käy yksityiskohtaisesti läpi omaelämäkertoissaan. Krekolan mukaan Moskovaan puoluekouluopiskeluun lähetettyjä SKP:n jäseniä ohjeistettiin 1950–70 -luvuilla salaamaan matkansa todellinen syy ja jopa lähisukulaisilta piti salata matkan todellinen motiivi.¹⁰⁹ Opiskelu Neuvostoliitossa oli asia, josta ei sopinut pitää meteliä. Lopuksi Nestori Parkkari tuo vielä esille pienoiselämäkerrassaan sen, kuinka monenlaisissa tehtävissä hän on ollut jatkosodan jälkeen: ”Välirauhansopimuksen jälkeen puolue toimikunnan valistusjaoston jäsenenä, SKDL:n Liittotoimikunnan jäsenenä, H:gin kaupunginvaltuuston jäsenenä, Työv. Sivistysliiton, Kansanelokuvan johtokunnissa ym”.¹¹⁰

Puolueen jäsenelle osoitetun kysymyslistan jälkeen on hyvä tarkastella niitä kriteereitä, joiden perusteella poliittinen arvio tehtiin. Nämä kriteerit, kuten myös kyselylomakkeen kysymykset tulevat ilmi Pirjo Kaihovaaran sosiologian lisensointityössä olevasta

¹⁰⁸ Vuonna 1974 Nestori Parkkari mainitsee 70-vuotispäivänään antamassaan haastattelussa, että oli opiskellut Neuvostoliitossa neljä ja puoli vuotta. On harmillista, ettei hän käsittele tätä ajanjaksoa omaelämäkertoissaan. Nestori Parkkarin kansioista ei myöskään löydy mainintaa kyseistä ajanjaksosta, paitsi se mitä kaaderijaostolle osoitetussa pienoiselämäkerrassa todetaan. Lehtileike Nestori Parkkarin haastattelusta 3.10.1974. Nestori Parkkarin henkilöarkisto Hmp 1, 20 (1) KansA.

¹⁰⁹ Krekola 1998, 316–317.

¹¹⁰ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

liitteestä, jossa on kopio alkuperäisestä vuonna 1947 laaditusta SKP:n kyselylomakkeesta.¹¹¹ Kriteerit ovat seuraavanlaiset:

- Aktiivisuus.
- Poliittinen tietoisuus.
- Opiskeleeko jatkuvasti.
- Onko peräänantamaton puolueelinjan soveltamisen puolesta ammattiyhdistys ym. tehtävissä.
- Osallistuuko aktiivisesti työhön puoluejärjestössään.
- Onko ollut eriäviä mielipiteitä puolueelinjaan ja käytäntöön nähden.
- Miten suhtautuu järjestöväkeen.
- Onko taipumuksia itsekorostukseen ansioista puhuessaan ja tehtäviä suorittaessaan.
- Auttaako ohjeillaan järjestöjä vaikeuksien voittamiseksi, vai muodostuuko käynti vain epäkohtien toteamiseksi.
- Elämäntavat.
- Pystyykö nykyiseen tehtäväänsä tai soveltuuko mahdollisesti johonkin toiseen tehtävään paremmin.¹¹²

Pienoiselämäkerran lukijan piti ottaa huomioon nämä seikat tehdessään poliittista arviota puolueen jäsenestä tai sellaiseksi haluavasta. Näiden kysymysten kautta voi muodostaa kokonaiskuvan siitä, minkälaisia piirteitä puolue jäsenissään arvosti. Toisaalta kysymysten muoto on sävyllään myös epäluuloinen. ”Opiskeleeko jatkuvasti”¹¹³ on vielä neutraali kysymys, mutta kertoo paljon siitä mitä puolueen jäsenen odotettiin tekevän. Taas kysymys: ”Onko taipumuksia itsekorostukseen ansioista puhuessaan ja tehtäviä suorittaessaan”¹¹⁴ ohjaa poliittisen arvion kirjoittajaa tarkastelemaan mahdollisuutta ettei pienoiselämäkerran kirjoittaja ole kaikessa suhteessa rehellinen. Itsekorostus kysymystä tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava se, että puolueessa vallitsi kollektiivisuuden ihanne. Lisäksi ”oman hännän nostamista” on vaikea välttää, silloin kun vastaajan on täytynyt kertoa ansioistaan. Kyselylomakkeen vastaajan on siis pitänyt olla tarkkana, jotta ei sorru vastauksissaan liialliseen individualismiin. Kysymykset jäsenen aktiivisuudesta, elämäntavoista tai suhteesta järjestöväkeen kertovat taas siitä, että puolue halusi yksinkertaisesti selvittää, mikä voisi olla jäsenen paikka puolueen koneistossa. Tukeudun tässä Pirjo Kaihovaaran

¹¹¹ Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

¹¹² Ibid.

¹¹³ Ibid.

¹¹⁴ Ibid.

huomioon siitä, että julkiseksi järjestöksi maan alta noussut SKP tarvitsi poliittisen toimintansa käynnistämiseksi mahdollisemman nopeasti kyvykkäitä työntekijöitä.¹¹⁵ Toiseksi pieniselämäkertoja vaadittiin, koska puolue halusi kontrolloida jäsenien aatteellista puhtautta sekä estää mahdollisten vihollisainesten pääsy puolueen sisälle.¹¹⁶

SKDL:n valistussihteerinä vuonna 1948 toimineen Nestori Parkkarin poliittinen arvio on positiivinen ja lyhyt. Arvion kirjoittaja on kiinnittänyt huomioita neljään seikkaan. Ensimmäinen kertoo Nestori Parkkarin poliittisesta tasosta, josta arvioija mainitsee, että Nestori Parkkari on SKP:n jäsen ja saanut koulutuksensa Neuvostoliitossa. Toinen kohta koskee tehtävien täyttämistä ja ammattitaitoa, josta todetaan, että Nestori Parkkari on aina valmis suorittamaan annetut tehtävät, mutta toisinaan suuren työtaakan vuoksi osa niistä on hieman pinnallisesti tehty. Kolmas huomio koskee Nestori Parkkarin kehitysmahdollisuuksia eri aloilla. Arvioija katsoo, että älykkäänä ja nopeana henkilönä hänen omin paikkansa on teoreettisten kysymysten parissa. Organisoijan kyvyt katsotaan hieman pinnallisiksi. Viimeiseksi todetaan, että Nestori Parkkari on luonteeltaan vilkas, avomielinen ja rehellinen.¹¹⁷ Arviossa ei käsitelty kovinkaan kriittisesti Nestori Parkkarin ominaisuuksia, eikä hänen kirjoittamansa pieniselämäkerta anna siihen aihetta, varsinkin kun siitä käy ilmi, että hän on ollut puolueen jäsen jo vuodesta 1922, opiskellut Neuvostoliitossa ja ollut vangittuna keskitysleirillä toisen maailmansodan aikana. Vaikka Nestori oli puolueen vanha jäsen ja pieniselämäkerran kirjoittamishetkellä SKDL:n valistussihteerinä, silti myös hänen piti muiden tapaan kirjoittaa pieniselämäkerta.

Suurin osa illegaalisen¹¹⁸ kauden eli maanalaisen ajan kaadereista tunsivat toisensa henkilökohtaisesti ja he kokivat edustavansa kaaderien parhaimmistoa. Vuonna 1946 kaaderijaoston kokouksessa he luokittelivat puolueen kaaderit kolmeen eri luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluivat maanalaisen kauden kokeneet vanhat jäsenet, jotka muodostivat puolueen todellisen etujoukon. Toiseen kategoriaan kuuluivat ne puolueen henkilöt, jotka omaa etuaan ajatellen teeskentelivät olevansa vanhaa kaartiä.

¹¹⁵ Kaihovaara 2015, elektroninen lähde.

¹¹⁶ Kaihovaara 1998, 153 sekä viite 9.

¹¹⁷ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

¹¹⁸ Neuvosto-Venäjälle vuonna 1918 paenneiden Suomen sisällissodan punaisten johtajien Moskovassa 1918 perustama Suomalainen Kommunistinen Puolue ja sittemmin kahden vuoden kuluttua Suomen Kommunistinen Puolue, eli SKP oli Suomessa laitton vuosina 1918–1944. Tästä SKP:n ajanjaksosta käytetään nimitystä illegaalinen kausi. Saarela 1998, 10–11.

Kolmanteen ryhmään kuuluivat kaikki ne, jotka tulivat välirauhan jälkeen mukaan puolueen toimintaan. Heidän poliittista tasoaan pidettiin yleisesti heikkona. Vuotta myöhemmin tätä jyrkkää jaottelua tarkennettiin astetta maltillisempaan muotoon, mutta ajatus oli yhä sama. Puolueen etujoukon ja ytimen muodostivat puolueen illegaalisen kauden lojaalit kaaderit.¹¹⁹

Nestori Parkkarin kokemuksen ja taustan huomioon ottaen katson, että hän kuului kaaderien ensimmäiseen luokkaan. Myös aikalaiset eli ne kaaderit, joilla oli samanlainen tausta kuin Nestori Parkkarilla, pitivät itseään ja tovereitaan kaaderien valiojoukkona. Täysin yhdenmukaista ei ole se, kuka oli pienoiselämäkerran poliittisen arvion lukija. Uusien jäsenien kohdalla oli todennäköistä, että kirjoittaja ja lukija eivät tunteneet toisiaan. Sen sijaan puolueen maanalaisen kauden kokeneet ja Neuvostoliitossa opiskelleet kaaderit mahdollisesti tunsivat toisensa. Nestori Parkkari ja hänen pienoiselämäkertansa arvioija tunsivat toisensa ainakin välirauhan ajalta alkaen. Nestori Parkkari ei mainitse omaelämäkerrallisessa teksteissään Veikko Porkkalaa¹²⁰, joka oli nuoruudestaan saakka ollut SKP:n jäsen, mutta Veikko Porkkala mainitsee Nestori Parkkarin vuonna 1999 ilmestyneessä omaelämäkerrassaan kolmeen eri otteeseen. Käyn seuraavaksi läpi kyseiset kohdat. Ensimmäinen käsittelee välirauhan aikaa ja miten hän oli tuolloin vierailut Nestori Parkkarin puusepänerstaassa¹²¹ Hakaniemessä. Seuraava maininta on jatkosodan jälkeen, jolloin he ottivat komennon kommunistien käsiin eräässä Puutyöväen liitossa. Lopuksi hän kertoo SKDL:n alkutaipaleesta ja korostaa erityisesti Nestori Parkkarin roolia sen valistussihteerinä, joka osasi kertoa marxismista niille kuulijoille, jotka epäilivät sosialismin mielekkyyttä.¹²²

¹¹⁹ Kaihovaara 2005, 260. Rentola korostaa, että jatkosodan jälkeen lokakuussa 1944 SKP:n perustamiskokouksessa läsnä olleet noin 30 henkeä olivat 1920-luvun nuorisoliittolaisia, joita yhdistivät kokemukset 1930-luvun Lapuan liikkeen vainoista ja opiskelusta Neuvostoliitossa. Lisäksi heillä oli poliittisina vankeina kokemusta Suomen vankiloista jo 1920-luvulta alkaen ja toisen maailmansodan aikana heidät suljettiin uudelleen vankilaan tai keskitysleireille. Rentola ehdottaakin, että SKP:n perustamiskokoukselle pitäisi antaa nimi ”punaorpojen vallankaappaus”. Rentola 1994, 487–489. Nestori ja Elli Parkkari olivat näitä 1920-luvun nuorisoliittolaisia. Nestori Parkkarin viimeiseksi jäänyt vuonna 1970 julkaistu teos *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944* käsittelee kattavasti 1920-luvun nuorisoliittolaisten toimintaa. Nestori Parkkari 1970, passim, erit. 123–287.

¹²⁰ Ks. lisää Veikko Porkkalasta ja hänen toiminnastaan SKP:n jäsenenä Porkkalan omaelämäkerrasta. Porkkala 1999.

¹²¹ Kuten aiemmin toin esille, Rentolan mukaan SKP:n toimintaa johdettiin talvisodan jälkeisen välirauhan aikana Hakaniemessä sijaitsevasta puusepänerstaasta. Rentola 1994, 237, 252.

¹²² Porkkala 1999, 63, 79, 84.

Nähtävästi Veikko Porkkala ja Nestori Parkkari olivat ystäviä. Tämän seikan huomioon ottaen on mielenkiintoista, että juuri Porkkala oli kirjoittanut kaaderijaostolle poliittisen arvion Nestori Parkkarista. Tämänkaltainen asetelma mahdollistaa sekä suosimista että syrjimistä. Toisaalta puolueen vanhan kaaderin paras arvioija on toinen kaaderi, joka henkilökohtaisesti tuntee toverinsa menneisyyden. Porkkalan omaelämäkerrasta poimimani maininnat Nestorista yhdistettynä positiiviseen poliittiseen arvioon osoittavat, että puolueen illegaalisen kauden kaaderit katsoivat edustavansa SKP:n parhaimmistoa.

Poliittisia arvioita pienoiselämäkertoista kirjoittivat henkilöt, jotka kuuluivat puolueen eri kaaderikomiteoihin. He myös määrittivät esimerkillisen kommunistin ja kaaderin tyyppin. Tämä kokonaisuus muodostui seuraavista luonteenpiirteistä: hyvä lasten kasvattaja, puoliso ja kansalainen. Esimerkillisen kommunistin piti olla myös aktiivinen luokkataistelussa ja puolueelle ehdottoman kuuliainen. Lisäksi tuli opiskella jatkuvasti sekä tarvittaessa opettaa muita tovereita. Näistä piirteistä muodostui kommunistin ideaalityyppi, jota myös tuotiin esille puolueen *Kommunisti* -lehdessä jatkosodan jälkeen.¹²³

2.3. Elli Parkkarin pienoiselämäkerta

Elli Parkkari kirjoitti pienoiselämäkertansa samana vuonna kuin Nestori Parkkari eli vuonna 1947. Kuten jo aiemmin kerroin, en löytänyt Elli Parkkarin kirjoittamasta pienoiselämäkerrasta tehtyä puolueen poliittista arviota. Mahdollisesti Elli Parkkarista ei ole tehty poliittista arvioita tai sitten se on kadonnut. Puolueen poliittisia arvioita ei välttämättä tehty pelkästään pienoiselämäkerran tietoihin nojaten, vaan toisinaan henkilökohtaisen tuntemisen perusteella.¹²⁴ Nestori Parkkarin tapauksessa kyseessä oli myös henkilökohtainen tunteminen, joka käy ilmi arvion kirjoittajan Veikko Porkkalan omaelämäkerrasta. Seuraavaksi tarkastelen Elli Parkkarin kirjoittamaa pienoiselämäkertaa samalla tavalla kuin Nestori Parkkarin eli vertaan Elli Parkkarin tekstiä SKP:n kyselylomakkeen kysymyksiin, joita on yhteensä viisitoista. Niiden kautta pystyy muodostamaan kokonaiskuvan, siitä, minkälaisia asioita puolue halusi

¹²³ Kaihovaara 2005, 257–258.

¹²⁴ Sähköpostitse saatu tieto Pirjo Kaihovaaralta.

jäsenistään tietää ja mitkä piirteet olivat toivottavia. Elli Parkkari vastasi pienoiselämäkertaa kirjoittaessaan samoihin kysymyksiin kuin Nestori Parkkari eli niihin, joita esittelin edellisen alaluvun alussa sivulla 27.

Elli Parkkari kirjoitti pienoiselämäkertansa 29.5.1947 ja se on pituudeltaan kaksi sivua. Ensimmäisen sivun otsikko on lyhyesti ”elämäkerta” ja sivun oikeaan yläreunaan Elli Parkkari oli kirjoittanut punakynällä merkinnän ”tehdastyöläinen”. Toinen sivu on otsikoitu erikseen otsikolla ”lisätietoja elämäkertaan”, jossa Elli Parkkari kertoo tehtävistään puolueessa vankilasta vapautumisen jälkeen syksyllä 1944. Elämäkerrassaan Elli Parkkari kertoo elämästään aina jatkosodan päättymiseen saakka. Lapsuudestaan Elli Parkkari mainitsee lyhyesti, että hänellä oli monia sisaruksia ja isän sairastumisen vuoksi hänen piti mennä ansiotyöhön jo kymmenvuotiaana. Helsinkiin hän muutti 12-vuotiaana ja teki siellä erilaisia tehdastöitä. Järjestötoimintaan Elli Parkkari osallistui ensimmäisen kerran 14 vuoden ikäisenä, jolloin hän liittyi Helsingin Nuorisoseuraan sekä myöhemmin Nuorten Työläisten Opintoyhdistykseen. Elli Parkkari toimi kyseisissä järjestöissä monta vuotta. Lisäksi hän kertoo olleensa Enonsaaren punaorpokodin ohjaajana vuonna 1929.¹²⁵

Nuoruuden koulunkäynnistään Suomessa Elli Parkkari mainitsee kansakoulun, jota hän kävi neljä vuotta ja yhden kauppakoulun iltakurssin. Vuonna 1930 Elli Parkkari liittyi nuorisoliittoon, jossa hän toimi eri komiteoissa ja toimikunnissa. Samana vuonna hänestä tuli myös SKP:n jäsen.¹²⁶ Seuraavina vuosina Elli Parkkarin elämä sai uuden käänteen, josta hän kertoo seuraavasti:

Samana vuotena 1930 siirretty SKP:n puolueeseen toimien erilaisissa puoluetehävissä puolueen komennuksen mukaan vuoden 1932 maaliskuuhun, jolloin provokaattorin aiheuttaman ohranan etsiskelyn vuoksi sai komennuksen siirtyä Neuvostoliittoon. Siellä puolueen antamien komennusten mukaan opiskeli ensin Yliopistossa vuoden ja sen jälkeen Leninkoulussa [sic] 2 vuotta. Vuoden 1936 marraskuussa sai komennuksen Suomeen puolueetyöhön, jota suoritti vuoden 1937 syyskuuhun, jolloin puolueen antamalla luvulla asettui asumaan julkisesti Jyväskylään.¹²⁷

¹²⁵ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

¹²⁶ Ibid.

¹²⁷ Ibid.

Elli Parkkari tiivistää neljän vuoden opiskelun Neuvostoliitossa muutamaaan virkkeeseen. Nestori Parkkarin tapaan hän meni puolueen käskystä opiskelemaan Neuvostoliittoon 1930-luvulla. Tosin Elli Parkkari opiskeli LVKY:n lisäksi vielä Moskovan Lenin-koulussa kaksi vuotta. Neuvostoliiton puoluekouluissa opiskelu ei ollut mahdollista kenelle tahansa kommunistille. Opiskelemaan pääsi ainoastaan puolueen suosituksesta ja lähettämänä, kuten Elli Parkkarille oli käynyt. Leningradin LVKY:ssa ja Moskovan Lenin-koulussa opiskelevista henkilöistä koulutettiin kaadereita, puolueen tulevaisuuden työntekijöitä. Opiskelu Lenin-koulussa oli myös salaista ja varmuuden vuoksi kaikille suomalaisopiskelijoille annettiin koulun suomalaissektorin johtajana olleen Yrjö Sirolan¹²⁸ toimesta peitenimet, joiden tarkoitus oli suojella opiskelijoita mahdollisilta ilmiannoilta, kun nämä tulevaisuudessa palaisivat Suomeen tekemään maanalaista työtä. Elli Parkkari korostaa, että peitenimien tarkoitus oli myös harhauttaa opiskelijoiden joukossa mahdollisesti olleita ohranaita eli EK:n värväämiä vakoilijoita. Elli Parkkarilla oli muiden opiskelijoiden tapaan peitenimi ja hänet tunnettiin Lenin-koulussa Anna Lauren nimisenä opiskelijana.¹²⁹ Elli Parkkarin opiskelu Moskovan Lenin-koulussa valmisti häntä tulevaisuuden puoluetehtäviin, sillä Lenin-koulun tarkoituksena oli kouluttaa läntisten kommunistipuolueiden johtoon työntekijöitä. Toisen maailmansodan jälkeen neuvostokoulutuksen opeilla olikin ratkaiseva merkitys, kun SKP nousi maan alta lailliseksi poliittiseksi toimijaksi Suomessa.¹³⁰

Elli Parkkarin pienoiselämäkerran ensimmäinen sivu päättyy hänen Helsingissä vuonna 1938 tapahtuneeseen vangitsemiseensa, josta hän kertoo lyhyesti näin:

Muutamia kuukausia myöhemmin siirtyi Helsinkiin, jossa työskenteli Heteka Oy:ssä n. 8kk:tta eli siihen päivään saakka kun vangittiin. Sai 4

¹²⁸ Yrjö Sirola toimi Moskovan Lenin-koulun suomalaissektorin johtajana ja häntä kutsutaan "kaaderien isäksi." Suomalaissektorin johtajana Sirola toimi vuoteen 1933 asti, kunnes hänelle myönnettiin lomaa uupumuksen takia. Sirola sai sairauskohtauksen kesken luennon ja kuoli pian sen jälkeen vuonna 1936. Sirolan viimeisiä elinvuosia varjosti Stalinin suomalaisiin kommunisteihin kohdistuneiden vainojen ja puoluepuhdistuksen aikaansaamat itsesytykset, siitä ettei hän ole ollut hyvä opettaja ja kommunisti. Sirola pelkäsi myös itse tulevansa pidätetyksi Neuvostoliiton salaisen poliisin GPU:n toimesta. Krekola 2006, 17, 230–232, 303–305. Ks. myös Tuominen 1957, 274–290.

¹²⁹ Elli Parkkari 1993, 40, 56; Krekola 2006, 61, 353. Nestori Parkkari ei mainitse omaelämäkertoissaan, että olisi käyttänyt maanalaisen kauden aikana peitenimeä. Kuitenkin vuonna 1928 Nestori Parkkari käytti peitenimeä Fager. Tämä tulee ilmi 20.–23. 8. 1928 järjestetyssä SKP:n keskuskomitean plenumin osallistujalistasta. Saarela 2008, 825.

¹³⁰ Krekola 2006,14.

vuoden tuomion ja sen jälkeen [sic] siirrettiin turvasäilöön, josta vapautui syyskuun 25 pv. 1944.¹³¹

Elli Parkkari pidätettiin marraskuun 30. päivänä 1938 ja hän vietti vankilassa yhteensä kuusi vuotta ja hänet vapautettiin vasta jatkosodan päättymisen jälkeen.¹³² Näistä vankilavuosien kokemuksistaan Elli Parkkari kertoo seikkaperäisesti omaelämäkerrassaan. Elli Parkkarin pienoiselämäkerta on muodoltaan hyvin samanlainen kuin Nestori Parkkarin, eli he kummatkin vastaavat samalla tavalla puolueen kyselylomakkeen kysymyksiin, jossa kysytään puoluettehtävistä, opiskelusta sekä missä on toiminut sodan aikana. Kaihovaaran mukaan tämänkaltaisia kokemuksia omaavat henkilöt olivat juuri niitä toisensa tuntevia illegaalisen kauden lojaaleja kaadereita, jotka toisen maailmansodan jälkeen muodostivat SKP:n ytimen.¹³³

Pieniselämäkerran toinen sivu alkaa otsikolla: ”lisätietoja elämäkertaan”. Siinä Elli Parkkari kertoo työstään puolueen parissa sodan jälkeen ja mainitsee saaneensa lapsen vuonna 1945. Tämän enempää hän ei kerro perhesuhteistaan, eikä mainitse edes Nestori Parkkaria.¹³⁴ Jatkosodan jälkeen Elli Parkkari jatkoi edelleen aktiivista työskentelyään puolueessa:

Vankilasta vapauduttuani olin ensin muutaman viikon ompelutöissä ja sitten eräässä konttorissa. *Kommunisti*-lehden alettua ilmestyä sain puoluekomennuksen sen toimittajaksi, jossa työssä olin sitten vuoden 1946 kevääseen (toukokuuhun). Sen jälkeen sain siirron SKP:n Valistusjaoston Kirjeopistoon, jossa työskentelen edelleenkin. Puolue työni on keskittynyt etupäässä seuraaviin tehtäviin v.1944-45 olin SKP:n Helsingin piirin piiritoimikunnassa. Seuraavan vuoden aina tämän vuoden kevääseen piirin kaaderijaostossa. SKP:n valistusjaostoon olen kuulunut koko ajan puolueen perustamisesta lähtien.¹³⁵

Elli Parkkarin lukuisat tehtävät osoittavat, että puolue luotti häneen. Työskentely *Kommunisti*-lehden toimittajana, sekä kaaderijaostossa että valistusjaostossa kertovat Elli Parkkarin korkeasta asemasta puolueen hierarkiassa.

¹³¹ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

¹³² Ibid.

¹³³ Kaihovaara 2005, 260.

¹³⁴ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

¹³⁵ Ibid.

SKP:n parissa tehdyn puolueuuden lisäksi Elli Parkkari kertoo kuuluneensa moniin eri järjestöihin, kuten SAK:n naisjaostoon, Työväen sivistysliiton edustajistoon ja Valtioneuvoston asettamaan ansioaitikomiteaan. Näiden lisäksi hän kertoo käyvänsä kerran kuussa puhumassa radiossa ja toisinaan myös luennoimassa eri kysymyksistä.¹³⁶ Pieniselämäkerran lopussa vaikuttaa siltä kuin Elli Parkkari olisi jo perin tympääntynyt luettelemaan lukuisia tehtäviään:

Puolueessa kuulun SKP:n Helsingin vaatetustyöläisten osastoon ja ammatillisesti Suomen Metallityöväenliiton osasto 5:een. Lisäksi Dem. Naisiin SNS:ään ja kai muihinkin, mutta en nyt jaksa muistaa mihin kaikkiin.¹³⁷

Elli Parkkarin vastuullinen rooli puolueessa ja sen tehtävien suorittamisessa tulee hyvin esille hänen pieniselämäkerrassaan. Elli Parkkarin tapa lopettaa pieniselämäkertansa on sävyllään humoristinen. Ikään kuin hän olisi turhautunut kirjaamaan pikkutarkasti ylös kaikki tehtävänsä puolueessa. Toisaalta turhautuneisuuden osoittaminen omien tehtäviensä selostamisessa on tehokeino, koska siten Elli Parkkari saattoi kertoa ansioistaan puolueelle sortumatta liialliseen individualismiin. Pieniselämäkerran kirjoittamisessa oli kuitenkin kyse vakavista asioista ja siitä millainen tulevaisuus kirjoittajalla tulisi olemaan puolueessa. Parkkarien kokemukset puolueen maanalaisista vuosista tulevat selkeästi esille heidän pieniselämäkertoissaan, joissa he itsekorostusta välttämättä kertovat melkein lakoniseen tyyliin menneisyydestään puolueessa. Katson, että Parkkarit olivat puolueen ensimmäisen kaaderipolven valioyksilöitä. He olivat suorittaneet monivuotiset puoluekouluopinnot Neuvostoliitossa. 1930-luvun maanalainen puolueuutyö ja poliittiset vankilatuomiot yhdistettynä työväenluokkaiseen taustaan tekivät heistä esimerkillisiä kaadereita.

Toisen maailmansodan jälkeen puolueen kaadereiden elämä erosi huomattavasti 1930-luvun ja toisen maailmansodan ajan maanalaisuuden vuosista, jolloin vankilatuomion ja kuoleman uhka kuului osana puolueuutyöhön. SKP:n kaadereiden ei tarvinnut enää jatkosodan jälkeen toimia salassa, koska puolueen toiminta oli laillista. Krekolan

¹³⁶ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

¹³⁷ Ibid.

mukaan maanalaisen kauden aikana uskollisina pysyneet kaaderit palkittiin sodan jälkeen puolueen korkeatasoisilla työtehtävillä.¹³⁸

Pienoiselämäkerrat olivat institutionaalisia ja kollektiivisia kirjoituksia. Niiden merkitys oli kirjoittajalleen tärkeä ja jokainen kaaderi oli myös velvollinen kirjoittamaan menneisyydestään puolueelle. Pienoiselämäkerroista pystyi seuraamaan vastaajan poliittisen kehittymisen astetta ja pienoiselämäkerran kirjoittajalle kertynyttä osaamista voidaankin kutsua poliittiseksi pääomaksi.¹³⁹ Institutionaalisten pienoiselämäkertojen vastaanottaja oli SKP. Pienoiselämäkerran kyselylomake sekä kriteerit, joiden mukaan poliittinen arvio tehtiin, kertovat paljon niiden vastaanottajan, siis puolueen, arvoista.¹⁴⁰ Kaihovaara korostaa, että pienoiselämäkerrat ovat ”poliittisia sisäänpäin”, eli ne ovat tiukasti sidoksissa SKP:n kulttuuriin ja retoriikkaan. Pienoiselämäkertojen kirjoittajat ovat kuvanneet menneisyyttään oletetulle lukijalle ja tämän vuoksi niissä painotetaan niitä asioita sekä tapahtumia, joita kirjoittaja on kuvitellut vastaanottajan haluavan kuulla. Ansioitunut ja rikkeetön pienoiselämäkerta edisti kirjoittajan pyrkimyksiä nousta puolueen hierarkiassa.¹⁴¹

Luvun alussa tarkastelin Anu Korhosen esittelemää performanssin käsitettä. Korhonen esitti, että performanssin käsitteen kautta on mahdollista havaita, että yksilö on muutakin kuin kulttuurinsa resurssien kokonaisuus. Yksilö toimii suhteessa oman yhteisönsä diskursiivisiin verkostoihin, ja saa näin oman identiteettinsä ainekset. Tästä huolimatta yksilö tekee elämänsä performanssit.¹⁴² Korhosen esittelemää performanssin ajatusta voidaan tarkastella ja soveltaa myös siten, että Nestori ja Elli Parkkarin kirjoitukset toimivat performanssina, jonka he esittävät lukijoilleen eli kommunistiyhteisön jäsenille. Tällainen asetelma jossa kommunistiyhteisö toimii Parkkarien omaelämäkeroissa esitetyn performanssin yleisönä läpäisee koko tutkimukseni. Voidaan siis katsoa, että Parkkarit tekevät tekstiänsä kautta omaa ainutlaatuista performanssiaan.

¹³⁸ Krekola 2006, 407.

¹³⁹ Pannetier & Pudal 2005, 22–23.

¹⁴⁰ Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake; Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

¹⁴¹ Kaihovaara 1998, 154.

¹⁴² Korhonen 2005, 143–145.

Parkkarien pienoiselämäkerrat eivät ole objektiivinen läpivalaisu heidän menneisyydestään, etenkin kun puolueen kaadereina ja veteraaneina he ovat tunteneet puoluekulttuuriin kuuluvan tavan kertoa elämästään. Erityisen tärkeänä näen sen mahdollisuuden, jonka vuonna 1947 kirjoitetut pienoiselämäkerrat tutkielmalleni tarjoavat. Parkkarien pienoiselämäkerrat toimivat tutkielmassani kurkistusaukkoina¹⁴³ jatkosodan jälkeiseen kommunistiyhteisöön ja niiden kautta olen pystynyt tarkastelemaan Parkkarien elämää heidän itsensä kertomana. Parkkarien kirjoitukset ovat välittyneet suodattimen läpi, joka on yhtä kuin puoluekulttuurin tarjoama normisto, jonka Parkkarit olivat omaksuneet. Pienoiselämäkerrat eivät ole yleisavain menneisyyden kommunistiyhteisöön. Kuitenkin Parkkarien pienoiselämäkertojen tarkastelun kautta olen päässyt pienen avaimenreiän läpi havainnoimaan kommunistiyhteisön sisäpuolelle, mitä sen keskuudessa pidettiin tärkeänä. Toiseksi Parkkarien pienoiselämäkerrat kertovat osaltaan siitä, millainen oli esimerkillinen SKP:n kaaderi.

Seuraavassa luvussa tarkastelen temaattisesti Parkkarien omaelämäkertoja. Kulttuurisen muistin käsitteen valossa tarkastelen miten Parkkarit kertovat omaelämäkertoissaan kommunistiyhteisön vaiheista sekä omasta roolistaan siinä.

¹⁴³ Myös Kari Teräs huomauttaa, että omaelämäkerrallisia tekstejä on käytetty runsaasti esimerkiksi mikrohistoriallisessa tutkimuksessa, jossa ne toimivat oivallisina kurkistusaukkoina menneisyyteen. Teräs 2011, 196.

3. Kommunistiyhteisön menneisyys Parkkarien omaelämäkertoissa

3.1. Kommunistien maanalainen puolue työ

Olen elänyt työväenliikkeen ilmapiirissä koko ikäni, tuntenut asian omakseni. – – En ole koskaan ajatellut tekeväni jotain erityistä tai merkittävää. – – Jonkun oli ne tehtävä ja minä olin paikalla. – – Historia on toisaalta aina ollut minulle tärkeää. Se joka ei tunne historiaa, ei ymmärrä tätä päivää, eikä pysty arvioimaan huomista.¹⁴⁴

Näin Elli Parkkari pohti omaelämäkertansa johdannossa suhdettaan työväenliikkeeseen sekä erityisesti historian tuntemisen merkitystä. Anni Vilkkko painottaa, että omaelämäkerrassa yksilö muovaa ja järjestää elämänsä kulkuaan. Yksilö antaa merkityksen koko elämälleen, ankkuroi itsensä nykyhetkessä ja kohdistaa katseensa tulevaisuuteen. Omaelämäkertoissa esitettävän elämäntarinan tarkoitus onkin selittää, kuka ”minä” olen. Oman elämän esittäminen tapahtuu aina jonkinlaiselle yleisölle.¹⁴⁵ Tässä luvussa käyn temaattisesti läpi Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkertoja ja tarkastelen, miten niiden kautta välitetään kommunistiyhteisön muistia lukijoille. Parkkarien omaelämäkertojen analysoinnissa otan lähtökohdaksi Jan Assmannin kulttuurisen muistin teoriassa esittämän ajatuksen siitä, miten yhteisön muistia vaalivat, siirtävät eteenpäin ja kirjoittavat erityiset muistin välittäjät. Länsimaalaisessa kontekstissa muistin välittäjillä tarkoitetaan koulutettuja henkilöitä ja opettajia.¹⁴⁶ Katson, että Neuvostoliiton puoluekouluissa¹⁴⁷ SKP:n kaadereiksi opiskelleet Parkkarit olivat kommunistiyhteisön muistin välittäjiä.

Tarkastelen omaelämäkertoja erittelemällä kolmea eri teemaa, jotka ovat kommunistien maanalainen puolue työ, ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä sekä opiskelu ja aate. Käsittelen jokaisen teeman erikseen omassa alaluvuissaan. Smith ja Watson korostavat, että omaelämäkertojen kertova subjekti ei ole koskaan puolueeton. Pikemminkin kyseessä on aktiivinen toimija, joka retorisin keinoin puolustaa omia

¹⁴⁴ Elli Parkkari 1993, johdanto.

¹⁴⁵ Vilkkko 1997, 77.

¹⁴⁶ Assmann 2011 (1992), 39–40.

¹⁴⁷ Parkkarien opiskelusta ks. Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

käsityksiään ja kyseenalaistaa toisten esittämiä väittämiä.¹⁴⁸ Ennen teemojen käsittelyä avaan suomalainen kommunismi -termiä. Kerron mitä sillä tarkoitetaan ja miksi sen määrittely on tärkeää tutkimuksessani.

Kimmo Rentolan mukaan suomalainen kommunismi -termi on ollut yhteinen nimittäjä sille poliittiselle ilmiölle, joka sijoittui jakautuneen työväenliikkeen vasemmalle laidalle. Tämän laajan aatteellisen ja järjestöllisen taustan omaavia ryhmän jäseniä kutsutaan yleisesti kommunisteiksi. Tästä joukosta on mainittava erikseen SKP ja sen jäsenten edustama kommunistinen aate, koska sen vaikutus suomalaiseen kommunismiin oli ohittamaton. Kommunisteja jahdannut valtiollinen poliisi teki myös selvän eron pidätettyjen kommunistien välillä, sillä pidätetyn henkilön tietoja tarkennettiin kirjaamalla pidätetty sekä kommunistiksi että SKP:n jäseneksi. Rentola korostaa tutkimansa ajanjakson aikana toimineiden vasemmistolaisien ryhmien laajuutta. Rentola sijoittaa suomalainen kommunismi -termin alle SNS:n ja välirauhan ajan 1940 liikehdintään osallistuneet, ammattiyhdistysliikkeen, entiset hoipertelijat, soihtulaiset sekä SKP:n jäsenet ja kannattajat ulkomaita myöten.¹⁴⁹ Rentola erittelee valaisevasti kommunistien erityisyyttä ja heidän asemaansa suhteessa muuhun suomalaiseen työväenliikkeen kenttään.

Rentolan lisäksi suomalainen kommunismi -termiä on määritellyt ja kehittänyt eteenpäin Tauno Saarela. Saarela tuo väitöskirjassaan *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923* (1996) esille sen, että suomalainen kommunismi -termi on ollut käytössä aiemmissa tutkimuksissa¹⁵⁰, mutta sen käytön merkitystä ei ole niissä määritelty. Saarela käyttää suomalainen kommunismi -termiä kuvaamaan sitä poliittista ilmiötä, joka toimi SDP:n vasemmalla puolella. Termin alle sisältyy ne henkilöt, organisaatiot ja puolueet, jotka Suomen sisällissodan jälkeen kritisoivat ja jättivät SDP:n. Lisäksi termi

¹⁴⁸ Smith & Watson 2001, 10.

¹⁴⁹ Rentola 1994, 541. SKP:n kommunistit nimittivät 1920-luvun lopulta alkaen pilkallisesti "hoipertelijoiksi" niitä vasemmistolaisia, jotka eivät hyväksyneet SKP:n määrittelemää poliittista linjaa ja ohjausta. "Hoipertelijat" taas kutsuivat "huitojiksi" kaikkia SKP:n kannattajia, jotka seurasivat Stalinin vuonna 1929 määrittelemää poliittista linjaa, jossa kommunististen puolueiden suurimpana uhkana pidettiin sisäistä "oikeistovaaraa". Saarela 2008, 376–351; Upton 1970, 100–101. "Soihtulaiset" nimitys juontaa 1930-luvun Akateemisen Sosialistiseuran jäseniin. ASS oli SDP:n piirissä syntynyt radikaali vasemmistolainen älymystöliike, joka julkaisi *Soihtu* nimistä aikakauslehteä. ASS johtajana toimi tunnettu kommunisti Mauri Ryömä. Upton 1970, 119–120.

¹⁵⁰ Saarela viittaa tässä Jaakko Nousiaisen, Erik Allardt, ja Anthony Uptonin sekä John H. Hudgsonin tutkimuksiin. Ks. esim. Anthony Upton: *Kommunismi Suomessa*. Alkuteos: *Communism in Finland* (1970.)

koskee edellä mainittujen organisaatioiden lisäksi niitä ajattelu- ja toimintatapoja, joita esiintyi suomalaisen kommunismin piirissä. Aikaisemmissa tutkimuksissa suomalaisen kommunismi merkitsi SDP:n vasemmalla laidalla olevaa poliittista ilmiötä, mutta Saarela sisällyttää väitöskirjassaan suomalaisen kommunismi -termin käsittämään myös suomalaisen porvariston ja sosiaalidemokraattien näkemykset kommunisteista. Tämän lisäksi siihen kuuluu myös kommunistien omat käsitykset heistä itsestään. Saarela pystyy tällä tavoin paremmin tarkastelemaan tätä monihaaraista ilmiötä. Näin tehdessään hän hyväksyy aiemmassa tutkimuksessa käytetyn termin. Kuitenkaan hän ei hyväksy termiin liitettyjä aikaisempia merkityksiä, joiden mukaan SKP olisi ollut homogeeninen yhteisö, joka kollektiivisesti toteuttaa kommunistista puolue teoriaa. Aiemman tutkimuksen näkemys homogeenisesta puolueesta ei huomionnut yksittäisen jäsenen ajatuksia ja tavoitteita.¹⁵¹ Pidän tätä yksilön näkökulman huomioimista tärkeänä tutkielmani kannalta. Juuri yksityisen ja julkisen risteytyminen Parkkarien omaelämäkertoissa on mielenkiintoista ja erityisen haastavaa.

Ensimmäisenä teemana käsittelen kommunistien maanalaista puolue työtä. Erittelen Elli Parkkarin kirjoituksista SKP:n maanalaiseen puolue työn piirteitä ja kerron näin, millaista oli maanalaisen kauden puolue työntekijän elämä. Elli Parkkari aloittaa omaelämäkertansa toteamalla, ettei heillä ollut muuta mahdollisuutta kuin toimia maan alla:

Nuorempi polvi kyselee minulta, miksi toimimme salaa. He tuntuvat ajattelevan, että se oli jotenkin kiinnostavampaa kuin julkinen toiminta. Tosiasiassa meillä ei ollut muuta mahdollisuutta. Se oli raskasta ja vaarallista, ainaisen pelon alla elämistä. En toivoisi sitä kenenkään kohdalle.¹⁵²

Elli Parkkari aloitti aktiivisen toiminnan työväen järjestötehtävissä, kun hän muutti Helsinkiin 13-vuotiaana. Moskovassa vuonna 1925 perustettuun Kommunistiseen Nuorisoliittoon¹⁵³ hän ei vielä kuulunut, mutta tiesi niiden salaisista nuorisosoluista.

¹⁵¹ Saarela 1996, 15–16.

¹⁵² Elli Parkkari 1993, johdanto.

¹⁵³ Kommunistisen Nuorisoliiton kautta SKP pyrki vaikuttamaan vasemmistolaisiin nuorisjärjestöihin. Kuitenkaan Kommunistisen Nuorisoliitto ei saanut houkutelua kovinkaan paljon uusia jäseniä muista nuorisoliitoista. Vähäistä jäsenmäärää perusteltiin, että siihen kuuluivat ainoastaan kaikkein kyvykkäimmät henkilöt. Saarela 2008, 105–106. Ks. lisää Kommunistisen Nuorisoliiton perustamisesta ja sen pyrkimyksistä. Parkkari 1970, 141–149.

Vastuulliseen ohjaajan tehtävään Elli Parkkari valittiin kesällä 1928, jolloin hän työskenteli ammattijärjestöjen tukemassa Punaorpojen kesäkodissa Enonsaarella. Työssäkäynnin ja iltaopiskelun ohessa Elli Parkkari jatkoi järjestötoimintaa ja kuului Kommunistisen Nuorisoliiton solu kuutoseen, jossa hän oli mukana tekemässä maanalaista lehteä. Vuonna 1930 Elli Parkkari valittiin Kommunistiseen Nuorisoliiton keskuskomiteaan ja siten hänestä tuli myös SKP:n jäsen.¹⁵⁴ Kaihovaara painottaa, että SKP:n jäseneksi pääsy maanalaisella kaudella oli vaikeaa ja kyseisen henkilön piti olla ansioitunut, lisäksi tulevaa jäsentä tarkkailtiin perinpohjaisesti.¹⁵⁵

Maanalaiseen elämään sitoutuminen vaati kyseiseltä henkilöltä kylmäpäisyyttä. Useat maanalaiseen puolueutyöhön osallistuneet kommunistit kokivat sen erittäin stressaavaksi ja kärsivät terveydellisistä sekä henkisistä ongelmista.¹⁵⁶ Elli Parkkari muistelee, että kaikille maanalainen työ ei sopinut: ”Tiedän pari sellaista tapausta, että maanalaiseen työhön lähetetyt miehet oli pakko parin viikon jälkeen lähettää takaisin Neuvostoliittoon, kun hermot eivät kestäneet”.¹⁵⁷ SKP:n koulutetut jäsenet olivat ammattivallankumouksellisia kommunisteja ja kiinnijäämisen riskin minimoimiseksi he toimivat ”maan alla” pienissä ryhmissä eli salaisissa soluissa. Tämä toimintatapa poikkesi työväenliikkeen perinteisestä mallista, jonka ihanteena oli kaikkien työläisten yhteen kokoontuminen.¹⁵⁸

Suomalaisten kommunistien mukaan sisällissodan tappio ja vallankumouksen epäonnistuminen johtui siitä, että ei ollut olemassa kykenevää organisaatiota eli kommunistista puoluetta. SKP:n toiminta Suomessa perustui 1920-luvulta alkaen ajatukseen vallankumousta edistävästä maanalaisesta toiminnasta. Julkisen vasemmistopuolueen perustamista ei pidetty niin tärkeänä, vaan salaisen toiminnan odotettiin synnyttävän julkista liikehdintää. Maanalainen SKP pyrki olemaan yhteydessä julkisiin työväenjärjestöihin. Maanalaista toimintaa hoitivat ja kehittivät piiriorganisaattorit, joille puolue maksoi palkkaa. Piiriorganisaattorit toimivat puolilegaaleina eli he asuivat kotipaikkakunnallaan ja kertoivat tekevänsä työtä, jonka vuoksi asianomaisen piti usein liikkua kotipaikkakuntansa ulkopuolella. Paljastumisen

¹⁵⁴ Elli Parkkari 1993, 24–36 ja passim.

¹⁵⁵ Kaihovaara 1997, 62.

¹⁵⁶ Saarela 2008, 94.

¹⁵⁷ Elli Parkkari 1993, 61.

¹⁵⁸ Saarela 2008, 63.

pelossa piiriorganisaattorit vaihtoivat kotipaikkakuntaa vuoden välein. Koulutuksensa piiriorganisaattorit saivat Neuvosto-Venäjäällä Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopistossa (LVKY). Piiriorganisaattorien tehtäviin kuului paikalliskomiteoiden perustaminen, joiden kautta kommunistien toimintaa organisoitiin Suomessa. Erityisen tärkeänä SKP piti salaista solutoimintaa, esimerkiksi merkittävien paikkakuntien tehtäisiin piti perustaa oma työpaikkasolu. Tällä tavoin puolue pyrki olemaan suorassa kosketuksessa työväestöön.¹⁵⁹

Elli Parkkarin elämässä tapahtui merkittävä käänne kun puolue osoitti hänelle uuden tehtävän. Talvella 1931 hänestä tehtiin SKP:n sifraaja eli salakirjoittaja. Tämän vuoksi Elli Parkkarin piti jättää aikaisemmat järjestötehtävät ja ryhtyä kokoaikaiseksi puolueetyöntekijäksi. Puolilegaalina arjesta selviytyminen oli hankalaa, etenkin kun Elli ei periaatteellisista syistä suostunut ottamaan puolueelta palkkaa, vaan hän jatkoi yhä päivätyötään.¹⁶⁰ Vaarallisesta sifraajan työstä Elli Parkkari kertoo tähän tapaan:

Jouduin puolueen ”sifraajana” hoitamaan koti- ja ulkomaista salakirjoituskirjeenvaihtoa. Siffereitä oli monenlaisia. Kaikkein vaikein oli se, joka oli käytössä Neuvostoliitossa. Sifrasin ulkomaille menevää salaista kirjeenvaihtoa ja ”avasin” Neuvostoliitosta SKP:n ulkomaantoimistosta ja Kominternilta tulevat sifratut aineistot. Salakirjoitusjärjestelmät syöpyivät mieleeni niin, että kun kävelin kadulla ja luin kauppaliikkeiden kilpiä, muutin nekin mielessäni numeroiksi. Se oli kuin vieraan kielen omaksumista. Kotona minulla oli sifrottuna ruudulliselle paperilla suomalaiset ja kansainväliset nimet, osoitteet ja tunnukset.¹⁶¹

Sifraajan työ oli maanalaisen puolueen tärkeimpiä tehtäviä. Puolueen salakirjoittajan vastuullinen työ uskottiin henkilölle johon luotettiin. Puolilegaalin kommunistin elämässä ei ollut mahdollista erottaa aatteeseen perustuvaa puolueetyötä ja yksityiselämää, vaan ne nivoutuivat yhteen.

Elli Parkkari teki sifraajan työtä vuoden ajan, kunnes Etsivä Keskuspoliisi pääsi hänen jäljilleen maaliskuussa 1932. Kuultuaan tästä hän pakeni kodistaan ja työpaikaltaan erään työkaverinsa asuntoon. Elli Parkkari muistelee pakenemisestä syntyneitä vakavia

¹⁵⁹ Saarela 2008, 92–98.

¹⁶⁰ Elli Parkkari 1993, 37.

¹⁶¹ Elli Parkkari 1993, 38.

tilannetta työpaikallaan: ”Ohranat olivat kulkeneet koko päivän browningit käsissä ja väittäneet, että minut oli piilotettu sinne”.¹⁶² ”Ohrana” -termi oli vasemmiston piirissä yleisesti käytetty haukunimi Etsivästä Keskuspoliisista. Sisäasiainministeriön alaisuudessa toimivan poliisin tehtävä oli ehkäistä Suomen valtion turvallisuutta uhkaavat toimenpiteet. EK:n harjoittama valvonta kohdistui Suomessa erityisesti kommunisteihin ja muihin työväenliikkeen jäseniin.¹⁶³

Seuraavat kuukaudet Elli Parkkari teki puolueetyötä illegaalina ja asui puolueen salaisessa asunnossa. Tämä tilanne ei jatkunut pitkään, koska puolueen keskuskomitean jäsenet katsoivat, että Elli Parkkarin oli paettava Neuvostoliittoon: ”He muistuttivat, että ohranat jatkavat sifferin etsimistä ja että joutuisin kuitenkin pian kiinni”.¹⁶⁴ Ennen lähtöään Elli Parkkari opetti sifferin työn seuraajalleen: ”Ensimmäisenä oli muutettava kaikki osoitteet, tunnukset ja yhteyshenkilöt, olihan vaara, että sifraukset avautuisivat ohranan käsissä”.¹⁶⁵

Kommunistien maanalainen puolue työ perustui laajaan yhteysverkostoon. EK:n pidätyksen seurauksena vuonna 1936 puolueen johtohenkilöitä oli pidätetty ja kommunistien yhteydet olivat Suomessa poikki. Puolueen pyynnöstä Elli Parkkarin oli palattava takaisin Suomeen illegaaliseen työhön tehtävänänsä järjestää maanalaista verkostoa. Matka alkoi jouluaaton aattona, kun Elli Parkkari ja Jaakko Parkkari¹⁶⁶ ylittivät kahlaten Suomen ja Neuvostoliiton välisen Rajajoen Karjalankannaksella. Elli Parkkarin tehtäviä Suomessa oli muun muassa Kommunistisen Nuorisoliiton toiminnan ja yhteyksien uudelleen organisointi sekä puolueyhteyden ylläpito Tukholmassa olleiden SKP:n johtohenkilöiden kanssa.¹⁶⁷ Tukholmaan¹⁶⁸ saavuttuaan SKP:n asioita

¹⁶² Elli Parkkari 1993, 38–39.

¹⁶³ Saarela 2008, 474–475. Etsivästä Keskuspoliisista käytetty nimitys ”ohrana” juontaa alkuaan Venäjän keisarikunnan aikaiseen salaiseen poliisiin. Selin 2011, 89. Ks. lisää Etsivän keskuspoliisin roolista kommunismin torjuna Suomessa. Lackman ja Sirvio 1999, 17–43.

¹⁶⁴ Elli Parkkari 1993, 40.

¹⁶⁵ Ibid.

¹⁶⁶ Jaakko Parkkari oli Nestori Parkkarin veli. Jaakko Parkkari ja tuolloin vielä Elli Kumpulainen valmistuivat samaan aikaan Lenin-koulun ykköskurssista parhain arvosanoin. Heidän peitenimet olivat Mihail Press ja Anna Lauren. Salaisten peitenimien tarkoitus oli suojella opiskelijoita mahdollisista ilmiannoilta, kun he tulevaisuudessa palaisivat Suomeen tekemään maanalaista työtä. Elli Parkkari korostaa, että peitenimien tarkoitus oli myös harhauttaa opiskelijoiden joukossa mahdollisesti olleita EK:n värväämiä vakoilijoita. Krekola 2006, 326, 353; Elli Parkkari 1993, 56.

¹⁶⁷ Elli Parkkari 1993, 71–81; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

hoitanut Yrjö Enne huomasi, kuinka rasittunut Elli Parkkari oli maanalaisesta työstä: ”Olinkin niin laiha, että luut kolisivat. Enne ei antanut minun edes sifrata raporttiani Moskovaan, vaan teki sen itse ja vaati minua lepäämään”.¹⁶⁹ Tukholman matkan jälkeen Elli Parkkarin oli pakko vetäytyä maanalaisesta puolueuetyöstä:

Tavallinen aikahan illegaalisessa työssä oli noin kuusi kuukautta, koska se oli erityisen rasittavaa. Tuo kuusi kuukautta alkoi minun osaltani tulla täyteen. Lisäksi olin jo niin ohranan varjostama, että en voinut käydä juuri missään ohranan seuraamatta.¹⁷⁰

Maanalaisen puolueuetyön onnistuminen perustui siihen, että puolueen jäsenet pysyivät uskollisina toisilleen ja yhteiselle aatteelle. Elli Parkkarin oli pakko ryhtyä legaaliksi, koska EK varjosti häntä. Elli Parkkarin mukaan EK osasi seurata hänen liikkeittään, koska puolueessa oli petturi nimeltä Tauno Taivainen¹⁷¹, jonka paljastusten vuoksi huomattava osa puolueen johdosta oli pidätetty Elli Parkkarin salaisen Tukholman matkan jälkeen.¹⁷² Legaaliksi jättäytymisestä Elli Parkkari neuvotteli puoluetovereiden kanssa.¹⁷³ Eräs tapa välttää mahdollinen pidätys oli mennä Neuvostoliittoon:

¹⁶⁸ Tukholma toimi SKP:n Moskovan kommunistien yhteyspaikkana ja sitä kautta koordinoitiin Suomen maanalaisista toimintaa. Rentola 1994, 84–98. Ks. myös Tuominen 1957, 271–272.

¹⁶⁹ Elli Parkkari 1993, 83.

¹⁷⁰ Elli Parkkari 1993, 86.

¹⁷¹ Elli kertoo epäilleensä Lenin-koulun suomalaissektorissa opiskellutta Tauno Taivasta ”ohranan” soluttautujaksi. Elli muistelee: ”Häntä ihmeteltiin jo Lenin-koulussa. Hän ei juuri opinnoista piitannut, kuljeskeli missä sattui ja ryypiskeli”. Kuitenkaan puoluejohto ei aluksi uskonut häntä. Taivaisen rekrytoija oli Ellin mukaan SKP:n keskuskomitean jäsen ja puolueen pääsihteeri Arvo Tuominen: ”Olen varma siitä, että ilman Arvo Poika Tuomisen apua ei Taivainen olisi Lenin-kouluun päässyt.” – – ”Tuomisen suosituksesta Taivainen sai keskeisen tehtävän SKP:n maanalaisessa toiminnassa. Hän oli mm puoluetunnusten, osoitteiden ja puolueen varojen hoitaja”. Elli muistelee, että hänen ja Tuomisen välit tulehtuivat Moskovan Lenin-koulussa, kun Tuominen pyysi Elliä antamaan puoltavan lausunnon, jotta Tuomisen vaimolle myönnettäisiin NKP:n jäsenyys. Sanaharkka päättyi: ”Tuominen suuttui ja ojensi minua: ”Sinä et opi sitä, että susien kanssa on ulvottava susien lailla”. Johon Elli vastasi: ”minä ulvon aina omalla tavallani olinpa missä seurassa tahansa”. Ellin väittäjä Tauno Taivaisesta EK:n tietolähteenä pitää paikkaansa. Turun hovioikeudessa käsiteltiin Elliä kohtaan esitetyt syytteet ja hänet tuomittiin valtiopetoksen valmistelusta neljäksi vuodeksi vankilaan. Hovioikeuteen toimitetussa käsittelypöytäkirjassa käydään yksityiskohtaisesti läpi Ellin vaiheita Neuvostoliitossa ja ne toimivat oikeudenkäynnissä annetun tuomion perusteena. EK toimitti tiedot hovioikeuteen ja nämä tiedot on voinut kertoa ainoastaan Elli itse tai sitten joku muu henkilö, joka oli opiskellut samaan aikaan Lenin-koulussa. Elli Parkkari 1993, 61, 62, 78, 80, 83, 100. Jäljennös Turun hovioikeuden päätöksestä 12.4.1939. Elli Parkkari henkilöarkisto Hmp 1 kansio 5, KansA. Ks. lisää Tauno Taivaisen roolista EK:n tiedottajana ja siitä miten Lenin-koulussa oli jo häntä ennen opiskellut EK:n värväämä tiedottaja. Krekola 2006, 273–276; Rentola 1994, 97, 114–115.

¹⁷² Elli Parkkari 1993, 83.

¹⁷³ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

tilannetta siellä vaikeutti myös sodan vaara, ja varmaan myös Suomen ohrana teki siellä omaa työtään. Sieltä lähetettiin pois niitä suomalaisia, joilla ei ollut Neuvostoliiton kansalaisuutta. Itsekin olin ehtinyt estää monen lähtöaiheet Neuvostoliittoon sanomalla, että sinne ei enää voi mennä, siellä ei oteta vastaan.¹⁷⁴

Suomalaisten kommunistien asema Neuvostoliitossa muuttui erittäin vakavaksi 1930-luvun puolivälistä alkaen. Leningradin suosittu puoluejohtaja Sergei Kirov¹⁷⁵ murhattiin joulukuussa 1934, minkä jälkeen alkoivat vuoteen 1938 asti kestäneet Stalinin organisoimat puoluepuhdistukset. Suomalaiset kommunistit, jotka selvisivät vuosien 1937–1938 suuresta terrorista käyttivät tuosta ajanjaksosta sanontaa ”iso viha”. Stalinin terrorin seurauksena suomalaisten kommunistien lukumäärä väheni radikaalisti, samalla päättyi myös SKP:n toiminta Neuvostoliitossa.¹⁷⁶ Luultavasti Elli Parkkari epäröi lähteä Neuvostoliittoon, koska hän oli edellisellä kerralla huomannut kuinka olosuhteet Moskovassa ja Neuvostoliitossa olivat muuttuneet:

Olot Neuvostoliitossa kävivät levottomammiksi. Ihmisiä katosi. Moskovassa niissä hotelleissa, joissa asui Kominternin työntekijöitä perheineen ja myös suomalaisia ja karjalaisia, vallitsi hätäännyks – – vaimot kyselivät ja etsivät kadonneita miehiään. – – Leningradissa lopetettiin Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopisto.¹⁷⁷

Elli Parkkari pidätettiin yhdessä monien muiden kommunistien kanssa marraskuussa 1938, ja hän oli pidätettynä maaliskuun saakka. Valtiollinen poliisi¹⁷⁸ kuulusteli tiukasti Elli Parkkaria lukuisia kertoja, mutta hän ei paljastanut mitään vaan pysyi vaiti.¹⁷⁹

¹⁷⁴ Elli Parkkari 1993, 86. Vuosina 1937–1938 Neuvostoliitossa vallitsi suuri terrori eivätkä neuvostoviranomaiset uskaltaneet myöntää ulkomaan kommunisteille edes viisumia maahan. Rentola 1994, 104–105.

¹⁷⁵ Monien tutkijoiden mielestä Stalin oli vastuussa Kirovin murhasta. Stalin myös johti salaisen poliisin tutkintaa Kirovin murhasta. Luukkanen 2009, 328.

¹⁷⁶ Rentola 1994, 23–24, 72. Ks. lisää Stalinin 1930-luvun puhdistuksista ja suomalaisten kommunistien tuhosta. Luukkanen, 2009, 325–340; Vihavainen 1998, 111–115.

¹⁷⁷ Tämä kohta on jätetty pois Elli Parkkarin omaelämäkerrasta. Sitä säilytetään Kansan Arkistossa ja se löytyy Anna-Liisa Lehtorannan tekemän haastattelun (28.6.1982) litteraatiosta (Toivi Väre sivu 63a). Elli Parkkari muistelmat 6A, Kansa. Ks. lisää Elli Parkkarin omaelämäkerran synnystä tutkielman johdannon sivulta viisi.

¹⁷⁸ Etsivän keskuspoliisin nimi muuttui vuoden 1938 alussa Valtiolliseksi poliisiksi, Valpoksi. Silvennoinen 2008, 49.

¹⁷⁹ Kuulustelujen yhteydessä kävi ilmi, että Valtiollisella poliisilla oli Lenin-koulussa vakooja ja Elli Parkkari oli varma siitä, että tämä petturi oli Tauno Taivanen. Elli Parkkari muistelee kuulusteluja: ”Kyllä ohranatkin tuntuivat olevan tietoisia siitä, miten hyvin me suomalaiset olimme Lenin-koulussa opiskelleet. Tuomari Rinnekin sanoi minulle, että tähän saitte siellä kahtena vuonna peräkkäin kunnialipun, vaikka siellä oli opiskelijoita kymmenistä muistakin maista. ”Kyllä me

Ensimmäisissä kuulusteluissa Valpon apulaispäällikkö tuomari Rinne uhitteli Elli Parkkarille, että tarvittaessa kuulusteluissa tullaan käyttämään väkivaltaa. Lopulta Rinne vaihtoi kuulustelutaktiikkaa ja yritti tarjota sopimusta:

Ei tarvitsisi mainita nimiäkään ja saisin pienen muodollisen tuomion. Lenin-koulun asioista ei tarvitsisi kirjoittaa, ainoastaan Lux-hotellin asioista eli siitä miten suomalaiset kommunistit Moskovassa asuvat ja miten he siellä elävät.¹⁸⁰

Elli Parkkari ei tarttunut sopimukseen ja muodollisen tuomion sijaan hovioikeus langetti hänelle neljän vuoden kuritushuonetuomion. Elli Parkkari kuljetettiin oikeudenkäynnin jälkeen yhdessä muiden kommunistisesta toiminnasta tuomittujen naisvankien kanssa Hämeenlinnan lääninvankilaan.¹⁸¹ Viranomaiset tukahduttivat kommunistien ja muiden vasemmistolaisten poliittista toimintaa 1920-luvun alusta alkaen, esimerkiksi vangitsemisilla ja lehtien lakkauttamisilla. Vankeinhoitohallituksen ohjeistuksen mukaan vuonna 1921 siirrettiin kaikki poliittisista syistä vankituomion saaneet miehet Tammissaaren pakkotyölaitokseen ja naisvangit keskitettiin Hämeenlinnan naisvankilaan.¹⁸² Myöhemmin 1930-luvun alussa kommunistien tuomiot perustuivat kommunistilakeihin, jotka koostuivat sarjasta eri lakeja ja lain muunnoksia. Kommunistilakien tarkoituksena oli tehdä rangaistavaksi kommunistien poliittinen toiminta ja kommunismi aatteena. Näiden lakien hyväksymistä 1930-luvun alussa vauhditti poliittisen äärioikeiston vahva yhteiskunnallinen asema ja painostus. Kommunistilakien nojalla tuomittiin kommunisteja vielä toisen maailmansodan aikana.¹⁸³

3.2. Ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä

Hyvät toverit, kyllä meitä työläisiä on vuosituhannet näin rääkätty, tällä tavoin survottu kuin meitä näinä päivinä. Meitä on tapettu, meitä on silvottu ja työnnetty vankikomeroihin, mutta hyvät toverit, älkää välittäkö, älkää peljätkö, se suuri jalo aate, jonka puolesta me taistelemme, on suurin

ohranatkin olimme siitä vähän ylpeitä teidän puolestanne”, hän vitsaili. Vetihän se suuta vähän hymyyn, kun oli tarkoitettu vitsiksi, joten minullakin oli lupa hymyillä”. Elli Parkkari 1993, 96–111.

¹⁸⁰ Elli Parkkari 1993, 96–99.

¹⁸¹ Elli Parkkari 1993, 111.

¹⁸² Saarela 2008, 27, 438–439.

¹⁸³ Nuorteva 1987, 24.

mitä ihmisellä on. Hetken levähdettyään hän sanoi: – Kommunismin aate on jalo aate... toverit, seuratkaa sitä, sillä kommunismin aate voittaa... kerran se... voittaa... kerran.... se... voittaa. Ääni heikkeni ja kaikki loppui korahdukseen.¹⁸⁴

Tällä tavoin Nestori Parkkari kuvaa omaelämäkerrassaan nälkälakon kukistamisen seurauksena kuolleen vankitoverin viimeisiä sanoja. Tässä luvussa tarkastelen miten Nestori ja Elli Parkkari SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä kertovat ruumiillisista kokemuksistaan vankeudessa. Kommunistiyhteisön menneisyydestä kertominen ruumiillisten kokemusten kautta muistuttaa lukijoita siitä, että yhteisiä uhrauksia ja kärsimyksiä ei saa unohtaa. Parkkarien ruumiillisten kokemusten muistelun tarkoitus on osoittaa lukijoille, että vankilan ja keskitysleirin kaltaiset ääriolosuhteet eivät horjuta esimerkillisen kommunistin sitoutumista aatteeseen.

Analysoitaessa Parkkarien omaelämäkertoja on tärkeää huomioida kirjoittamisajankohdan yhteiskunnallinen konteksti, koska esimerkiksi poliittiset tapahtumat ovat vaikuttaneet omaelämäkerran kirjoittajan tapaan muistella elämäntarinaa. Saresmaa korostaa omaelämäkerran kirjoittamisen kontekstia, koska se vaikuttaa siihen, millaiseksi yksilö itsensä muotoilee, mitä tapahtumia painotetaan ja keille tarinaa kerrotaan.¹⁸⁵ Kommunistiyhteisön maanalaisen kauden vankila- ja keskitysleirikokemuksista kertovat Nestori Parkkarin omaelämäkerrat julkaistiin vuosina 1955 ja 1960. Samaan aikaan vanhan valkoisen Suomen hallitsema näkemys kansallisesta lähihistoriasta kyseenalaistettiin yhteiskunnallisissa keskusteluissa.¹⁸⁶

Nestori Parkkari kuvaa omaelämäkerrassaan *Väkivallan vuodet* yksityiskohtaisesti kommunistien kesällä 1932 aloittamaa nälkälakkoa Tammisaaren pakkotyölaitoksessa. Nälkälakkoon osallistuivat myös Hämeenlinnan Keskusvankilan poliittiset naisvangit.¹⁸⁷ Lakkolaisia oli yhteensä noin 500 poliittista vankia. Syy nälkälakon

¹⁸⁴ Nestori Parkkari 1960, 184–185.

¹⁸⁵ Saresmaa 2007, 77.

¹⁸⁶ Saarela 1996, 10.

¹⁸⁷ Ks. lisää Hämeenlinnan keskus- ja lääninvankilan poliittisista naisvangeista. Peltonen 1989; Savolainen 2000.

aloittamiseen oli poliittisten vankien olosuhteiden¹⁸⁸ ja oikeuksien kaventaminen sekä Lapuan liikettä kannattavien vartijoiden julma käytös kommunistivankeja kohtaan.¹⁸⁹ Vangittuja kommunisteja kutsuttiin poliittisiksi vangeiksi, koska heidän vangitsemisensä perustui siihen, että he kuuluivat vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä kritisoiviin poliittisiin järjestöihin. Suomalaisen kommunismin keskuudessa poliittisten vankien oikeudet olivat olleet 1920-luvun alusta alkaen näkyvästi esillä. Vaatimus poliittisten vankien vapauttamisesta kuului myös vasemmiston vaaliohjelmien asialistalle.¹⁹⁰

Poliittisten vankien¹⁹¹ organisoima nälkälakko alkoi Tammisaaren pakkotyölaitoksessa samanaikaisesti kaikissa osastoissa ja sitä organisoivat kommunistien vankilaneuvosto, joka oli vankilassa toimivan SKP:n määräysvallan alainen.¹⁹² Jussi Nuorteva tuo esille, että kommunistit muodostivat vankilassa sisäisen organisaation omine vankilaneuvostoineen ja onnistuivat järjestämään vankiloissa salaista yhteydenpitoa sekä opiskelutoimintaa.¹⁹³

Nestori Parkkari kertoo, että lakon ensimmäisinä päivinä pinnalla olivat fyysiset oireet, kuten heikotusta, huimausta ja unettomuutta. Vakavin ongelma oli kuitenkin hänen sellitoverinsa epäröinti ja sisäinen kamppailu pelkoa vastaan, joka kasvoi päivien edetessä. Sellitoveri saattoi jäädä pitkäksi aikaa tuijottamaan ja tuoksuuttelemaan vartijan selliin tuomaa maitomukia. Tuolloin Nestori Parkkarin ainoa keino auttaa toveria oli kertomalla tarinoita työväenliikkeen ja puolueen kunniakkaista taisteluista, mutta se auttoi vain hetken aikaa. Seuraavana iltana sellitoverin kestävyys loppui ja hän joi salamannopeasti vartijan ovelle jättämän maitomukin tyhjäksi. Nestori Parkkari muistelee, että hän sääli ja halveksi toveriaan, vaikkakin tiedosti sen että syömälakko

¹⁸⁸ Sirpa Kähkösen tietokirja *Vihan ja rakkauden liekit* kuvaa monipuolisesti Tammisaaren poliittisten vankien olosuhteita ja arkea, joita ryhdyttiin eri toimin kiristämään heti 1930-luvun alussa. Kähkönen 2011, passim, erit. 102–157.

¹⁸⁹ Nestori Parkkari 1960, 163–165; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

¹⁹⁰ Saarela 2008, 438.

¹⁹¹ Nestori Parkkari käyttää poliittisista tuomioista nimitystä luokkatuomio. Poliittisista vangeista käytetään myös usein ilmaisua valtiolliset vangit. Nestori Parkkari 1960, 7; Nuorteva 1987, 64.

¹⁹² Nestori Parkkari 1960, 164.

¹⁹³ Nuorteva 1987, 66. Ks. myös Nestori Parkkarin tarkka selostus vankilaneuvoston rakenteesta, jäsenistä ja vankien erilaisista yhteydenpitotavoista, sekä yhteyksistä vankilan ulkopuolelle. Nestori Parkkari 1960, 84–85.

vaatii heiltä kaikilta yli-inhimillisiä voimia.¹⁹⁴ Sellitoverin lipeäminen ruodusta kosketti Nestori Parkkaria, koska epäröinti voisi tarttua myös häneen. Nestori Parkkari yritti lopuksi taivuttaa sellitoveriaan jatkamaan nälkälakkoa:

Luopuminen siitä merkitsi kuitenkin raukkamaista pakoa rintamalinjasta, johon olimme yhteisen sopimuksen pohjalla astuneet. Hän alkoi selittää että ei kestä enää, vaan luopuu lakosta. Vastasin vain, että hänet siirretään aamulla ”pelastusarmeijaan” ja kysyin, oliko hän ajatellut mitä siitä seuraa tovereihin nähden, joista monet olivat todella sairaita ja sittenkin kestivät.¹⁹⁵

Tulkitsen sellikohtausta siten, että siinä osoitetaan kuinka esimerkillinen kommunisti kestää ääriolosuhteissa. Nälkälakon kerronnassa Nestori Parkkari osoittaa, miten tosikommunistin sitoutumista aatteeseen koetellaan, samalla tehdään jakoa aatteesta kiinni pitäviin ja siinä horjuviin kommunisteihin.

Kommunistisen aatteen radikaaliutta kuvaa totalitarismin tutkija Emilio Gentile, joka vertaa kommunisteja ääriuskonnolliseen liikkeeseen. Teoksessa *Politics as Religion* (2001) Gentile osoittaa, kuinka fanaattisia kommunistit olivat omassa aatteessaan. Gentile tuo kirjassaan esille englantilaisen Harold Laskin tulkintoja siitä, mitä oli olla kommunisti toisen maailmansodan aikana. Harold Laski oli englantilaisen työväenpuolueen jäsen ja politiikan asiantuntija. Laskin mukaan kommunistisen aatteen ytimessä on nähtävissä samoja elementtejä kuin 1500-luvun radikaaleilla puritaaneilla. Aivan kuten puritaanit, myös kommunistit kokivat, että juuri he olivat valittuja tehtäväänsä ja heidän menestyminensä tulevaisuudessa oli ennalta määrätty. Sen lisäksi, että molemmat ryhmät olivat fanaattisia uskossaan, he myös väheksyivät tavallista elämää ja tekivät kaikkensa onnistuakseen täydellisesti tehtävässään. Laski korostaa, että myöskään kommunistit eivät suvainneet oppinsa kyseenalaistamista, eikä poliittisten vastustajien kanssa pyrittä kompromissiin.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Nestori Parkkari 1960, 166.

¹⁹⁵ Nestori Parkkari 1960, 166–167.

¹⁹⁶ Gentile 2006, 43–44. Kommunistien ja puritaanien samankaltaisuudesta kirjoittaa myös Jochen Hellbeck, jonka mukaan kummatkin tahot hyödynsivät päiväkirjoja yhteisön jäsenien itsekasvatuksen välineinä. Hellbeck 2006, 37–38, 49–51.

Kommunistien kymmenen vuorokautta kestänyt nälkälakko kukistettiin väkivaltaisesti pakkoruokinnalla. Vartijat heittivät Nestori Parkkarin sellistä ulos:

Vai perkele siihen makaamaan! kuulin vartijan karjuvan ja tunsin kuinka laahauduin jaloista vedettynä käytävää pitkin. Kun portaiden kohdalla yritin nousta, sain potkun takamuksiini ja kierin kiviportaita alas niiden välitasanteelle. En oikeastaan tuntenut kipua vaikka totesin, että lihattomaksi käyneet luuni saivat kovia tärskyjä ja nahka hiertyi joistakin kohdista rikki.¹⁹⁷

Pakkoruokintaa Nestori Parkkari muistelee: ”Nyt letku survottiin oikeaan sieraimeni kurkkutorvea myöten ja vihlovan kivun polttaessa näin, kuinka sairaanhoitajatar kaatoi mukillisen maitoa letkun päässä olevaan suppiloon”.¹⁹⁸ Väkivaltaisen pakkosyötön seurauksena kymmenet vangit saivat elinikäisiä vammoja, koska maitoa oli mennyt keuhkoihin. Viisi vankia myös kuoli heti pakkosyötön jälkeen, koska heille ei annettu sairaalahoitoa.¹⁹⁹ Krekola painottaa, että Tammisaaren pakkotyölaitoksen vangit olivat ryhtyneet nälkälakkoon, koska olosuhteet vankilassa olivat surkeat, esimerkiksi muutama vanki oli kuollut lavantautiepidemian seurauksena. Ilmapiiri vankilassa paheni kun oikeusministeriö vaati alkuvuodesta 1933 Tammisaaren poliittisten vankien olojen kiristämistä ja erioikeuksien poistamista. Syynä tähän oli EK:n tarkastusvierailut vuosina 1929 ja 1933 joiden päämääränä oli osoittaa siellä olevien vankien opiskelevan neuvostokoulutettujen henkilöiden johdolla.²⁰⁰

Elli Parkkari pidätettiin vuonna 1938 ja hän vapautui Hämeenlinnan Lääninvankilasta jatkosodan päätyttyä syksyllä 1944.²⁰¹ Ahtaassa sellissä vietetyt vuodet olivat raskasta aikaa. Elli Parkkarin sellitoveri oli kovissa kuulusteluissa menettänyt hermonsa: ”Minulle hän sanoi: Älä kävele, askeleesi ovat sähkötystä. Joskus hän pelkäsi tekevänsä minulle jotain pahaa: Pane varmasti kaikki teräaseet piiloon, hän pyyteli kiihkeästi”.²⁰²

Poliittiset vangit muodostivat vankilassa toveripiirin, jonka keskinäisellä solidaarisuudella ja yhteisellä aatteella oli merkittävä vaikutus vankien henkiseen

¹⁹⁷ Nestori Parkkari 1960, 169.

¹⁹⁸ Ibid, 170.

¹⁹⁹ Ibid, passim, erit. 170–187.

²⁰⁰ Krekola 2006, 84–86.

²⁰¹ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

²⁰² Elli Parkkari 1993, 114.

hyvinvointiin. Ruumiillisesti vankila-aika oli kuitenkin rankka kokemus ja Elli Parkkariakin rangaistiin ns. karhunkopilla: ”– kylmyys koetteli terveyttä ja hermoja, kun siellä joutui olemaan ilman lämmityslaitteita ja ilman vuodevaatteita. – Ei auttanut muu kuin hyppiä itsensä lämpimäksi ja nyyhkähtää sitten paljaalle puulavitsalle, nukahtaa siihen ja herätä taas pian hirveään viluun ja ryhtyä uudelleen hyppimään”.²⁰³ Vankilan huonot olosuhteet aiheuttivat monenlaisia ruumiillisia vaivoja. Elli Parkkari kertoo, että hänellä ei ollut kuukautisia yli kahteen vuoteen. Lisäksi hän kärsi tuskallisista paiseista, joita oli ympäri kehoa: ”kunpa joskus tulisi niin onnellinen aika, että paiseita olisi vain toisella puolen kehoa, että voisi nukkua toisella puolella”.²⁰⁴

Parkkarien kuvaama huono kohtelu vankeudessa koski lukuisia suomalaisia kommunisteja 1930-luvulla. Juha Siltala osoittaa väitöskirjassaan *Lapuan liike ja kyyditykset 1930* (1985), että suomalaiset kommunistit nähtiin vieraana elementtinä, joka uhkaa ”valkoisen Suomen” arvoja. Lapuan liikkeen kannattajat pitivät kaikkia kommunisteja isänmaattomina pettureina. Kyyditykset ja työväentalojen sulkemiset sekä muu kommunisteihin kohdistuva väkivalta koettiin hyväksyttävänä, koska Lapuan liikkeen näkökulmasta he olivat uudessa ”vapaussodassa” kommunisteja vastaan.²⁰⁵ Nestori Parkkari muistelee, että Tammisaaren pakkotyölaitoksen vartijat kannattivat Lapuan liikettä ja he pukeutuivat vankien omaisten vierailun aikana mustiin paitoihin, joka viittasi Italian fasisteihin.²⁰⁶ Kari Immosen mukaan kommunisminvastaisuudella ja antiparlamentarismilla oli laajasti kannatusta kaksi- ja kolmekymmentäluvun suomalaisessa yhteiskunnassa. Valkoisen Suomen identiteetti rakentui jyrkälle viholliskuvalle. Oikeistolaisessa kirjallisuudessa kirjoitettiin negatiivisesti Neuvostoliitosta ja näin ylläpidettiin kuvaa vihollisesta. Kirjoitukset synnyttivät ja vahvistivat Suur-Suomi ajatusta sekä antoi tilaa fasistisille ja kansallissosialistisille käsityksille siitä, millaista yhteiskuntaa tulisi rakentaa.²⁰⁷

Talvisodan ensimmäisenä päivänä säädettiin turvasäilöasetus, jonka perusteella viranomaiset saivat ilman syytteen nostamista vangita henkilöitä, joiden uskottiin

²⁰³ Elli Parkkari 1993, 117.

²⁰⁴ Ibid, 119.

²⁰⁵ Siltala 1985, 455–463.

²⁰⁶ Nestori Parkkari 1960, 163–165.

²⁰⁷ Immonen 1987, 359–360.

olevan vaaraksi yhteiskuntarauhalle.²⁰⁸ Nestori Parkkari oli vangittu turvasäilölain perusteella välirauhan aikana, mutta jatkosodan kuluessa hänet siirrettiin monien kommunistien tavoin Koverin keskitysleirille valloitettuun Itä-Karjalaan.²⁰⁹ Huomattava osa Koveriin suljetuista kommunisteista oli Neuvostoliitossa koulutuksen saaneita punaupseereita, lisäksi kuusi kommunistia oli osallistunut Espanjan sisällissotaan.²¹⁰ Koverin vangit kuuluivat kapteeni Arvo Kartanon johtamaan työkomppaniaan. Kesäkuussa 1943 Kartanon tilalle tuli Lapuan liikkeen kuuluisana kyydittäjänä²¹¹ tunnettu luutnantti Kosti Paavo Eerolainen. Kummallakin oli huono maine kommunistien keskuudessa. Esimerkiksi Kartano oli valittu vuonna 1932 Tammisaaren pakkotyölaitoksen apulaisjohtajaksi kukistamaan kommunistien nälkälakkoa.²¹²

Jatkosodan aikana Itä-Karjalaan sotilashallintoesikunnan käskystä perustettiin miehitettyyn Itä-Karjalaan keskitysleirejä siviilejä varten. Tarkoituksena oli eristää ”epäkansallinen” väestönosa keskitys- ja siirtoleireille. Nämä ”epäkansalliset” olivat Neuvostoliiton eri kansallisuuksien edustajia eli pääosin venäläisiä sekä muuten poliittisesti epäluotettavia miehitetyn alueen asukkaita. Suomensukuinen väestö pyrittiin erottamaan heistä.²¹³ Suomalaisten perustamat keskitysleirit olivat vankileirejä samalla tavalla kuin Saksan monet keskitysleirit toisen maailmansodan aikana. Näiden ”perinteisten” keskitysleirien lisäksi saksalaiset perustivat toisen maailmansodan aikana tuhoamisleirejä, kuten esimerkiksi Auschwitz tai Treblinka.²¹⁴ Kuitenkin vuonna 1942 kuolleisuus Itä-Karjalan keskitysleireillä oli huomattavan suuri. Suomalaisen

²⁰⁸ Nuorteva 1987, 64.

²⁰⁹ Nestori Parkkari 1955, 5–6, 99. Jatkosota alkoi 25. kesäkuuta 1941, kun Neuvostoliitto pommitti Etelä-Suomen asutuskeskuksia. Valpo oli varautunut jo viikkoa ennen tulevaan sotaan laajalla pidätysoperaatiolla. Sen tarkoituksena oli pidättää tunnetuimmat kommunistit ja vasemmistolaiset sodanvastustajat. Saksa hyökkäsi Neuvostoliittoon 22. kesäkuuta 1941. Hitlerin puheen mukaan myös Suomi olisi liittossa Saksan kanssa, tämä oli kiusallista valtiojohdolle ja Suomi liittyikin sotaan neljä päivää myöhemmin kun Neuvostoliitto oli ensiksi pommittanut suomalaisia kaupunkeja. Rentola 1994, 333.

²¹⁰ Nuorteva 1987, 140 ja viite 30.

²¹¹ Kyyditykset olivat järjestäytyntä väkivaltaista toimintaa, joka kohdistui kommunisteihin ja yleensäkin vasemmistoon. Kyyditetty henkilö kaapattiin ja vietiin itärajalle. Kuolemiltakaan ei välttytty, sillä ainakin kolme kyyditettyä sai surmansa. Kyyditsijät olivat Lapuan liikkeen tai Suojeluskuntien jäseniä ja he saivat epäsuoraa apua Etsivältä Keskuspoliisilta. Siltala 1991, 224–225. Ks. myös Siltala 1985.

²¹² Krekola 2006, 84–86; Parkkari 1955, 156–157.

²¹³ Laine 1982, 116–122.

²¹⁴ Saksa perusti toisen maailmansodan aikana lukuisia ns. tavallisia keskitysleirejä. Esimerkiksi Pohjois-Suomeen perustettiin jatkosodan aikana neuvostoliittolaisille sotavangeille keskitysleirejä, joissa sotavankeja surmattiin jos nämä paljastuivat politrukeiksi tai NKP:n jäseniksi. Silvennoinen 2008, 261–265. Ks. lisää Saksan vankileireistä Suomessa jatkosodan aikana. Westerlund, 2008.

sotilashallinnon ajatuksena oli koota ”epäkansallinen” väestö yhteen, kunnes sodan jälkeen heidät olisi ollut helppo koota pois lähetettäväksi. Jatkosodan aikana tästä käytiin neuvotteluja saksalaisten kanssa.²¹⁵

Nestori Parkkari mukaan Koverin keskitysleirin olosuhteet olivat tarkoituksellisesti huonot ja sen lisäksi keskitysleirin vartijat olivat suojelukuntalaisia ja Lapuan liikkeen jäseniä. Vankeja pahoinpideltiin ja pidettiin tarkoituksellisesti aliravittuina.²¹⁶ Nestori Parkkari muistelee, että heidän fyysinen kuntonsa romahti:

Vesipöhön ohella puutostaudit, etenkin keripukki ja valtavan suuret paiseet, tekivät elämän perin vaikeaksi. Toisilta vuoti sisälmyksistä verta ulostaessa, ikenet tulivat kipeiksi, hampaat irtaantuivat ja virtsahäiriöitä esiintyi niin paljon, että oli yhtenäen käytävä virtsaa laskemassa, tai se tuli omin lupinsa. – – Vuosikausia kestänyt nälkä kalvoi jäseniä yhä pakottavampana, ruumis tuntui huutavan ruokaa joka solullaan.²¹⁷

Puna-armeijan hyökkäyksen vuoksi Koverin keskitysleiri tyhjennettiin kesäkuussa 1944. Heikkokuntoiset vangit pakotettiin marssimaan kymmenen päivää, kunnes he saapuivat Suomen puolelle.²¹⁸ Marssin aikana vartijat uhkailivat ja pahoinpitelivät vankeja:

Välimatka piteni minun ja viimeisen rivin välillä, alkoi sadella potkuja ja töytäisyjä kiväärinperästä, ja susikoiran murina kuului uhkaavana selkäni takaa toisen kersantin pidellessä sitä hädin tuskin irrallaan takamuksistani. Muutaman kerran tuuperruin kasvoilleni tiehen. Taas kiroilujen ja potkujen voimalla ylös, kunnes lopulta Pitkärannan lepopaikkaan saavuttaessa kaaduin tajuttomana tielle.²¹⁹

Maanalaisen kauden vankila- ja keskitysleirikoettelemuksista huolimatta Parkkarit eivät luopuneet aatteestaan, vaikka viranomaiset kohtelivat heitä sekä muita kommunisteja brutaalisti. Rentolan mukaan jatkosodan aikana suomalaisia kommunisteja oli vankina

²¹⁵ Laine 1982, 116–122.

²¹⁶ Nestori Parkkari 1955, 121, 130–131. Useat kommunistit ovat kirjoittaneet kokemuksistaan Koverin keskitysleirillä. Ks. esim seuraavat omaelämäkerrat. Allan Asplund: *Kokemuksia suomalaisilta keskitysleireiltä*. Taito Tiihonen: *Mielipidevanki vuosimallia 1904: suomalaisesta keskitysleiristä yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi*. Harry Vuorinen: *Myrskyn silmässä: poliittisen vangin päiväkirja jatkosodan ajalta 1941–1944*.

²¹⁷ Nestori Parkkari 1955, 131.

²¹⁸ Ibid, 174, 178.

²¹⁹ Ibid, 177.

Koverin keskitysleirin lisäksi myös Kangasjärvellä ja Säämäjärvellä. Olosuhteet leireissä vastasivat aikalaisten käsitystä siitä, mikä on keskitysleiri. Vankeja piinattiin niin paljon kuin tappamatta oli mahdollista. Osalle annettiin raipparangaistuksia ja ruoka oli täysin pilaantunutta. Jatkosodan jälkeen keskitysleiriläiset olivat SKP:n poliittista huippua ja heidän mukaansa jatkosodan aikana Suomessa oli vallinnut fasismi.²²⁰

Suomalaisessa historiatutkimuksessa on viime aikoina tutkittu fasististen liikkeiden vaikutusta suomalaisessa yhteiskunnassa. Oula Silvennoisen, Marko Tikan ja Aapo Roseliuksen kirjassa *Suomalaiset fasistit: mustan sarastuksen airuet* (2016) käsitellään fasististen liikkeiden toimintaa ja vaikutusta suomalaisessa yhteiskunnassa sotienvälisenä sekä toisen maailmansodan aikana. Tutkijoiden mukaan 1930-luvun suomalaisen fasismin ja kansallissosialismin merkitystä suomalaisessa yhteiskunnassa on jatkosodan päättymisestä lähtien vähätelty sekä historiantutkimukseen piirissä että julkisessa keskustelussa. Lisäksi tutkijat muistuttavat, että eurooppalaisena maana myös Suomessa vaikuttivat samat radikaalit kansallismieliset virtaukset kuin muuallakin Euroopassa ensimmäisen maailmansodan jälkeen.²²¹

Silvennoinen osoittaa väitöskirjassaan *Salaiset aseveljet: Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisiyhteistyö 1933–1944* (2008), että Valpon toimintatavat ja viholliskuva muuttuivat selvästi jyrkemmiksi jatkosodan aikana. Kotimaan kommunistien uskottiin ryhtyvän aseelliseen vastarintaan jatkosodan aikana ja heidät nähtiin vaarallisena vihollisena. Valpon asenne oli ollut jo ennen toista maailmansotaa antikommunistinen ja etnistä venäläisyyttä kohtaan tunnettiin vihaa. Välirauhan aikana tehty yhteistyö saksalaisten kanssa jyrkensi entisestään Valpon työntekijöiden kommunisminvastaisuutta. Saksan turvallisuuspoliisin ja Valpon välillä tehtiin yhteistyötä jatkosodan alusta alkaen.²²² Suomalaisessa yhteiskunnassa kotimaan kommunistit ja Neuvostoliitto koettiin uhkana 1920-luvulta alkaen. Suomalaisten kommunistien toiminnasta aiheutuvaa uhkaa myös liioiteltiin ja erityisesti

²²⁰ Rentola 1994, 363.

²²¹ Silvennoinen, Tikka, Roselius 2016, 21–23, 459.

²²² Silvennoinen 2008, 189–202.

kansallismieliset radikaalit, siis fasistit käyttivät kommunismin uhkaa sisäpoliittisena keppihevosenä ajaakseen omia poliittisia tavoitteitaan.²²³

3.3. Opiskelu ja aate

Kaikkein arvokkaimpana ja kaikkein ratkaisevampana pääomana ovat ihmiset, kaaderit. On ymmärrettävä, että meidän nykyisissä oloissamme ”kaaderit ratkaisevat kaiken”. – – Kaaderien todellinen karaistus tapahtuu elävässä työssä, koulun ulkopuolella, taistelussa vaikeuksia vastaan, vaikeuksien voittamisessa. Muistakaa, toverit, että ainoastaan ne kaaderit ovat hyviä, jotka eivät pelästy vaikeuksia ja jotka eivät piilotaudu vaikeuksilta, vaan päinvastoin menevät vaikeuksia vastaan voittaakseen ja likvidoidakseen ne.²²⁴

Ote Stalinin puheesta kertoo paljon siitä, mitä koulutetuilta puolueytyöntekijöiltä eli kaadereilta tulevaisuudessa odotettiin. Olen otsikoinut tämän luvun nimellä ”opiskelu ja aate”, koska niiden välillä on erityinen yhteys Parkkarien kirjoituksissa. Seuraavaksi analysoin, miten Parkkarit teksteissään kertovat opiskelun ja aatteen merkityksestä kommunisteille. Luvun lopussa pohdin Parkkarien asemaa ja heidän kirjoitustensa merkitystä kommunistiyhteisölle.

Puolueen käskystä Elli Parkkari oli mennyt Neuvostoliittoon opiskelemaan vuonna 1932. Hän opiskeli neljän vuoden aikana kahdessa eri puoluekoulussa, Leningradissa Lännen vähemmistökansallisuuksien yliopistossa sekä Moskovan Lenin-koulussa. Leningradissa Elli Parkkari kävi LKVY:n valmistavan kurssin, jonka jälkeen hän oli aloitti varsinaiset opinnot, joihin kuului muun muassa marxismi-leninismiin, SKP:n ja NKP:n historiaa.²²⁵ Poliittista ja aatteellisesta opiskelusta Elli Parkkari kertoo: ”Tutkimme historian tapahtumien syitä, tuotantovälineiden kehitystä, yhteiskuntaluokkien kehittymistä, yhteiskunnallisia ristiriitoja ja luokkataistelua. Tarkoituksena oli ymmärtää tätä päivää ja huomista historian avulla”.²²⁶ Teorian lisäksi opiskeluun kuului praktiikkaleirit ja sotilaskoulutus, joissa opeteltiin suojautumista ja ensiavun antamista sekä ilmavalvonnan harjoittelua sotatilanteissa. Syksyllä 1934

²²³ Silvennoinen, Tikka, Roselius 2016, 19.

²²⁴ *Kaaderit ratkaisevat kaiken. Toveri Stalinin puhe Kremlissä Punaisen Armeijakunnan akateemikkojen päättäjäistilaisuudessa 4.5.1935.* Valtion kustannusliike Kirja 1935, 8–9.

²²⁵ Elli Parkkari 1993, 53–54; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

²²⁶ Elli Parkkari 1993, 54.

LKVY:n opinnoissa menestynyt Elli Parkkari siirrettiin etuajassa Moskovan Lenin-kouluun.²²⁷

Suomalaisia kommunisteja opiskeli ennen toista maailmansotaa kansainvälisessä Moskovan Lenin-koulussa. Opiskelun tavoitteena oli tehostaa SKP:n maanalaista toimintaa Suomessa. Lenin-koulussa saadun opetuksen ensisijainen tavoite ja kriteeri oli menestyminen käytännön puolue työtehtävissä Suomessa. Yrjö Sirolan johdolla Lenin-koulun suomalaissektorissa opiskeltiin marxismi-leninismien teoriaa ja opettajina toimivat SKP:n luottokaartiin kuuluneet Neuvostoliitossa koulutetut suomalaiset kommunistit. Opetuksen tavoitteena oli, että opiskelijat sisäistäisivät stalinismien²²⁸ vaikutuksen läpitunkeman bolševikkien arvomaailman. Neuvostoliitossa opiskelu antoi myös toivoa ja hetkellisen turvapaikan kotimaan viranomaisten vainoamille kommunisteille.²²⁹ Puoluekoulussa opiskelun tavoitteena oli siis luoda aatteellisesti oikeaoppisia puolueihmisiä. Parkkarit menivätkin opiskelemaan kommunismia Neuvostoliiton puoluekouluihin, jotta heistä tulisi kommunisteja.²³⁰

Omaelämäkerrassaan Elli Parkkari muistelee vuosiaan Neuvostoliitossa: ”Se oli elämäni onnellisinta aikaa; sain opiskella ilman leipähuolia”.²³¹ Opiskelua Stalinin²³² ajan Neuvostoliitossa varjosti puoluepuhdistuskokoukset, jotka koskivat myös ulkomaalaisia kommunisteja:

²²⁷ Elli Parkkari 1993, 54–49.

²²⁸ Stalinismilla tarkoitetaan Stalinin ajan Neuvostoliitossa kuuluneiden piirteiden, kuten vallankeskityksen, terrorin ja henkilöpalvonnan kokonaisuutta. Stalinin kuoleman jälkeen vuodesta 1953 lähtien stalinisteiksi kutsuttiin pilkallisesti niitä kommunisteja, jotka uskoivat Stalinin ajan politiikkaan ja menettelytapoihin sekä korostivat Neuvostoliiton yksipuolista johtoasemaa sosialistisessa leirissä. Paastela 1975, 134. Ks. lisää stalinismin ideologiasta Vihavainen 1998, 36–41.

²²⁹ Krekola 2006, 11–12, 22–23. Ks. esim. Arvo Tuominen omaelämäkerta *Kremlin kellot*. Tuominen kuvaa yksityiskohtaisesti Neuvostoliiton yhteiskunnan puutteellisia olosuhteita.

²³⁰ Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA.

²³¹ Elli Parkkari 1993, 57.

²³² Stalinismin kauden lasketaan alkaneen 1929, jolloin Stalin täytti 50-vuotta ja jo samana vuonna hän oli vakiinnuttanut yksinvaltansa Neuvostoliitossa. Stalinin kohdistui henkilökultti, jossa häntä pidettiin Leninin työn jatkajana ja erehtymättömänä johtajana. Asema oli verrattavissa eräänlaiseen elävän ikonin rooliin. Stalinismin piirteitä hahmottaessa on huomioitu myös Stalinin kirkollinen menneisyys. Kristinuskon perinteisestä mallista ammentanut paranoidinen Stalin koki maailman hyvän ja pahan ikuisiksi taistelukentäksi. Stalinin aikana luotiin pohja sille poliittiselle järjestelmälle, joka melkein sellaisenaan säilyi Neuvostoliitossa 1980-luvulle saakka. Luukkanen 2009, 306–307.

Jäsenistö käytiin läpi henkilö henkilöltä: punnittiin koko elämäntarina, tiedot, taidot ja elämäntavat. Tarkoituksena oli kasvattaa puolueen jäseniä kestämaan arvostelua ja elämään niin kuin puolueihmisen tulee elää. – – Meitä arvioitiin lähinnä sen mukaan, miten suhtauduimme opiskeluun, toverielämään, yhteiskunnalliseen työhön opiskelun ohella ja miten autoimme tovereitamme. – – Suorapuheinen käsittely opetti meitä kutakin näkemään virheitämme, kasvatti itsekritiikkiä ja itseluottamusta. – – Minä koin vaikutuksen myönteisenä, mutta kaikki eivät ottaneet oppia – – Läpäistyään puoluepuhdistuksen he luulivat läpäisseensä kaiken.²³³

Neuvostoliiton puoluekoulussa Elli Parkkari kirjoitti oman elämäntarinan, pienoiselämäkerran. Hän koki pienoiselämäkerran kirjoittamisen ja siitä annetun palautteen positiivisena, koska se auttoi näkemään omia virheitä sekä kasvatti itseluottamusta.

Jochen Hellbeck on tutkinut Stalinin ajan Neuvostoliitossa 1930-luvulla kirjoitettuja päiväkirjoja. Hellbeck tuo esille, miten bolševikit hyödynsivät erilaisia elämäkerrallisen kirjoittamisen muotoja valjastamalla ne yksilöiden poliittisen itsekasvatuksen välineiksi neuvostoyhteiskunnassa. Lukuisat neuvostoliittolaiset ohjattiin kirjoittamaan päiväkirjaa, jonka poliittisen merkityksen kirjoittaja myös tiesi. Kansalaisia pakotettiin pitämään päiväkirjaa, koska kommunistit pyrkivät kehittämään kansalaisten poliittista itsetietoisuutta, jotta kansalaisten ja kommunistisen puolueen tavoitteet olisivat yhteneväiset. Kansalaisten päiväkirjat eivät olleet yksityisiä, vaan ne olivat julkisen tarkastelun kohteena.²³⁴ Puolue pyrki näin muokkaamaan kansalaisistaan uskollisia seuraajia ja poliittisesti tiedostavia vallankumouksellisia, jotka omaehtoisesti työstävät päiväkirjojen kautta minuuttaan tullakseen yhä paremmaksi kommunistiksi.²³⁵ Hellbeck korostaa, että päiväkirjojen kirjoittajat eivät kokeneet ohjattua kirjoittamista sortamisena, vaan päinvastoin he saivat tilaisuuden olla tiedostavia historian toimijoita ja oman tulevaisuutensa arkkitehteja.²³⁶ Elli Parkkari koki oman elämänsä läpivalaisun Neuvostoliiton puoluekoulussa myönteisenä kokemuksena, koska sen tarkoituksena oli tehdä hänestä hyvä puolueihminen ja kommunisti.

²³³ Elli Parkkari 1993, 56.

²³⁴ Hellbeck 2001, 341–343.

²³⁵ Ibid, 358.

²³⁶ Ibid, 341.

Toisessa luvussa tarkastelin Parkkarien pienoiselämäkertoja ja osoitin miten SKP jatkoi pienoiselämäkertainstituutiota jatkosodan jälkeen. Tämän instituution SKP omaksui Neuvostoliitosta, jossa erilaisten kyselykaavakkeiden käyttö yleistyi 1920-luvun alusta alkaen. Neuvostoliitossa eri kaaderiosastoilla oli omat elämäkertakäytännöt jo 1930-luvulla ja niiden kautta puolue kontrolloi jäseniään.²³⁷

Puoluekouluopiskelun lisäksi kommunistit pyrkivät opiskelemaan myös vankeusaikana. Opiskelua pidettiin tärkeimpänä vastarinnan muotona vankiloissa. Nestori Parkkari kirjoittaa: ”Puolueen johtavien tovereiden tinkimätön kanta oli aina ollut, että opiskelutyötä ei saa lopettaa vaikeimmassakaan tilanteessa. – – Niissä kasvoivat lujimmat taistelijat puolueelle ja koko fasismin sodanvastaiselle rintamalle.”²³⁸ Tammisaaren pakkotyölaitoksessa vankilanjohto pyrki kaikin keinoin estämään kommunistien opiskelun – vankien peseytyessä vartijat istuivat jopa saunan lauteilla valvomassa puhekieltoa estääkseen vankien opiskelun.²³⁹ Opiskelu Tammisaaren pakkotyölaitoksessa oli yleistä 1920-luvun alusta alkaen ja sitä pidettiin tärkeänä kommunistien keskuudessa. Saarelan mukaan kommunistien puheessa korostettiin vankilatuomioiden karaisevan vangittuja ja lisäävän heidän luokkatietoisuuttaan. Tällä tavalla haluttiin kertoa, etteivät vankilatuomiot voi lannistaa kommunisteja, semminkin kun tuomiot vain lisäsivät heidän vastarintaansa. Aikalaiset kutsuivat Tammisaaren pakkotyölaitosta ”Tammisaaren yliopistoksi”, koska siellä oli mahdollisuus opiskella ja lukea poliittista kirjallisuutta. Vankeusrangaistus Tammisaassa mahdollistikin monille opiskelun ensimmäistä kertaa elämässä. SKP:n piirissä vankeusaika Tammisaassa oli meriitti, koska se osoitti henkilön olevan tosissaan mukana työväenliikkeen taistelun eturintamassa.²⁴⁰

Parkkarit toimivat vankeusaikana puolueen opettajina. Tammisaassa vankien toimintaa ohjannut salainen vankilaneuvosto valitsi Nestori Parkkarin järjestämään

²³⁷ Krekola 2006, 278.

²³⁸ Nestori Parkkari 1960, 97.

²³⁹ Ibid, 99.

²⁴⁰ Saarela 2008, 578–582. Arvo Tuomisen mukaan Neuvostoliitossa koulutetuilla kommunisteilla oli merkittävä rooli opiskelutoiminnan järjestämisessä Tammisaassa. Tuominen kirjoittaa: ”Samalla kun he laativat tarkkoja, stalinistisia opiskelusuunnitelmia vankitovereitaan varten, samalla he antoivat hengen koko vankiyhteisölle”. Tuominen 1958, 332.

puolueen opintotyötä ja myöhemmin hänet valittiin vankilaneuvoston jäseneksi.²⁴¹ Hämeenlinnan Lääninvankilassa Elli Parkkarin vastuulla oli myös puoluejärjestön johtaminen: ”– – tehtäviini tulisi kuulumaan - mm. ulospäin suuntautuva kirjeenvaihto sifraten, opiskelun ohjaus, joukkomme yhtenäisyyden ja toverihengen vaaliminen”.²⁴² Jatkosodan aikana vuonna 1942 Elli Parkkarin neljän vuoden vankilatuomio tuli suoritetuksi. Kuitenkin vankilaviranomaiset siirsivät Elli Parkkarin lääninvankilan pihan toiselle puolelle määräämättömäksi ajaksi turvasäilöön, josta hän teki valituksen muiden vangittujen kommunistien tapaan. Turvasäilössä kommunistivangeilla oli kuitenkin hieman paremmat olosuhteet, kuin lääninvankilan puolella oli ollut. He saivat asua suurissa ryhmissä ja Elli Parkkari muistelee lämmölle kommunistitoverien välistä henkistä vuorovaikutusta. Salaisen opintotyön lisäksi heillä oli mahdollisuus jopa tilata kirjoja vankilaan sekä esittää näytelmiä ja runoja.²⁴³ Parkkarin asema ja toiminta vankeusaikana muistuttaa Assmannin teoriassa esitettyä näkemystä yhteisöjen muistin välittäjistä. Assmannin mukaan muistin välittäjien tehtäviin kuuluu juuri yhteisön opettaminen ja tiedon sekä muistin siirtäminen eteenpäin. Opettamisen tarkoituksena on vahvistaa ja ylläpitää yhteisön identiteettiä.²⁴⁴

Nestori Parkkari kärsi tuomionsa viimeisen vuoden Riihimäen vankilassa, jossa hän yhdessä toisten johtavien kommunistivankien kanssa järjestivät vankilaorganisaationsa uudestaan ja aloittivat salaisen opintotoiminnan.²⁴⁵ Nestori Parkkari vapautettiin kesän kynnyksellä vuonna 1938 ja hän muistelee tuntemuksiaan seuraavasti:

Rintaa paisutti ilon tunne että olimme kestäneet fasistisen vankilaterrorin tinkimättä aatteistamme. Oli helppo mennä tovereiden luo, joilta tiesi saavansa sydämellisen vastaanoton ja jälleen välittömän yhteyden puolueeseen. ”Tuhat taisteluterveistä kuumaa vie kaartille päivänä tuona,

²⁴¹ Nestori Parkkari 1960, 219; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, Kansa.

²⁴² Elli Parkkari 1993, 120.

²⁴³ Elli Parkkari muistelee että hänen kanssaan samaan aikaan vangittuina oli lahjakkaita henkilöitä, kuten Elvi Sinervo, Hertta Kuusinen, Aili Mäkinen, Jenny Pajunen. Elli Parkkari 1993, 123–130. Kyseiset henkilöt olivat jo ennen toista maailmansotaa ja sen jälkeen tunnettuja eturivin kommunisteja.

²⁴⁴ Assmann 2011 (1992), 38–39.

²⁴⁵ Nestori Parkkari 1960, 253. Nestori Parkkari mainitsee vankilatoimintaa johtavista kommunisteista erikseen Ville Pessin ja Aimo Aaltosen. He myös vaikuttivat SKP:n johdossa vuosien ajan heti jatkosodan jälkeen.

meitä murtaa ei voi piiskurit, ei valkovallan pyövelit”, soi mielessäni astellessani Riihimäen asemaa kohden.²⁴⁶

Myös Koverin keskitysleirillä kommunistit pyrkivät juuri opiskelun avulla pysymään aktiivisina. Opiskelu oli leirillä kiellettyä, mutta kommunistit perustivat salaisia opintoryhmiä, joissa he pitivät dialektisen materialismin luentoja. Nestori Parkkari kertoo, että kirjallisuuden puuttuessa hänen täytyi valmistella luennot ulkomuistista yhdessä toisten oppineiden puolueen jäsenten kanssa.²⁴⁷ Nestorin Parkkarin mukaan Koverin keskitysleirin ääriolosuhteissa kommunistien organisoimalla aatteellisella opiskelulla oli merkittävä vaikutus vankien henkiseen hyvinvointiin:

Oli todella ihmeellistä ja vain aatteellisesti vahvoille ihmisille mahdollista, että niissä olosuhteissa jaksettiin opiskella. Vuosikausia vankiloissa istuneet toverit tiesivät, että opiskelu on välttämättömyys. Sen avulla parhaiten säilyy mielen lujuus ja aatteellisuus sekä kohoaa vankien vastustuskyky terroria ja nälkää vastaan. Ne toverit, jotka eivät harrastaneet opiskelua tai muuta yhteistä puuhaa, vajosivat pian tylsyyteen ja fyysilliseen heikkouden tilaan, jossa sairaudet ja aatteellinen rappiokin olivat hyvin lähellä.²⁴⁸

Parkkarit korostavat kirjoituksissaan opiskelun ja aatteen välistä yhteyttä. Aatteellisen opiskelun avulla kommunistit pyrkivät vahvistamaan yhteisönsä yhtenäisyyttä ääriolosuhteissa ja sen vuoksi opiskelua jatkettiin, vaikkakin edellytykset siihen olivat kehnot. Kaihovaaran mukaan aktiivinen opiskelu ja mahdollisuuksien mukaan myös toisten opettaminen oli eräs tärkeimmistä kommunistisen ihmisen ideaalituopin piirteistä. Opiskelua pidettiin erityisen tärkeänä puolueen piirissä ja sen merkitystä korostettiin jatkosodan jälkeen ilmestyneessä puolueen *Kommunisti* -lehdessä, jonka yhtenä toimittajana Elli Parkkari toimi jatkosodan jälkeen.²⁴⁹ Vankiloissa opiskelu oli osa kommunistien poliittista kasvatusta, jonka kautta omaksuttiin kommunistinen aate sekä sen toimintametodit. Tämän toiminnan tuloksena muodostui kommunistien vastakulttuuri.²⁵⁰

²⁴⁶ Nestori Parkkari 1960, 254.

²⁴⁷ Nestori Parkkari 1955, 167–168.

²⁴⁸ Ibid, 167.

²⁴⁹ Kaihovaara 2005, 258; Elli Parkkari 1993, 137.

²⁵⁰ Kaihovaara 1997, 84.

Työväen muistelukerronnan ja folkloren tutkija Ulla-Maija Peltosen mukaan muistelu on työväen omaksumaa kiistämisen kulttuuria silloin, kun muistelun kautta esitetään vastakkaisia tulkintoja suhteessa valtakulttuurin esittämään kuvaan menneisyydestä.²⁵¹ Myös Parkkarien vankila- ja keskitysleirikokemuksista kertovat omaelämäkerrat kiistävät valtakulttuurin tarjoaman kuvan menneisyydestä. Ennen kaikkea Parkkarien kirjoitusten tarkoitus oli tallentaa kommunistiyhteisön maanalaisen kauden tapahtumia kirjalliseen muotoon, jotta heidän henkilökohtaiset ja kommunistiyhteisön muistot eivät katoaisi tulevaisuudessa.

Assmann esittää kulttuurisen muistin teoriassaan, että yhteisöjen tapa muistaa voidaan jakaa kommunikatiiviseen ja kulttuuriseen muistamiseen. Kommunikatiivinen muistaminen on puhumalla jaettua yhteisön lähimenneisyyden muistamista ja sen kirjallinen muoto on omaelämäkerrallinen muistaminen. Kulttuurinen muistaminen on institutionaalista yhteisön menneisyyden kirjoitettua ja säädelyä muistamista, prosessi, jossa yhteisö rakentaa oman historiansa. Kulttuurisessa muistamisessa yhteisön muistin tallentamisesta ja opettamisesta huolehtivat erityiset muistin välittäjät.²⁵² Assmannin kulttuurisen muistin teoriaa soveltaen katson, että puoluekouluissa oppinsa saaneet Parkkarit eivät olleet vain SKP:n kollektiivisen muistin välittäjiä, vaan heidän omaelämäkertansa ovat osa kommunistiyhteisön siirtymää kommunikatiivisesta muistamisesta kulttuuriseen muistamiseen. Parkkarien omaelämäkerroissa siis kommunistiyhteisön suullinen muisti välittyi kirjalliseen muotoon ja niiden kautta siirryttiin oraaliseen muistamiseen institutionaalisen muistamisen tilaan, eli siihen jossa kommunistiyhteisön menneisyys oli tallennettu kirjoitetun historian muodossa. Vaikkakin Parkkarien kirjoitukset ovat omaelämäkertoja, pidän niitä kommunistiyhteisön omana ja sisäisenä historiankirjoituksena, koska kirjoittajina toimivat puolueen koulutetut kaaderit.

Peltonen on osoittanut, että sisällissodan jälkeisen työväen muistelukerronnan tarkoituksena on ollut kertoa yhteisestä menneisyydestä ja näin se on toiminut työväen

²⁵¹ Peltonen 1996, 21.

²⁵² Assmann 2011 (1992), 37–40.

historiallisena muistina.²⁵³ Vuonna 1970 ilmestyneessä kirjassaan *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944* Nestori Parkkari kirjoittaa kommunistien historiaa ja kyseenalaistaa talvisotaa edeltävän yksimielisyyden:

Fasistien aikaansaaman ns. ”tasavallan suojelulain” (turvasäilölain) nojalla ohrana suoritti entistä laajempia vangitsemisia ja sai juuri sodan edellä katkottua suuren osan SKP:n yhteyksistä. Siten luotiin ns. ”yksimielisyys”, mitä valhetta porvarillinen historiantulkinta vieläkin yrittää syöttää nykypäivän nuorisolle.²⁵⁴

Toisin kuin kaksi edellistä Nestori Parkkarin kirjaa *Nuoret taistelun tiellä* -kirja ei ole otteeltaan enää omaelämäkerrallinen. Nestori Parkkari käyttää kirjassa viitejärjestelmää, tosin tutkimuskirjallisuus, johon hän *Nuoret taistelun tiellä* -kirjassa viittaa, koostuu yksinomaan suomalaisten kommunistien kirjoituksista ja SKP:n puoluekokouksien pöytäkirjoista. Niiden lisäksi Nestori Parkkari viittaa kirjassaan kommunistien haastatteluihin ja Työväen Arkiston, Kansan Arkiston sekä Etsivän Keskuspoliisin arkistoihin.²⁵⁵

Saarelan painottaa, että *Nuoret taistelun tiellä* sijoittuu osaksi suomalaisten kommunistien 1960-luvulla kirjoittamaa historiankirjoitusta, joiden yhtenä pyrkimyksenä oli lopettaa kommunistisen liikkeen eristäytyneisyys suomalaisessa yhteiskunnassa. Tuolloin ilmestyneet kommunistien historiankirjoitukset liittyvät suomalaisen yhteiskunnan murrosvaiheeseen, jossa valkoisen Suomen vaalimaa menneisyyskuvaa ryhdyttiin arvostelemaan. Kuva suomalaisesta kommunismista laajeni, eikä sitä enää pidetty ulkopuolisena ja Neuvostoliitosta tuotuna propagandana, jonka pyrkimyksenä oli villitä kansa kapinaan.²⁵⁶

Vuonna 1955 ilmestyneen Koverin keskitysleiristä kertovan *Suomalaisessa keskitysleirissä vv.1940–44* ja *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944* välillä on aikaa 15 vuotta. Lisäksi niiden välissä oli ilmestynyt

²⁵³ Peltonen 1996, 282. Vrt. Suomen sisällissodan voittaneen valkoisen osapuolen luoma vapaussotatulkinta ja miten sitä ylläpidettiin ja rakennettiin sisällissodan jälkeen. Saarela 1996, 22–23.

²⁵⁴ Nestori Parkkari 1970, 273.

²⁵⁵ Ibid, 289, 296–300.

²⁵⁶ Saarela 1996, 10.

Nestori Parkkarin vuonna 1960 kirjoittama *Väkivallan vuodet*. Katson, että kommunistiyhteisön tulkinta menneisyydestään on vakiintunut näiden vuosien aikana, koska *Nuoret taistelun tiellä* -kirjassa kerrotaan Tammisaaren nälkälakosta ja Koverin keskitysleirin tapahtumista ainoastaan kahdella sivulla.²⁵⁷ *Nuoret taistelun tiellä* -kirja on eräs suomalaisten kommunistien historiikeista ja Nestori Parkkarin viimeiseksi jäänyt kirja osoittaa, että kommunikatiivisesta muistamisesta oli siirrytty kulttuurisen muistamisen tilaan. Nestori Parkkarin omaelämäkerralliset kirjoitukset ovat siis osa toisen maailmansodan jälkeen alkanutta prosessia, jossa kommunistiyhteisön suullista muistia ryhdyttiin tallentamaan kirjalliseen muotoon.

Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944 -kirjan kirjoittamisen aikana marraskuussa 1969 Nestori Parkkari siirtyi eläkkeelle. Nestori Parkkarin eläkkeen maksamista käsiteltiin SKP:n keskuskomitean kokouksessa, jossa myös päätettiin, että kirjan kirjoittamisesta maksetaan hänelle erillinen korvaus sen ilmestyttyä.²⁵⁸ Pidän tätä keskuskomitean päätöstä osoituksena siitä, että tulkintani Nestori Parkkarista yhtenä SKP:n historiankirjoittajista pitää paikkaansa.

Parkkarien kirjoittamat omaelämäkerrat ovat osa kommunistien omaa historiankirjoitusta ja Nestori Parkkarin omaelämäkerrat muodostivat näin kehyksen kommunistiyhteisön tavalle muistaa menneisyyttään. Kuten johdannossa mainitsin, ranskankielinen sana *cadre*, eli kaaderi tarkoittaaakin kirjaimellisesti kehystä.²⁵⁹ Menneisyyden hallinta on tärkeää yhteisöjen homogeeniselle eheydelle ja yhteisöille on tyypillistä, että ne tukeutuvat muokattuun menneisyyskuvaan voidakseen määritellä itsensä nykyisyydessä.²⁶⁰ Tärkeää on myös huomioda se, että puolueen kaadereina Parkkarit olivat oman yhteisönsä kulttuurin ja historian muovaamia toimijoita. Assmann muistuttaa, että yksilön identiteetti on aina kulttuurinen kokonaisuus. Yhteisössä toimivan yksilön identiteetti on sidottu oman aikakautensa kulttuuriin, jolle on

²⁵⁷ Nestori Parkkari 1970, 241, 279.

²⁵⁸ Nestori Parkkarin henkilöarkisto Hmp 1, 17 (1) KansA. Samaan aikaan kun Nestori Parkkari jäi eläkkeelle oli SKP:n hajaannus ollut käynnissä muutaman vuoden ajan. Osapuolina tässä puoluekonfliktissa olivat SKP:n stalinistinen maanalaisen kauden johto ja nuorempi uudistusmielinen enemmistö. Leppänen 1999, passim, erit. 29–50.

²⁵⁹ Paastela 1975, 65.

²⁶⁰ Assmann 2011 (1992), 114.

ominaista tietyt toimintatavat. Yhteisö muodostaa näin perustavanlaatuisen kehyksen yksilön identiteetille.²⁶¹

Olen tarkastellut tässä toisessa käsittelyluvussa Parkkarien omaelämäkertoja kolmen eri teeman kautta ja osoittanut, miten he puolueen kaadereina välittävät kirjoituksissaan kommunistiyhteisön muistia lukijoille. Parkkarien omaelämäkerroissa kuvataan kuinka esimerkillinen kommunisti toimii ja näin niissä puetaan sanoiksi kommunistista aatetta. Anu Korhosen esittelemää performanssin ajatusta soveltaen katson, että Parkkarit performoivat omaelämäkerroissaan tosikommunistia, eli esimerkillistä ideaalikommunistia joka on uskollinen aatteelleen ja pyrkii jatkuvasti kehittämään itseään paremmaksi kommunistiksi. Hyvän ja esimerkillisen kommunistin kuvan rakentamisen lisäksi heidän omaelämäkertansa historiankirjoituksina toimivat myös puolueen valistuskirjallisuutena, jonka tavoitteena oli jäsenten poliittisen tietoisuuden kasvattaminen. SKP:n menneisyyden kokeneina ja tunteneina kaadereina Parkkarit toimivat puolueen suunnannäyttäjinä.

Parkkarien omaelämäkerroissa tehdään katsaus kommunistiyhteisön menneisyyteen ja näin niissä kirjoitetaan suomalaisten kommunistien historiaa. Parkkarien omaelämäkerrat osallistuivat myös kommunistiyhteisön tulevaisuuden rakentamiseen, koska niissä kerrotaan lukijoille heidän menneisyyden juuristaan, jonka pohjalta kommunistiyhteisö määritteli itsensä toisen maailmansodan jälkeen. Parkkarit siis pyrkivät omaelämäkertojensa kautta jättämään jäljen itsestään ja kommunistiyhteisöstään. Tällä tavoin he varmistivat, että heidät muistetaan tulevaisuudessa. Assmann korostaa muistamisen kahta ulottuvuutta. Ensiksi muistaminen on retrospektiivistä ja menneisyyden muistojen hallinta on myös vallan käytön alkulähde. Toiseksi muistaminen on myös prospektiivista eli tulevaisuutta rakentavaa, koska menneisyyttä hallitsemalla on mahdollisuus ikuistaa itsensä tulevien jälkipolvien muistettavaksi. Assmannin mukaan valta ja muistaminen siis liittyvät toisiinsa, koska vallan käyttäjä legitimoii itsensä retrospektiivisesti, lisäksi se pyrkii ikuistamaan itsensä prospektiivisesti.²⁶² Seuraava pääluke on tutkielman viimeinen. Keskityn siinä käsittelemään kaaderien uskollisuutta sekä Parkkarien asemaa puolueessa toisen maailmansodan jälkeen.

²⁶¹ Ibid, 113.

²⁶² Assmann 2011 (1992), 54.

4. Uskolliset kaaderit

4.1. Kommunistiyhteisön oman historian tarve

Viimeisessä luvussa käsittelen Parkkarien asemaa puolueessa toisen maailmansodan jälkeen. Jaan viimeisen pääluvun kolmeen alalukuun, joista ensimmäisessä tarkastelen Nestori Parkkarin vuonna 1945 ilmestyneeseen SKP:n vuosikirjaan kirjoittamaa artikkelia. Toisessa alaluvussa tuon esille, millainen asema Parkkareilla oli puolueessa toisen maailmansodan jälkeen, ja pohdin uskollisuuden merkitystä. Kolmannessa alaluvussa kysyn: miten sukupuoli vaikutti kirjoittamiseen kommunismin historiasta ja millainen rooli naisilla oli puolueessa? Lopuksi pohdin vallan ja pienois- sekä omaelämäkertojen suhdetta.

Suomalaisen kommunismin säilymiseen toisen maailmansodan aikana vaikutti se, ettei kumpikaan osapuoli tiennyt, mikä oli SKP:n organisaation todellinen tila. Vastustajat sekä kannattajat kokivat, että puolue ohjaa toimintaa salassa. Tämä harha perustui kommunistisen liikkeen tavasta toimia maan alla – toimintamalliin oltiin päädytty yhteiskunnan repressiotoimenpiteiden takia. Monet kannattajat kokivat itsensä yhä puolueen jäseniksi, vaikkakin puolueen toiminta oli heidän välittömässä elinpiirissään loppunut. Aikaisempaan kokemukseen perustuen Valpo näki SKP:n organisoimassa sielläkin, missä se ei edes ollut.²⁶³ Tämä Rentolan huomio on tärkeä tutkielmani lähdekirjallisuuden valossa, koska Parkkarien omaelämäkertoissa usein korostetaan SKP:n kaikkialle ulottuvaa aktiivista toimintaa. Myös Saarelan mukaan SKP pyrki historiankirjoituksessaan osoittamaan, kuinka puolue oli aina ohjannut kaikkea toimintaa.²⁶⁴

Kolmannessa luvussa tarkastelin Parkkarien omaelämäkertoja ja osoitin, että niissä välitetään kommunistiyhteisön muistia lukijoille. Tulin siihen johtopäätökseen, että Nestori Parkkarin kirjoittamat omaelämäkerrat ovat osa kommunistien omaa historiankirjoitusta ja ne muodostavat kehyksen kommunistiyhteisön tavalle muistaa menneisyyttään. Puolueen kaadereina Parkkarit olivat määrittelemässä puolueen linjaa

²⁶³ Rentola 1994, 16.

²⁶⁴ Saarela 1996, 9.

ja historiaa vuonna 1945 ilmestyneessä teoksessa *SKP taistelujen tiellä vuosikirja I*, johon kumpikin kirjoittivat artikkelin. Nestori Parkkarin artikkeli käsitteli vankilaviranomaisten terroria Tammisaarella ja kommunistien harjoittaman puolueen merkitystä poliittisten vankien vastarinnan muotona.²⁶⁵ Nestori Parkkari painottaa kirjoituksessaan vankilakokemusten merkitystä siellä olleille puolueen jäsenille:

Puolue työväenliikkeessä. Siellä käyty sankarillinen ja usein romanttisen jännittävä taistelu fascistiterroria vastaan, on oman historiansa arvoinen. – Vankilan olosuhteissa ei kukaan yksilö voi kauvan [sic] salata luonteenpiirteitään. Siellä puolue pian tuli tuntemaan jäsenensä, siellä heikot ja yksilöllisyyteensä juuttuneet karsiutuivat pois joukosta ja siellä nuoriin taistelijoihin toverituen avulla kasvoi tietoisuus, rohkeus ja illegaalisen työn taito, jotka avut ovat salaisen puolueen perusedellytyksiä.²⁶⁶

Nestori Parkkari kertoo, että vankila oli kommunisteille paikka, jossa oli mahdollista opiskella ja tulla paremmaksi kommunistiksi. Lisäksi vankila-aika karsi puolueen piiristä pois ne, jotka eivät olleet tosikommunisteja. Puolueen pyrkimyksenä vankiloissa oli: ”Tehdä vankiloista työväenluokan ”yliopisto” – kommunististen taistelijoiden koulu vastapainoksi porvariston tarkoitukselle vankilakidutuksella nujertaa henkisesti sinne teljettyt aktiivisimmat työväen oikeuksien puolustajat”.²⁶⁷ Nestori Parkkarin mukaan vankilassa heikot ja omaan yksilöllisyyteensä takertuneet karsiutuivat pois puolueen vaikutuspiiristä.²⁶⁸ Näin Nestori Parkkari tuo artikkelissaan esille puoluejohdon määrittelemiä arvoja, joiden omaksumisen tasoa tarkkailtiin myös jäseniltä vaadituissa pienoiselämäkertoissa. Vankilaopiskelun merkitys kommunisteille on Nestori Parkkarin myöhemmin kirjoittamien omaelämäkertojen eräs tärkeimmistä aiheista.

Neuvostoliitossa 1920-luvun alusta alkaen kommunistien tavoitteena oli muokata jäsenien poliittista tietoisuutta, jotta kansalaisten ja kommunistisen puolueen tavoitteet

²⁶⁵ Nestori Parkkari 1945, 88–94. Elli Parkkarin kirjoittaman artikkelin otsikko on: ”Otto Ville Kuusinen, SKP:n rautainen perämies”.

²⁶⁶ Nestori Parkkari 1945, 92.

²⁶⁷ Ibid, 90.

²⁶⁸ Ibid, 92.

olisivat yhteneväiset.²⁶⁹ Sama tavoite on myös Nestori Parkkarin artikkelissa teoksessa *SKP taistelujen tiellä vuosikirja I*, jossa hän osoittaa lukijoille miten puolueen jäsenen tulee toimia. Esimerkiksi liiallinen itsekorostus yhteisön kustannuksella ei ollut kommunisteille suotavaa, ja pienoiselämäkerroista laaditun poliittisen arvion eräs kriteereistä oli: ”Onko taipumuksia itsekorostukseen ansioista puhuessaan ja tehtäviä suorittaessaan”.²⁷⁰ Nestori Parkkarin kirjoittaman artikkelin viimeisillä riveillä on eräs huomionherättävä kohta, joka liittyy hänen myöhemmin julkaistuihin omaelämäkertoihin:

Vasta sitten, kun tulee kirjoitetuksi historiikki poliittisten vankien elämästä ja työstä Suomessa, niin silloin vasta tulee tarkemmin selostettua puolueemme vankiloissa suorittama työ ja sen merkitys Suomen työväenliikkeelle. Ne tuhannet puolueemme jäsenet, jotka vankilakoulutuksen läpikäyneenä nyt muodostavat puolueemme peruskaaderit, muistavat kyllä vankilahelveteissä vannottut valat taistella tinkimättä puolueen johdolla työväenluokan lopulliseen voittoon asti.²⁷¹

Kuten saadaan havaita, Nestori Parkkari tuo artikkelissaan esille kommunistien oman historiankirjoituksen tarpeellisuuden ja toivoo että tulevaisuudessa kirjoitettaisiin poliittisista vangeista historiikki. Vuonna 1945 SKP:n ensimmäiseen vuosikirjaan kirjoittamassaan artikkelissa Nestori Parkkari aloitti näin omalta osaltaan sen tapahtumasarjan, jossa kommunistiyhteisön suullista muistia ryhdyttiin siirtämään kirjalliseen muotoon. Kommunistit oivalsivat jatkosodan jälkeen, että heidän muistonsa pitää tallentaa tulevaisuutta silmälläpitäen pohjaksi kommunistien omalle historiankirjoitukselle. Parkkarien, eli SKP:n muistin välittäjien omaelämäkerrat ovat tällaisen pyrkimyksen lopputulos.²⁷²

²⁶⁹ Hellbeck 2001, 342.

²⁷⁰ Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

²⁷¹ Nestori Parkkari 1945, 94.

²⁷² Johdannossa toin esille sen, että Parkkarien julkaisemat omaelämäkerrat eivät olleet ainutlaatuisia, vaan kyseessä on pikemminkin oma lajityyppinsä. Kommunistien omaelämäkerrallisia ”sankarikuvauksia”, vankila-ajan kokemuksista on julkaistu kohtalaisen paljon 1960–1990-luvun välisenä aikana. Toisen maailmansodan jälkeen kommunistit kirjoittivat puolueen historiasta lukuisia artikkeleita ja muistelmateoksia. Ne ovatkin luonteeltaan ”sankaritarinoita”. Antti Hyvösen kirjoittamissa puoluehistorioissa marxilainen historiakäsitys ja puolue teoria nousivat etusijalla. Näin puolueen menneisyyttä sekä suhdetta suomalaiseen yhteiskuntaan tarkasteltiin melko yksipuolisesti. Kaihovaara 1997, 84; Saarela 1996, 10. Ks. esim. seuraavat kaaderien kirjoittamat omaelämäkerrat, joissa käsitellään SKP:n maanalaisen kauden aikaa. Allan Asplund: *Kokemuksia suomalaisilta keskitysleireiltä*. Taito Tiihonen: *Mielipidevanki*

Nestori Parkkarin ensimmäinen vuonna 1955 ilmestynyt omaelämäkerta *Suomalaisessa keskitysleirissä vv.1940-44* oli vastaus kommunistien keskuudessa koettuun tarpeeseen tuoda esille miten porvarillinen Suomi kohteli kommunisteja toisen maailmansodan aikana. Viime Sotien Aikaisten Rauhanpuolustajien Toimikunta päätti kokouksessaan yksimielisesti osallistua Nestori Parkkarin tulevan kirjan levitykseen. Kokouksessa päätöstä perusteltiin seuraavasti:

Kun taantumusaineokset ovat jälleen erityisen räikeästi nostaneet esiin talvisota- ym. 10-vuotismuistoja sotaa ihannoivassa sävyssä on Parkkarin kirjalla suuri merkitys tapahtumien ja harjoitetun fasistiterrorin oikealla tavalla selostamisessa. Kirjan aineisto antaa mahdollisuuden sotapolitiikkojen paljastamiseen ja rauhantyön tukemiseen. Kirjalla on varmaan myös innostava vaikutuksensa viime sotien aikaisen keskitysleirikomennon sekä myös sodanvastaisen toiminnan tutkimustyön ja julkaisutoiminnan edelleenkehittämisessä [sic].²⁷³

Nestori Parkkarin kirjaa myös levitettiin Neuvostoliittoon ja se käännettiin venäjäksi vuonna 1959. Nestori Parkkari perustelee käännöksen esipuheessa sitä, miksi oli kirjoittanut kirjan omista kokemuksistaan:

Muistelmat oli kirjoitettava sotien jälkeen, jolloin taantumuksellinen virkakoneistomme edelleen pyrki salaamaan fasismin sotienaikaiset rikokset ja jolloin työ oli tehtävä kiireisen järjestötyön lisätyönä ja näinollen ei voinut muodostua täydelliseksi edes oman leirille [sic] kohdalta.²⁷⁴

Vuonna 1960 ilmestyneessä kirjassa *Väkivallan vuodet* Nestori Parkkari korostaa, että varsinkin sotien jälkeen syntyneille suomalaisille pitää kertoa totuus 1930-luvun ja toisen maailmansodan ajan tapahtumista:

Nykyisenä aikana on tärkeätä ja välttämätöntäkin, että viime sotien jälkeen varttuneelle nuorelle polvelle selvitetään totuus siitä ”demokratiasta”, mikä vallitsi maassamme ennen sotaa fasisin lapuanliikkeen vuosina. Sillä maassamme on yhä vielä piirejä, jotka eivät

vuosimallia 1904: suomalaisesta keskitysleiristä yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi. Harry Vuorinen: *Myrskyn silmässä: poliittisen vangin päiväkirja jatkosodan ajalta 1941–1944.*

²⁷³ Nestori Parkkari biografica Hmp 1 kansio 5, KansA

²⁷⁴ Ibid.

ole mitään oppineet ja jotka uneksivat väkivallan ajan palauttamisesta. Tarpeellista on myös palauttaa muistiin se taistelu, jota 1930-luvulla käytiin kansanvallan ja ihmisyiden puolustamiseksi.²⁷⁵

Kommunistien keskuudessa tunnettiin voimakasta tarvetta kirjoittaa omaa historiaa, koska sen avulla ajateltiin olevan mahdollista kiistää suomalaisessa yhteiskunnassa vallinneen niin sanotun porvarillisen ja taantumuksellisen valtakulttuurin tarjoamaa kuvaa 1930-luvun ja toisen maailmansodan ajan tapahtumista Suomessa.²⁷⁶ Omaelämäkertojen kautta tuotiin esille puolueen historiaa ja näytettiin lukijoille kuva heistä itsestään. Parkkarien omaelämäkerroista piirtyvä esimerkillisen tosikommunistin omakuva oli tarkoitettu yhteisön kollektiivisesti omaksuttavaksi. Omaelämäkerrat sanovat lukijalleen: katso, tällaisia me tosikommunistit olemme.

Saarelan mukaan suomalaisten kommunistien historiankirjoitus oli kytketty tiukasti puolueen politiikkaan ja historiasta saivat kirjoittaa vain puolueen kaaderit. Jatkosodan jälkeen kirjoitettujen kommunistien historiaa valottavien muistelmateoksien ja artikkelien tarkoituksena oli tukea puolueen keskeisimpiä näkemyksiä. Niissä myös osoitettiin, että puolue oli näkymättömyydestään huolimatta maanalaisen kauden aikana pitänyt tiukasti kaikkia lankoja käsissään. Puolueen historiasta kertovat kirjoitukset ovat luonteeltaan sankaritarinoita, joiden tarjoama omakuva oli tarkoitettu opiksi puolueen jäsenille. Sankaritarinoiden tarkoituksena oli ennen kaikkea osoittaa puolueen jäsenille, miten olla oikeaoppinen kommunisti. Lisäksi ne ovat vahvistaneet kirjoittajien valta-asemaa puolueen sisällä. Teosten kirjoittajat olivat henkilöitä, jotka saivat koulutuksen Neuvostoliitossa ja heillä oli myös kokemusta maanalaisesta toiminnasta 1930-luvun Suomessa.²⁷⁷ Assmann painottaa yhteisen tarinan merkitystä yksilön identiteetin muotoutumisessa. Yksilön identiteetti syntyy yhteisön kollektiivisista muistoista ja jaetusta käsityksestä siitä, millainen menneisyys yhteisöllä on ollut. Yhteisen tarinan toistaminen, esimerkiksi kirjallisessa muodossa, rakentaa ja vahvistaa yksilöiden siteitä yhteisöön.²⁷⁸ Samalla tapaa myös Parkkarien omaelämäkertojen tarkoituksena on ollut

²⁷⁵ Nestori Parkkari 1960, 12.

²⁷⁶ Kommunistit kokivat, että he taistelevat porvarillista ideologiaa vastaan ja että sodanjälkeisen Suomen historiankirjoitus oli porvarillisen ideologian vankina. Herbert Schnädelbachin mukaan kommunistit Marxin oppeihin tukeutuen katsoivat, että porvarillisessa yhteiskunnassa vallitseva ideologia on vääristynyttä tietoisuutta. Schnädelbach 1976, 262–263.

²⁷⁷ Saarela 1996, 10.

²⁷⁸ Assmann 2011 (1992), 119–121.

vahvistaa lukijoiden sidettä yhteiseen kommunistiseen aatteeseen kertomalla kommunistiyhteisön menneisyydestä.

Suomalaisten kommunistien tapa tulkita omaa historiaansa juontaa vuoteen 1934, jolloin ilmestyi *Skp taistelujen tiellä* -teos. Kirjan kirjoittajat olivat puolueen johtohenkilöitä ja kirja koostui heidän muistelmistaan sekä tulkinnoistaan SKP:n historiasta. Stalinin ohjeet tulkita historiaa 1930-luvun alussa vaikuttivat paljon siihen, kuinka myös SKP:n menneisyydestä myöhemmin kirjoitettiin. Stalinin ohjeistus näkyi *Skp taistelujen tiellä* -teoksessa ja siitä lähtien kommunistien historiankirjoitus tiivistyi ajatukseen, että vallankumousta edistävä sekä siihen pyrkivä puolue oli historiaa eteenpäin vievä voima. Tämän seurauksena SKP:n historiasta kirjoittaneet pyrkivät osoittamaan, kuinka puolue oli ollut kaiken toiminnan takana. Tällä tavoin suomalaisten kommunistien puoluehistoriaa kuvataan aina Neuvostoliiton romahtamiseen asti.²⁷⁹

Parkkarien omaelämäkerrallisia kirjoituksia analysoidessani olen pyrkinyt huomioimaan, että niihin sisältyy erilaisia aikatasoja. Marja Rytönen painottaa miten omaelämäkertojen minäkertojan takaa myös paljastuu monta kertojaa. Ensinnäkin on olemassa historiallinen minä eli henkilö joka todella tiedetään omaelämäkerran kirjoittajaksi. Lisäksi voidaan erottaa menneisyyden kerrottu minä, nykyinen kertova minä ja historiallinen tekijä-minä.²⁸⁰ Kulttuurisen muistin teoriassaan Assmann jakaa muistamisen ja ajan kolmeen eri muotoon: kommunikatiiviseen ja sen kirjalliseen muotoon omaelämäkerralliseen sekä kulttuuriseen muistiin.²⁸¹ Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkertoissa nämä kaikki eri aikamuodot ja -tasot yhdistyivät. Kommunistiyhteisön muistin välittäjinä Parkkarin kirjoituksissa menneisyys on uudelleen rakentamisen kohteena. Ne kertovat kommunistiyhteisön menneisyydestä, mutta samalla ne kommentoivat ilmestymisajankohdan nykyisyyttä. Lopuksi omaelämäkerrat myös osallistuvat tulevaisuuden rakentamiseen, koska ne oli tarkoitettu kommunistiyhteisön tulevaisuuden historiankirjoitukseksi. Nestori Parkkarin viimeiseksi jäänyt vuonna 1970 ilmestynyt kirja kommunistien historiasta *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944* osoittaa, että kommunistiyhteisön siirtyminen institutionaaliseen kulttuuriseen muistiin toteutui.

²⁷⁹ Saarela 1996, 9–11.

²⁸⁰ Rytönen 2012, 144.

²⁸¹ Assmann 2011 (1992), 36–37.

Elli Parkkarilta ilmestyi ainoastaan yksi omaelämäkerta, eikä hän ei osallistunut toisen maailmansodan jälkeen kommunistien historian kirjoittamiseen samalla tavalla kuin SKDL:n valistussihteerinä toiminut Nestori Parkkari. Toisaalta Elli Parkkarin muistin välittäjän tehtävät toisen maailmansodan jälkeen keskittyivät suurimmaksi osaksi opetustehtäviin, kuten aluksi *Kommunisti*-lehden kirjoittamiseen ja toimittamiseen sekä SKP:n valistusjaostossa työskentelyyn. Myöhemmin Elli Parkkari toimi opettajana Sirola-opiston kirjeopistossa ja siirtyi vuonna 1962 Kansan Sivistystyön Liiton sihteeriksi opettamaan työväenliikkeen historiaa.²⁸²

Elli Parkkarin rooli muistin välittäjänä erosi Nestori Parkkarin roolista historiankirjoittajana. Vaikka Elli Parkkarin omaelämäkerta onkin ilmestymisajankohdan vuoksi enemmän perinteinen muisteluteos, Parkkarien kirjoitukset kuitenkin muistuttavat tyyliltään toisiaan. Elli Parkkari ehti myös nähdä Neuvostoliiton kommunismin romahtamisen, jota hän pohti vuonna 1993 ilmestyneen omaelämäkertansa johdannossa seuraavasti:

Minulta kysytään nykyisin myös, että olenko pettynyt sosialismiin. Minulle sosialismi merkitsi työväenliikettä ja kansainvaltaistamista, sitä että jokaisella ihmisellä tuli olla oikeus kunnolliseen elämään – – Pettynyt en ole, vaikka sosialismin rakentaminen Neuvostoliitossa ei onnistunutkaan. Sosialismi on niin suuri aate, ettei se toteudu minun elinaikanani, eikä lastenikaan. Mutta sen puolesta kannattaa tehdä työtä ja pienetkin saavutukset ovat tärkeitä.²⁸³

Elli Parkkarin pohdinta omaelämäkertansa johdannossa on monella tapaa mielenkiintoinen. Kylmän sodan päättymisen Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan kansandemokratioiden tappioon merkitsi kommunistisen aatteen vararikkooa. Siitä huolimatta Elli Parkkari kertoi uskovansa edelleen aatteeseen ja hän korosti miten suuret asiat syntyvät hiljalleen pienistä teoista. Hanne Koivisto on käsitellyt artikkelissaan *Taiteilijat ja intellektuellit kommunistisessa liikkeessä – keskustelua individualismin ja kollektiivisuuden jännitteestä* (2010) kommunistien omakuvaa brittiläisen kirjailijan Doris Lessingin omaelämäkerran ja romaanin kautta. Koivisto tuo esille, että Lessing vanhempana analysoi hyvin kriittisesti omaa nuoruuden

²⁸² Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA; Elli Parkkari 1993, 146–154.

²⁸³ Elli Parkkari 1993, johdanto.

kommunismiaan ja siihen liittyvää ihmisihannetta.²⁸⁴ Toisin kuin Lessing niin Elli Parkkari ei puhu omaelämäkerrassaan kriittisesti²⁸⁵ kommunistisesta vakaumuksestaan joka on määrittänyt hänen koko elämänsä. Johdannossa Elli Parkkari ei kuitenkaan puhu enää kommunismin vaan sosialismin aatteesta, ja siitä miten sosialismin rakennustyö on yhä kesken.

4.2. Uskolliset kaaderit puolueen johdossa

Seuraavaksi tarkastelen Parkkarien asemaa puolueessa jatkosodan jälkeen. Osoitan, miten he kuuluivat SKP:n puoluekoneiston ydinryhmään ja olivat vallankäyttäjät puolueessa. Lisäksi pohdin uskollisuuden merkitystä kommunistisessa liikkeessä.

Assmanin mukaan eri kulttuureille on tunnusomaista, että koko yhteisön keskeisiä arvoja määrittelee pieni yhteisön eliitti, joka väittää ja kokee edustavansa kaikkia yhteisön jäseniä.²⁸⁶ Parkkarien kirjoituksissa esitetään kommunistiyhteisön historiaa ja osoitetaan miten aatteellisesti oikeaoppinen kommunisti toimii. Tällä tavoin Parkkarit määrittävät kirjoituksissaan kommunistiyhteisön arvoja. Kuten on käynyt ilmi, puoluekoulutetut Nestori ja Elli Parkkari kuuluivat kommunistiyhteisön eliittiin²⁸⁷ ja heidän kommunistiyhteisön historiaa valottavat kirjoituksensa ovat eräs todiste tästä vallasta.

Seuraava esimerkki kuvaa Elli Parkkarin asemaa puoluekoneistossa toisen maailmansodan jälkeen. Omaelämäkerrassaan Elli Parkkari kertoo toimineensa Helsingin piiritoimikunnan ja valistusjaoston jäsenenä. Lisäksi hän oli mukana ”tuomioistuimessa”, jota johti Kauko Heikkilä:

²⁸⁴ Koivisto 2010, 163–193 ja passim.

²⁸⁵ Luvussa 3.1. ja sivulla 50 toin esille miten Elli Parkkari kommentoi omaelämäkerrassaan suomalaisten kommunistien hätäannystä ja epätoivoa Moskovassa Stalinin ”suuren vihan” aikana. Stalinin vainojen aikana suurin osa Neuvostoliitossa eläneistä suomalaisista kommunisteista tuhoittiin. Tosin tämä kriittinen osuus Elli Parkkarin omaelämäkerrasta oli jätetty pois lopullisesta julkaisusta.

²⁸⁶ Assmann 2011 (1992), 129. Pohdinnan arvoinen kysymys on myös, miten SKP:n rivijäsenet ovat vastaanottaneet puoluejohdon esittämät historiantulkinnat. Eli miten puolueen kenttä samaistunut puolue-eliitin esittämään historiantulkintaan. Kysymys on mielenkiintoinen, mutta tämän tutkielman rajoissa en pysty sitä käsittelemään.

²⁸⁷ Ks. Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Nestori Parkkari, KansA; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

Jouduin osallistumaan myös ikäviin istuntoihin; puoluejohdon perustaman ns kontrollikomitean ”oikeudenkäynteihin”. Komitean tehtävänä oli etsiä ja tuomita niitä puolueen jäseniä, jotka sen näkemyksen mukaan olivat syyllistyneet passiivisuuteen tai kurittomuuteen ja ansaitsivat muistutuksen tai erottamisen – – Komitean jäseniksi oli minun lisäksi määrätty Kerttu Virtanen ja Eero Krook. Muiden nimiä en muista. Tuomiot perustuivat ilmiantoihin, joita Kauko Heikkilä meille esitteli. Joitakin syytettiin laiskuudesta, asioiden lavertelusta, tai laiminlyönneistä. – – Pari kertaa olin mukana näissä istunnoissa, sitten jäin niistä pois. Pyysin Matti Janhusta esittämään, että minut vapautettaisiin tuosta komiteasta, siitä sai vain pahan mielen.²⁸⁸

Leppänen tuo esille, että piirisihteeri Heikkilän johtama piiritoimikunta oli varsinainen kurituskeskus, jossa juoruihin perustuen syytettiin puolueen jäseniä.²⁸⁹ Elli Parkkari kertoo, että istunnoissa jopa puolueen ansioituneita jäseniä syytettiin perusteettomasti. Heikkilän piiritoimikunnan ”tuomioistuimen” tuomiot perustuivat ilmiantoihin, eikä Elli Parkkari halunnut parin kerran jälkeen enää osallistua piiritoimikunnan istuntoihin.²⁹⁰ Huhupuheiden ja juorujen lisäksi Helsingin SKP:n piiritoimikunta sai jäsenistään tietoja SKP:n eri piirien kaaderijaostoilta.²⁹¹

Seuraavaksi tarkastelen SKP:n Helsingin kaaderivaliokunnan kokouksen pöytäkirjaa maaliskuulta 1947. Pöytäkirjan on laatinut kokouksen sihteerinä toiminut Elli Parkkari. Kokouksessa keskityttiin lähinnä puolueesta erotettujen ja puolueeseen takaisin haluavien ex-jäsenten kurinpidollisiin kysymyksiin. Lyhyt esimerkki kokouksen kulusta:

Kurinpidollisina asioina käsiteltiin Ragnar Rimpilän anomus päästä uudelleen puolueen jäseneksi. Kosti Niemi selosti asiaa lähemmin, koska hän oli aikaisemmin asiaa tutkinut. Elli Parkkari mainitsi, että jo ennen 1930 hän oli epäluotettavien kirjoissa. Samoin selosti Erkki Roiha. Rimpilä oli ollut aktiivinen järjestämään m.m. Punaisten Rintamiesten toimintaa. Jaosto päätti ehdottaa Helsingin piiritoimikunnalle, että Rimpilä voidaan ottaa puolueeseen määrätyn ehdoin. Hänelle olisi sanottava selvästi, että puolue tietää hänen menneisyytensä ja tulevaisuutensa [sic] eikä sen vuoksi haluakaan suosituksia. Kuitenkin puolue haluaa antaa

²⁸⁸ Elli Parkkari 1993, 143–144.

²⁸⁹ Leppänen 1994, 230.

²⁹⁰ Elli Parkkari 1993, 144. Elli Parkkari oli mukana piiritoimikunnassa vuosina 1944–1945. Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

²⁹¹ Leppänen 1994, 230.

Rimpilälle kasvun mahdollisuudet, mutta seuraa tarkoin hänen toimintaansa. Paikalliselle puolueosastoille ei luonnollisesti asiaa selosteta sen paremmin, ettei hänen toimintansa siellä vaikeudu.²⁹²

Rimpilän tutkinnan jälkeen kokouksen pöytäkirjassa käydään läpi vielä kuusi muuta vastaavaa tapausta.²⁹³ Elli Parkkari toimi SKP:n Helsingin kaaderijaostossa ainakin vuoteen 1947 asti ja tuo sen esiin samana vuonna kirjoittamassaan pienoiselämäkerrassa.²⁹⁴ Näemmä puolueen jäsenten asioiden käsittely oli asiallisempaa Helsingin kaaderijaostossa kuin Heikkilän johtamassa piiritoimikunnassa, koska toisin kuin jälkimmäisessä, niin ensiksi mainitussa Elli Parkkari oli valmis työskentelemään ja antoi myös lausuntoja puolueeseen pyrkivistä henkilöistä. Pöytäkirjasta käy ilmi, että Helsingin kaaderijaosto teki esitutkinnan puolueeseen pyrkivistä henkilöistä ja lähetti sen jälkeen asian eteenpäin huonomaineiselle Heikkilän johtamalle Helsingin piiritoimikunnalle.

Elli Parkkari ei halunnut olla mukana tuomitsemassa puolueen jäseniä Heikkilän johtamassa Helsingin piiritoimikunnassa, koska ”siitä sai vain pahan mielen”.²⁹⁵ Helsingin kaaderijaoston pöytäkirja kuitenkin todistaa, että Elli Parkkari käytti valtaa puolueessa, lisäksi ote pöytäkirjasta kuvaa SKP:n ylimpien kaaderien johtavaa asemaa sodanjälkeisessä kommunistiyhteisössä. Pöytäkirjan esimerkki osoittaa myös, miten kommunistiyhteisön luonteeseen kuului toisten jäsenten tarkkailu ja mittaaminen. Tällainen toimintamalli oli sisäänrakennettu kommunistiyhteisön stalinistiseen ydinjohtoon, joka oli ennen toista maailmansotaa saanut oppinsa Neuvostoliiton puoluekouluissa.

Myös Krekola korostaa, että SKP:ssä jatkosodan jälkeen vallan ottaneet henkilöt olivat Neuvostoliiton puoluekouluissa oppinsa saaneita puhdasoppisia kaadereita. Neuvostoliiton puoluekoulut käyneet kommunistit toivat oppimansa kurinpidon ja kontrollin menetelmät myös omaan puolueeseensa. SKP:n puoluekulttuuria ja sen

²⁹² Pöytäkirja SKP:n Helsingin piirin kaaderijaoston kokouksesta 12.3.1947. 1 B SKP Helsingin piirijärjestö JB kaaderijaosto a pöytäkirjat 1947. KansA.

²⁹³ Ibid.

²⁹⁴ Pieniselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

²⁹⁵ Elli Parkkari 1993, 144.

poliittista linjaa jatkosodan jälkeen määrittäneitä johtohenkilöitä kutsutaan stalinisteiksi.²⁹⁶

Helsingin kaaderijaoston pöytäkirjan ote, jossa Rimpilän tapausta käsiteltiin, on mielenkiintoinen monella tapaa. Se kertoo puolueesta ja sen tavasta suojella itseään oletettuja vihollisia tai soluttautujia vastaan. Silmiinpistävä yksityiskohta on se, jossa todetaan: ”että puolue tietää hänen menneisyytensä ja tulevaisuutensa eikä sen vuoksi haluakaan suosituksia”.²⁹⁷ Kyseinen kohta tekstistä luo kuvan puolueesta Jumalan kaltaisena kaikkivoipana toimijana. Jäsenten menneisyyden selvittäminen kuului Helsingin kaaderijaoston tehtäviin, mutta tulevaisuutta on mahdoton ennustaa eli todennäköisesti pöytäkirjassa viitataan hieman hämärällä tavalla Rimpilän tuleviin tehtäviin puolueessa. Rimpilän tapauksesta käy ilmi, että puolue todellakin määräsi jäseniään, lisäksi jäsenien mielipidettä ei välttämättä edes kysytty.

Toisen maailmansodan jälkeen Nestori Parkkari kuului SKP:n harvalukaiseen ydinjohtoon, jonka tekemiä päätöksiä kritisoi henkilö oli välittömässä vaarassa menettää puoluejäsenyytensä.²⁹⁸ Kommunistiyhteisössä puolueen jäseniä arvosteltiin ja tarkkailtiin. Asemastaan huolimatta Nestori Parkkari ei välttynyt siltä, etteikö hänen toimintaansa olisi myös tarkkailtu ja kritisoitu puolueen johtavien kaadereiden toimesta. SKP:n kaaderivaliokunnan kokouksessa käsiteltiin Nestori Parkkarin työtä SKDL:n valistussihteerinä:

Koskinen, Paavo: Toveri Nestori Parkkarilla on juuri se vika ettei hän näe käytäntöä. Olen sitä mieltä, ettei toveri Nestori Parkkarille ole valittu hänelle onnistuneinta tehtävää. Valistussihteerinä ei talossa sillä tavalla kun esim. täällä meillä, tunneta. Toisin sanoen, hän ei ole niin lujasti hommassa kiinni. Hän on jotenkin sivussa. Häneltä tulee paljon työtä paperillekin, hän ei laiskottele, en minä sitä tarkoita, mutta kun olemme noihin firmoihin esitelleet sosiaali-ym päälliköitä olisimme voineet ajatella tov. Parkkariakin. SKDL:ssä kukaan ei välitä toistensa töisä [sic], se näkyy aivan selvästi. Valistussihteerinä pitäisi olla joku puolueen

²⁹⁶ Krekola 2006, 408–409.

²⁹⁷ Pöytäkirja SKP:n Helsingin piirin kaaderijaoston kokouksesta 12.3.1947. 1 B SKP Helsingin piirijärjestö JB kaaderijaosto a pöytäkirjat 1947. KansA.

²⁹⁸ Nestori Parkkarin lisäksi tähän joukkoon kuuluivat: Ville Pessi, Aimo Aaltonen, Hertta Kuusinen, Martti Malmberg, Veikko Hauhia, Yrjö Enne sekä muutama muu henkilö. Rentola 1997, 430.

valistussihteerin kaltainen, Aili Mäkisen kaltainen toveri. – – Mäkinen, Aili: Valistussihteerikysymys pitää pohtia siellä missä toveri Nestori Parkkari paremmin tunnetaan. Hänellä on taas sellaisia erinomaisia, hyviä puolia, joita toisilta myöskin hyviltä tovereilta puuttuu. – – Hän on uutera ja altis, mutta hän ei ole organisaattori. Ja vaikka hän on ahkera, se ei yksin noin suuren liiton työssä auta, hän tekee pienimmätkin kysymykset itse.²⁹⁹

Edellä esitetty ote Nestori Parkkarin kriittisestä arvioinnista kuuluu SKP:n kaaderivaliokunnan kokoukseen, jossa arvioitiin SKDL:n poliittisten työntekijöiden työtä vuosien 1950–1951 välisenä aikana.³⁰⁰ Kaaderivaliokunnan pöytäkirjasta käy hyvin esille, miten myös puolueen ydinryhmään kuuluneen kokeneen jäsenen toimintaa tarkkailtiin ja arvosteltiin toisten johtavien kaaderien toimesta. Kaihovaara korostaa, että kylmän sodan alkuvuosina 1950-luvun alussa SKP kiinnitti yhä enemmän huomiota kaaderityöhön ja puolueen sisäiseen valvontaan. Lakkautetun punaisen Valpon kommunistityöntekijöitä siirtyi SKP:n keskustoimiston kaaderityöhön ja näin puolueen sisäinen valvonta tehostui entisestään.³⁰¹

SKP:n sisällä uskollisuutta pidettiin erityisen tärkeänä luonteenpiirteenä. Kun SKP oli tullut julkiseksi jatkosodan jälkeen syksyllä 1944 määriteltiin puolueen piirissä uskollisuus kommunistisen ihmisen moraalin tärkeimmäksi hyveeksi. Uskollisuus puoluetta kohtaan on ominaista kommunistiseen liikkeeseen kuuluneille henkilöille ja tämä piirre on nähtävissä heidän puheessaan ja käyttäytymisessään.³⁰² Kansainvälisessä kommunismin tutkimuksen konferenssissa kommunisteja on myös luonnehdittu ”erityisenkaltaisiksi ihmisiksi” (People of a Special Mould).³⁰³ Kommunistien uskollisuus puoluetta kohtaan meni jäsenten henkilökohtaisten mielipiteiden edelle. Italialainen kommunismintutkija Aldo Agosti painottaa, miten juuri puolueuskollisuus on tunnusomainen piirre kaikille aatteeseen sitoutuneille ”erityisenkaltaisille”

²⁹⁹ Pöytäkirja SKP:n kaaderivaliokunnan kokouksesta 15.11. Vuosi puuttuu, mutta kokous ajoittuu vuosien 1950-51 väliselle ajalle, koska siihen on liitetty arvio SKDL:n toimistossa työskentelevistä poliittisista työntekijöistä ja arvio on tehty Nestori Parkkarista. Nestori Parkkarin henkilöarkisto Hmp 1, 5 (1) ja Hmp 1, 6 (1) KansA.

³⁰⁰ Ibid.

³⁰¹ Kaihovaara 1997, 32–33.

³⁰² Ibid, 3–4. Kaihovaara pohtii lisensiaatintyön johdannossaan, että hänen tutkimansa suomalaiset veteraanikommunistit, eli puolueen vanhat jäsenet, ovat jollakin tapaa oma erityinen ryhmänsä. Tämän vuoksi Kaihovaara kutsuu heitä ”Uskollisten” ryhmäksi, joka poikkeaa ajattelultaan huomattavasti muusta saman iän ja sosiaaliryhmän vertailukelpoisesta joukosta.

³⁰³ Kaihovaara 2001, elektroninen lähde.

kommunisteille. Ehdoton puolueuskollisuus oli myös piirre, joka erotti kommunistipuolueet alusta alkaen muista työväenliikkeen monista puolueista. Kommunistien maanalaisena vuosina jäsenten puolueuskollisuudesta oli paljon etua, mutta myöhemmin puolueuskollisuus muuttui pakkopaidaksi, joka tukahdutti vapaan keskustelun ja ajatustenvaihdon puolueessa.³⁰⁴ Myös Kaihovaaran mukaan SKP:n pienoiselämäkertakäytäntö muokkasi uskollisia ”erityisenkaltaisia” jäseniä, mutta myöhempinä vuosikymmeninä ajatteluvapauden kahlitseminen osoittautui puolueelle kohtalokkaaksi, koska puolue ei kyennyt reagoimaan suomalaisen yhteiskunnan muutokseen.³⁰⁵ Kommunistien uskollisuus puoluetta kohtaan on tutkielmassa useasti esille, koska Parkkarien omaelämäkerrallisissa teksteissä juuri uskollisuuden ja aatteen koettelua painotetaan. Näiden teemojen kautta Parkkarit osoittivat lukijoille millainen on oikeaoppinen aatteelleen uskollinen kommunisti.

4.3. Kommunistin sukupuoli ja pienoisi- sekä omaelämäkertojen valta

Elina Katainen tuo väitöskirjassaan esille sen, miten bolsevikit kirjoituksissaan kiistivät porvarillisen yhteiskunnan sukupuolijärjestyksen ja nostivat näin sukupuolen osaksi poliittista keskustelua. Bolsevikkien mukaan vallankumouksen jälkeisessä proletaarisessa ja myöhemmin kommunistisessa yhteiskunnassa ei olisi enää kahta sukupuolta, vaan ainoastaan ”uusi ihminen”. Bolsevikit katsoivat, että sukupuolieroon perustuvan työnjaon poistaminen ja perinteisten naisten kotitöiden kollektivisointi vapauttaa naiset ansiotyöhön. Näin miehet ja naiset voisivat yhdessä tasa-arvoisina rakentaa uutta yhteiskuntaa. Nämä sosialismin aatesuunnasta kumpuavat modernit ajatukset osallistuivat myös Suomessa 1920-luvulla vilkkaana käynnissä olleeseen yhteiskunnalliseen keskusteluun sukupuolijärjestyksestä ja sen muodosta tulevaisuudessa.³⁰⁶

Kommunistien sukupuolten väliseen tasa-arvoon perustuvista visioista huolimatta myös suomalaiset kommunistit esittivät 1920–30-luvuilla lehdissään esimerkillisen kommunistin maskuliinisen miehen hahmossa. Taisteleva ja työtä tekevä heteroseksuaalinen mieheys kytkettiin osaksi kommunistista identiteettiä. Tällä tavoin

³⁰⁴ Agosti 2005, 159.

³⁰⁵ Kaihovaara 2005, 261.

³⁰⁶ Katainen 2013, 35, 38.

erottauduttiin vastustajista, kuten joutilaista porvareista, ja osoitettiin proletariaatin ruumiillisen mieskuntoisuuden ylemmyyttä suhteessa porvaristoon. Kommunistit tavoittelivat sukupuolieron kaventamista. Kuitenkin kommunistit ylläpitivät lehtiensä kirjoituksissa sekä kuvituksessa miesten ja naisten välistä sukupuolieroja luoden siten kommunistisen liikkeen sisälle sukupuoleen perustuvia hierarkioita. Maskuliinisen normin vaikutus myös ohjasi kommunistisen liikkeen pyrkimyksiä ja toimintatapoja Suomessa.³⁰⁷

Hanne Koiviston mukaan 1930-luvun suomalaisen vasemmistoälymystön piirissä miehet olivat lehtien päätoimittajia, poliittisia ja teoreettisia linjanvetäjiä, mutta käytännön lehtityöstä naiset kirjoittivat suuren osan yhdessä miesten kanssa. Naiset myös toimivat aktiivisina puhujina eri tilaisuuksissa, mutta siitä huolimatta he eivät toimineet miesten tavoin johdossa. Vasemmistoälymystöön kuului monia poliittista tai kirjallista uraa työstäviä yhteiskunnallisesti aktiivisia³⁰⁸ naisia, mutta sen keskuudessa oli myös kommunistinaisia, jotka toimivat monin tavoin työväenkuulttuurin parissa. He toimivat vasemmistoälymystössä avustavissa tehtävissä ja heillä oli merkittävä välittäjän rooli vasemmistoälymystön ja työläisten sekä kommunistien keskinäisessä kanssakäymisessä. Monet näistä kommunistinaisista maksoivat miesten tavoin kovan hinnan aatteellisuudestaan, kun heidät tuomittiin vankilaan toisen maailmansodan aikana.³⁰⁹

Parkkarien omaelämäkertoissa puolue kuvataan loppujen lopuksi aina oikeassa olevana toimijana, jota jokaisen kommunistien piti totella. Koivisto korostaa, että SKP:n työläislähtöinen kaaderijohto ja rivijäsenet vierastivat individualisteja älymystön edustajia, vaikka nämä olisivat olleet taustaltaan työväenluokkaisia miehiä ja naisia. Puoluekuriin ja kollektiivisuuteen sitoutuneet kommunistit katsoivat, että individualistiset älymystön edustajat ovat epäluotettavia ja kuuluvat porvarilliseen maailmaan. 1950-luvun aikana suurin osa vasemmistoälymystön edustajista erosi tai erotettiin puolueesta.³¹⁰ Puolue ei hyväksynyt liiallista individualismia ja tästä hyvä

³⁰⁷ Katainen 2013, 398.

³⁰⁸ Kuten esimerkiksi Katri Vala, Kaisu-Mirjami Rydberg ja Maija Savutie. Koivisto 2011, 165–166.

³⁰⁹ Koivisto 2011, 165–166, 172–173.

³¹⁰ Koivisto 2011, 328–329, 331. Tunnettuja puolueesta erotettuja älymystön edustajia olivat esimerkiksi Raoul Palmgren, joka erotettiin tai erosi puolueesta vuonna 1952. Samoin kävi Elvi

esimerkki on työläistäustaisen kommunistin Lauri Vileniuksen tapaus. SKP:n kaaderijaosto katsoi, että Vilenius oli liian itsenäinen ja omapäinen ja hänet erotettiin puolueesta 1950-luvulla. Erottamista perusteltiin sillä, että Vilenius syyllistyi liialliseen individualismiin. Myös SKP:n vasemmistointellektuelleihin kohdistettiin samankaltaisia syytöksiä kuin Vileniuksen tapauksessa. Heidän kohdallaan kommunistinen ihmisihanne ei toteutunut.³¹¹

Kataisen mukaan 1900-luvun kahden ensimmäisen vuosikymmenen aikana käydyt keskustelut aktivoituivat Suomessa uudelleen jatkosodan jälkeen. SKP:n piirissä toimi keskeisinä poliittisina vaikuttajina monia kommunistinaisia. Tunnetuin poliittinen vaikuttaja oli Hertta Kuusinen, joka toimi hetken aikaa ministerinä ja johti SKDL:n eduskuntaryhmää. Bolševikkien varhaiset ajatukset sukupuolieron poistamisesta olivat taustalla, kun kansandemokraattinen naisliike ajoi tasa-arvopoliitiikkaa sodanjälkeisessä Suomessa.³¹² Koivisto puolestaan painottaa, että sukupuolten välistä tasa-arvoa ajavat kommunistit kiinnittivät katseensa sodan jälkeen Neuvostoliittoon. SKP:n jäsen ja Suomi-Neuvostoliitto-Seuran lehden päätoimittaja Kaisu-Mirjami Rydberg vieraili Neuvostoliitossa vuonna 1948. Matkan jälkeen *SNS*-lehdessä julkaistiin seuraavina vuosina ylistäviä kirjoituksia neuvostonaisten hyvästä ja tasa-arvoisesta asemasta. Kirjoitukset osoittivat, että Neuvostoliitossa oli toteutunut sukupuolten välinen tasa-arvo, joka oli ollut kommunistien julkilausuttu tavoite 1920-luvun alusta lähtien.³¹³ Jatkosodan jälkeen SKP:n naisjäsenien osuus oli pieni, mutta puolueen johtotehtävissä naisia toimi huomattavan paljon. Kuitenkin 1950-luvun loppupuolelle tultaessa

Sinervolle kun hän oli kyseenalaistanut puolueen tekemän päätöksen puolustamalla erästä erotettua puolueen jäsentä. Koivisto 2011, 331.

³¹¹ Koivisto 2011, 310–311. Henkilö joka ei taipunut SKP:n käskyvaltaan eikä omaksunut puolueen määrittelemää kommunistista ihmisihannetta joutui puolueessa henkisen painostuksen kohteeksi. SKP:n eräs huomattavin intellektuelli ja *Vapaa Sana* -lehden päätoimittaja Raoul Palmgren ei taipunut puolueen muottiin, jonka vuoksi häntä painostettiin ja hän joutui useasti SKP:n johtoelinten puhutteluun. Palmgren ahdistui suunnattomasti tästä painostuksesta ja vuonna 1952 hän erosi tai erotettiin puolueesta sekä *Vapaa Sana* -lehden päätoimittajan virasta. Palmgrenilta ilmestyi vuonna 1963 kirja *Toivon ja Pelon utopiat* ja hän käy kirjan lopussa läpi George Orwellin pessimistisiä utopiakirjoja, *Eläinfarmi* ja *1984*. Puolueesta eronsa jälkeen Palmgren ei mustamaalannut SKP:n johtajia, mutta etenkin Orwellin dystopiaa käsittelevän teoksen *1984* esittelyssä on hyvä muistaa Palmgrenin omat kokemukset yhdeksän vuotta aiemmin, jolloin hänen itsenäistä ajatteluaan yritettiin SKP:n johtoelinten toimesta pakottaa homogeeniseen puolueen edustamaan kollektiiviseen muottiin. Kalemaa 1984, 198–220; Koivisto 2011, 330–331; Palmgren 1963, 75–83.

³¹² Katainen 2013, 427–428; Majander 2004, 180–181. Hertta Kuusisen lisäksi Katainen mainitsee SKP:n keskeisiksi naisvaikuttajiksi vielä Inkeri Lehtisen ja Aili Mäkisen. Katainen 2013, 427.

³¹³ Koivisto 2013, 217.

naiskaaderien määrä supistui huomattavasti suhteessa jatkosodan päättymisen jälkeisiin vuosiin.³¹⁴

Elli Parkkarin omaelämäkerrallisista kirjoituksista käy ilmi, että SKP:n kaaderien keskuudessa ei vallinnut aikakaudelle tyypillisiä sukupuolijärjestyksen hierarkioita. Toisaalta puolueen kaaderina Elli Parkkarin asema kommunistiyhteisössä oli toisenlainen kuin esimerkiksi puolueen naisrivijäsenien. Tämänkään vuoksi Elli Parkkarin kokemuksia ei sukupuolinäkökulmasta tarkasteltuna ole mielekästä yleistää koskemaan muita puolueen naisrivijäseniä.

Elli Parkkarin muistot eivät kuitenkaan poissulje Kataisen esittämää tulkintaa kommunistisessa liikkeessä vallinneesta maskuliinista sukupuolinormista, joka julkilausutuista tavoitteista huolimatta määrittäi kommunistiyhteisön omakuvaa. Kommunistinen identiteetti kytkeytyi taistelevan ja työtä tekevän maskuliinin miehen malliin.³¹⁵ Samankaltaista kommunistin kuvaa välittävät myös Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkerralliset tekstit, joissa esimerkillinen puolueen jäsen kuvataan loppuun asti taistelevana karaistuneena tosikommunistina.

Kaaderit muodostivat aikalaisittain poikkeuksellisen yhteisön ja Elli Parkkarin tapauksessa hänen sukupuolensa ei ollut esteenä puolue tehtävien suorittamisessa. Elli Parkkarin kirjoituksista käykin ilmi, että hän osallistui lähestulkoon kaikkiin puolueorganisaation tehtäviin SKP:n maanalaisina vuosina. Neuvostoliiton puoluekouluissa naiset ja miehet osallistuivat samoille kurseille. Jatkosodan jälkeen vankilasta vapauduttuaan Elli Parkkari jatkoi työtään puolueen kaaderina toimien esimerkiksi *Kommunisti* -lehden toimittajana ja SKP:n opettajana.³¹⁶

Miten sukupuoli vaikutti Elli Parkkarin tapaan kirjoittaa kommunismin historiasta? Katson, että kommunistien ihanteena ollut sukupuolten välisen tasa-arvon merkitys jää Elli Parkkarin kirjoituksissa monessa kohtaa taka-alalle. Sen sijaan Elli Parkkarin kirjoituksissa on vahvasti läsnä puoluekulttuurin tarjoama normisto, jonka hän oli puoluekoulut käyneenä kaaderina tuntenut ja omaksunut. Katainen korostaa, että

³¹⁴ Kaihovaara 1997, 37–38.

³¹⁵ Katainen 2013, 398.

³¹⁶ Elli Parkkari 1993, 145–147; Pienoiselämäkerta SKP kaaderijaosto Hmp 1 Elli Parkkari, KansA.

kommunistien visioissa sukupuolen merkitys katoaisi tulevaisuudessa ja kahden sukupuolen sijaan tavoitteena oli yksi ”uusi ihminen”.³¹⁷ Kulttuurihistorioitsija Ritva Hapuli painottaa, miten perinteisesti miehen rooliin on kuulunut tutkia ja nähdä maailmaa, kun taas naisen paikka yhteiskunnassa on ollut kodinpiiri ja arkiaskareet.³¹⁸ On kuitenkin perusteltua väittää Elli Parkkarin ja muiden hänen kaltaistensa naiskommunistien toimineen sukupuolisten rajojen ylittäjinä, koska he horjuttivat ja kyseenalaistivat omilla elämänvalinnoillaan yhteiskunnassa vallitsevaa sukupuolijärjestystä.

Omaelämäkerroissaan Parkkarit eivät mainitse toisiaan kovinkaan montaa kertaa. Nestori Parkkari mainitsee Elli Parkkarin kahteen otteeseen omaelämäkerrassaan *Suomalaisessa keskitysleirissä vv.1940–44*. Toiseksi viimeisellä sivulla Nestori Parkkari muistelee miten hän vapautumisensa jälkeen näki vihdoinkin puolisonsa:

Monta päivää oli Helsingin asemalla jo jatkunut vapautettujen sodanvastustajien tuloa vankiloista ja keskitysleireistä – – Kyllä siinä hurrattiin, laulettiin Kansainvälistä, tervehdittiin ja syleiltiin! Jokainen tähyili eteensä ja pian yksi toisensa jälkeen löysi omansa. Niin koitti minullekin hetki, jolloin tungoksen keskellä tunsin sylissäni omani. Kuusi vuotta jouduimme olemaan erossa vaimoni vangitsemisesta lähtien. Hän oli vapautunut edellisenä päivänä Hämeenlinnan turvasäilöstä. Nyt alkaisi elämä uudelleen.³¹⁹

Elli Parkkari ei mainitse omaelämäkerrassaan kohtaamista juna-asemalla, mutta kertoo miten hän vapautumisensa jälkeen asui hetken aikaa yksin veljensä asunnossa Helsingissä, kunnes koditon Nestori Parkkari tuli ovelle:

Olimme olleet aika paljon yhdessä jo keväällä 1938, kun hän silloinkin oli vapautunut vankilasta. Nyt hänen ystävänsä toivat hänet luokseni ja kertoivat, ettei hänellä ollut paikkaa minne mennä. Hän jäi asumaan kanssani ja niin meistä lopulta tuli pari.³²⁰

³¹⁷ Katainen 2013, 35.

³¹⁸ Hapuli 2005, 126.

³¹⁹ Nestori Parkkari 1955, 187.

³²⁰ Elli Parkkari 1993, 136.

Seuraava kohta jossa Elli Parkkari puhuu Nestori Parkkarista liittyy sota-aikaan. Elli Parkkari muistelee etteivät he vankilassa ollessaan saaneet ottaa yhteyttä ulkomaailmaan, eikä edes lähiomaisiin. Elli Parkkari kertoo miten hänet yllättäen kutsuttiin jatkosodan alussa Hämeenlinnan vankilajohtajan puheille:

Minulle ilmoitettiin, että Vaasan lääninvankilassa oleva Nestori Parkkari oli anonut lupaa kirjeenvaihtoon ”morsiamekseen väittämänsä” Elli Kumpulaisen kanssa, joka kärsii tuomiotaan Hämeenlinnassa. Päätöksen mukaan ”oikeusministeri ei katso tällaista kirjeenvaihtoa aiheelliseksi, mikä täten tiedoksi saatettakoon”. Sanoin vankilanjohtaja Koskiselle: ”Kiitos, olipa hyvä että sain tietää missä Parkkari on”. ”Ulos!” huusi Koskinen vihaisena.³²¹

Lopuksi omaelämäkertansa viimeisellä sivulla Elli Parkkari muistelee, että toisen maailmansodan jälkeen puolue työ vei suurimman osan ajasta ja taloudellisesti heillä oli välillä vaikeaa. Parkkarien perheeseen kuului sodan jälkeen myös kaksi pientä poikaa, mutta Nestori Parkkari joutui puolue työ vuoksi olemaan pitkiä aikoja poissa, mikä aiheutti välillä hämmennystä kotona: ”Yhtenä sunnuntaiaamuna, kun Nestori oli ollut kolme kuukautta kestäväällä vaalikierroksella pohjoisessa ja yöllä myöhään palannut, kuulin poikien väittelevän, oliko tuo nukkuva mies isä vai setä”.³²² Edellä esitetyt otteet Nestori ja Elli Parkkarin omaelämäkerroista ovat lähestulkoon ainoat kerrat, jolloin he mainitsevat toinen toisensa. Elli Parkkarin elämänsä kaaren kattava omaelämäkerta julkaistiin vasta 1993 ja siinä hän kertoo perhesuhteistaan huomattavasti enemmän kuin mitä Nestori Parkkari kertoi omaelämäkerroissaan. Tosin Nestori Parkkari keskittyi omaelämäkerroissaan ainoastaan 1930-luvun vankilavuosiin ja jatkosodan ajan tapahtumiin. Katson, että Nestori ja Elli Parkkari olivat performoineet omaelämäkerroistaan sukupuolensa ja suhteensa miltei kokonaan pois, koska heidän omaelämäkertansa olivat tarkoitettu osaksi kommunistiyhteisön historiankirjoitusta.

SKP:n jäseniltä vaadituissa pienoiselämäkerroissa on yhteys vallan käyttöön. Michel Foucault tunnetaan tietoa ja vallan muotoja käsittelevästä tutkimuksistaan. Foucault osoittaa, miten 1700-luvulta alkaen aluksi munkkiveljien pitämässä kouluissa ja myöhemmin työpajoissa, armeijoissa sekä vankiloissa yksilö otettiin erilaisten kuria

³²¹ Elli Parkkari 1993, 113.

³²² Ibid, 148–149.

soveltavien järjestelmien avulla esivallan tarkastelun kohteeksi. Näiden järjestelmien tarkoituksena oli seulomalla ja vertailemalla asettaa tarkastelun kohteena olleet yksilöt erilaisiin arvojärjestyksiin. Samalla otettiin käyttöön yksilön piirteitä määrittelevät tutkinnot, jotka osoittautuivat tehokkaaksi ihmisten valvontamuodoksi. Yksilöiden ominaisuuksia mittaavissa tutkinnoissa yhdistyivät tarkkaileva hierarkia ja normaalistava katse. Michel Foucault nimittää tätä normaalistamisvallaksi, joka pakottaa yksilöt homogeenisyyteen.³²³ SKP:n ylläpitämä pienoiselämäkertakäytäntö, jossa puolueen jäsenet olivat pakotettuja tunnustamaan menneisyytensä, muistuttaa monella tapaa normaalistamisvaltaa, jota Foucault esittelee kirjassaan. Aivan kuten normaalistamisvalta, niin myös SKP:n pienoiselämäkertakäytäntö puolueen kyselylomakkeen ja yhdessä poliittisen arvion kriteereiden kanssa mittaa sekä tarkkailee yksilöä.³²⁴ Pienoiselämäkertainstituution tarkoituksena on muokata yksilö osaksi homogeenistä yhteisöä. Parkkarien omaelämäkerrat ovat myös osa ohjaavaa normaalistamisvaltaa, koska niissä kerrotaan oikeaoppisten kommunistien historiaa ja osoitetaan millainen on tosikommunisti.

Foucault käyttää Panopticonia³²⁵ metaforana normaalistavasta katseesta, jonka valvonta ulottuu kaikkialle yhteiskuntaan. Panopticon edustaa myös ihmisiä yksilöivää ja tarkkailevaa tietojenhankintajärjestelmää.³²⁶ Aivan kuten Panopticon niin myös SKP:n pienoiselämäkertakäytännön tarkoituksena oli luokitella ja analysoida tietoa puolueen jäsenistä. Pienoiselämäkertakäytäntö oli yhtä kuin puolueen silmät, jonka katseen alla olivat kaikki pienoiselämäkerran kyselylomakkeeseen vastanneet kommunistit. Foucault korostaa, että tieto ja valta ovat tiukasti kytköksissä toisiinsa, koska tieto tuo valtaa.³²⁷

Kysymys aatteen merkityksestä on keskeinen silloin kun tutkimuksen kohteena ovat SKP:n kaaderit. Saarelan mukaan on tarpeellista pohtia, voiko pelkästään aatteen

³²³ Foucault 2005, 245–251.

³²⁴ Tutkielmani luvussa 2.1. osoitin miten pienoiselämäkertakäytäntö oli tarkoitettu mittaamaan ja tarkkailemaan puolueen jäseniä ja näin vaalittiin esimerkiksi puolueen aatteellista puhtautta. Ks. esim. Tiedot, jotka elämäkerrassa tulee näkyä. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake; Poliittista arvioita tehtäessä huomioitava. Kaihovaara 1997, 192 liite 1. SKP:n kyselylomake.

³²⁵ Panopticon on filosofi Jeremy Benthamin kehittämä vankilatyyppe, jossa vanki ei voi piiloutua vartijoiden katseelta. Tässä järjestelmässä jatkuvan valvonnan vaikutus vangittuihin aiheuttaa sen, että vangit sisäistävät valvon katseen ja näin ryhtyvät valvomaan itse itseään. Foucault 2005, passim, erit. 266–286.

³²⁶ Ibid, 340–341.

³²⁷ Ibid, 41–42.

määrittelyllä tavoittaa siihen sitoutuneiden ihmisten tekemiä ratkaisuja. Menneisyyden ihmisen ajatusten, tekojen ja mielipiteiden tavoittaminen ainoastaan heidän kommunistisen aatteen ja SKP:n jäsenyyden kautta ei tee heille oikeutta. Saarela painottaa, että pitää ottaa huomioon ihmisten tausta: Mistä he ovat tulleet ja mitä he näin ovat mahdollisesti ajatelleet? Suomalaisen kommunismin aatteellinen pohja perustui ajatuksiin, jotka koostuivat kommunistisesta opista sekä suomalaisen työväenliikkeen traditiosta.³²⁸ Saarelan huomio on tärkeä, koska muistin välittäjinä Parkkarit pyrkivät omaelämäkertoissaan luomaan homogeenisen kuvan puolueesta ja sen jäsenistä. Tutkielmani tarkoitus on eritellä Parkkarien ja kommunistiyhteisön omakuvan muodostamisen prosessia sekä samalla osoittaa, kuinka homogeeniseksi kuvattu kommunistiyhteisö on tosiasiasa heterogeeninen. Tutkimuksen aikana olen tuonut esille, miten SKP pyrki yhdenmukaistamaan puoluetta tarkkailemalla sen jäseniä. Keinovalikoimaan kuului pienoiselämäkertainstituutio ja SKP:n jäsenien puhtasoppisuutta valvova Heikkilän johtama piiritoimikunta sekä esimerkiksi SKP:n Helsingin kaaderijaosto, jossa myös Elli Parkkari työskenteli. Näiden valtaa käyttävien instituutioiden tehtävänä oli muokata yksilöä yhteisön homogeeniseksi jäseneksi eli sulauttaa yksilö osaksi puoluetta.

Liz Stanley on tarkastellut minuuden muotoutumista omaelämäkertojen kirjoittamisen kautta. Stanleyyn mukaan ideologiat – siis ymmärrettynä jokapäiväisenä arjen ajatteluna – eivät ole irrallisia omassa erillisessä maailmassaan, vaan hän näkee ne myös materiaalisina ja yhteydessä konkreettisiin käytänteisiin. Arjen materiaallinen ja ideologinen ovat siten tiiviissä yhteydessä toisiinsa: Ideologiat eivät leiju erillisessä tyhjiössään, vaan ne ovat kytköksissä ihmisten jokapäiväisiin käytäntöihin. Stanley kritisoi jaottelua omaelämäkertojen ja elämäkertojen välillä: Feministisestä näkökulmasta katsottuna jaottelu oma/elämäkerta (auto/biography) ei ole välttämätöntä, koska kummassakaan muodossa mennyttä elämää ei pysty tavoittamaan sellaisena kuin se on ollut. Oma/elämäkertoissa menneen esittämisessä on aina kyse muokkaamisesta ja valinnoista.³²⁹ Parkkarien omaelämäkerralliset kirjoitukset ovat juuri tällaisen tietösten valintojen sekä muokkaamisen kautta tapahtuvaa kommunistisen aatteen toteuttamista.

³²⁸ Saarela 1996, 17.

³²⁹ Stanley 1992, 2–3.

Viimeisessä luvussa olen tarkastellut Parkkarien asemaa puolueessa jatkosodan jälkeen. Tutkielmassa olen eritellyt Parkkarien omaelämäkertoista teemoja, joiden kautta olen tarkastellut, miten he ovat välittäneet kommunistiyhteisön muistia. Konkreettinen siirtymä kommunistien suullisesta muistamisesta muokattuun kirjalliseen muistamiseen tapahtui jatkosodan jälkeen, kun Parkkarit osallistuivat kirjoituksillaan kommunistiyhteisön historian kirjoittamiseen. Paikansin myös sen hetken, jolloin Nestori Parkkarin rooli puolueen muistin välittäjänä konkretisoitui. Katson, että se oli vuonna 1945 ilmestyneen teoksen *SKP taistelujen tiellä vuosikirja I* artikkelissa esitetty lupaus kirjoittaa tulevaisuudessa kommunistien historiasta. Tarkastelin vallan käyttöä puolueessa ja toin esille, miten pienoiselämäkerrat ovat myös vallan käytön muoto. Pohdin myös sukupuolta ja sen merkitystä kommunismin historian kirjoittamiseen. Käsittelin kommunistien ihanteena ollutta sukupuolten välisen tasa-arvon merkitystä kommunistiyhteisössä. Lopuksi päädyin siihen, että Parkkarit olivat performoineet kirjoituksistaan sukupuolensa ja suhteensa lähes kokonaan pois. Parkkarit tekivät niin, koska heidän omaelämäkertansa olivat ensisijaisesti tarkoitettu osaksi kommunistiyhteisön historiankirjoitusta.

5. Lopuksi

Suomalaisen kommunismin tutkimukseen tutustuessani huomasin, että minua kiinnostaa se, miten kommunistit ovat kirjoittaneet omasta ja yhteisönsä menneisyydestä suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa. Etsiessäni vastauksia tähän aiheeseen päätin tarkastella SKP:n kaaderiparikunnan Nestori ja Elli Parkkarin kirjoituksia ja katsoa miten he ovat niissä kirjoittaneet omasta sekä yhteisönsä menneisyydestä.

Olen tarkastellut tutkielmassani, miksi Parkkarit monien muiden kaaderien tavoin olivat kirjoittaneet omaelämäkertoja ja mitä muistoa ne säilyttävät sekä välittävät. Saadakseni vastauksia näihin kysymyksiin tukeuduin tutkielmassani erilaisiin ja toisiaan täydentäviin metodologisiin ja käsitteellisiin ”lähteisiin”. Parkkareiden omaelämäkerrallisten tekstien vuoksi tutkielmassani on subjektiivisuuden painotus. Metodologiassa taas korostui Assmannin kollektiivisuutta korostava kulttuurisen muistin teoria, jota soveltamalla tarkastelin Parkkareita SKP:n kollektiivisen muistin välittäjinä. Tutkielman käsitteelliseen ja metodologiseen ”työkalupakkiini” kuului myös historian- ja feministisen tutkimuksen kentiltä ammentava omaelämäkertatutkimus, jota hyödynsin Parkkareiden tekstien tarkastelussa. Analysoin myös performanssin käsitteen avulla Parkkarien tekstejä ja osoitin miten he tekevät niissä omaa ainutlaatuista performanssiaan. Parkkarit olivat performoineet teksteistään pois puolionsa ja sukupuolensa, lukuun ottamatta muutamia pieniä ”säröjä”, jotka muistuttivat puolison ja sukupuolen läsnäolosta. Tutkielman johdannossa kerroin käyttäväni tosikommunistia operatiivisena käsitteenä, joka sisältää kommunismin ihanteen sisäistämisen ja siihen pyrkimisen. Tosikommunisti on siis esimerkillinen ihannekommunisti, joka pysyy uskollisena aatteelleen ja pyrkii jatkuvasti kehittämään itseään paremmaksi kommunistiksi. Tosikommunisti käsitteen avulla osoitin, että Parkkarit performoivat omaelämäkerrallisissa teksteissään lukijoilleen esimerkillistä tosikommunistia. Lisäksi Michel Foucault’n näkemys vallan ja tiedon välisestä suhteesta on myös keskeinen tässä tutkielmassa. Näin tutkielmassani yhdistyy sekä subjektiivinen että kollektiivinen painotus.

Nestori ja Elli Parkkari kuuluivat toisen maailmansodan jälkeen SKP:n kaadereiden ydinryhmään, joka koostui maanalaisen kauden veteraaneista. Parkkarit eivät

kuitenkaan olleet samalla tavalla parrasvalossa kuin SKP:n poliittisen huipun kärkinimet, kuten Hertta Kuusinen, Aili Mäkinen, Inkeri Lehtinen, Aimo Aaltonen, Ville Pessi ja Yrjö Enne. Toisen maailmansodan jälkeen Elli Parkkarin toiminta puolueessa keskittyi opettamiseen. Myös Nestori Parkkari toimi puolueen opettajana ja hänen puolueasemansa oli SKDL:n valistussihteeri. Toin myös esille, että Neuvostoliiton puoluekoulut käyneinä kaadereina ja SKP:n maanalaisen kauden veteraaneina Parkkarit olivat puolueen eliittiä. Lisäksi heillä oli puolueen piirissä asemansa kuuluvaa koulutusta, auktoriteettia ja valtaa kirjoittaa kommunistiyhteisön historiasta. Kommunistien omaelämäkerrallisia kirjoituksia julkaistiin toisen maailmansodan jälkeen ja ne kiistivät ilmestyessään valtakulttuurin esittämän tulkinnan suomalaisen yhteiskunnan tapahtumista 1930-luvulla ja toisen maailmansodan aikana. Niissä kerrotaan poliittisten vankien, kommunistien huonosta kohtelusta suomalaisissa vankiloissa sekä vankien vastarinnan muodoista, kuten nälkälakoista ja aatteellisesta opiskelusta vankeusaikana. Näissä omaelämäkertoissa tuodaan myös esille, miten toisen maailmansodan aikana kommunistit suljettiin taas vankilamuurin sisäpuolelle turvasäilölain perusteella. Myöhemmin heidän kohtelunsa sai yhä raaempia muotoja jatkosodan aikaisissa keskitysleireissä.

Kommunistiyhteisön muistoja vaaliakseen SKP:n kaadereina toimineet Parkkarit kirjoittivat toisen maailmansodan jälkeen omaelämäkertansa, jotka olivat tarkoitettu kommunistien omaksi historiankirjoitukseksi. Parkkarien omaelämäkertoissa kerrotaan oman henkilökohtaisen menneisyyden lisäksi kommunistiyhteisön historiasta ja tuodaan esille yhteisön yhteinen kärsimys. Näkemykseni mukaan Parkkarien omaelämäkerrat olivatkin tarkoitettu julkisiksi ja osaksi suomalaisen kommunistisen puolueen kronologiaa. Tällä tavoin SKP rakensi omaa historiaansa, jonka eräs tärkeä osa oli uskollisten kaaderien omaelämäkerrat. Omaelämäkertojen lukijoille, siis puolueen kannattajille, haluttiin kertoa millaisia he ovat ja mitä heiltä kommunisteina odotettiin. Omaelämäkerrat olivat luonteeltaan sankaritarinoita, joissa osoitettiin millaisia uhrauksia esimerkilliset kommunistit ja heidän johtajansa olivat puolueen ja yhteisen aatteen puolesta tehneet. Nämä kirjoitukset ovat myös vahvistaneet kirjoittajien valta-asemaa puolueen sisällä. Tutkielman lopussa tulin siihen päätelmään, että Parkkarien omaelämäkerralliset kirjoitukset ovat tietoisten valintojen sekä muokkaamisen kautta tapahtuvaa kommunistisen aatteen toteuttamista.

Tutkielma rakentuu kolmesta pääluvusta, joista ensimmäisessä keskityin tarkastelemaan Parkkarien vuonna 1947 SKP:lle kirjoittamia pienoiselämäkertoja. Niissä Parkkarit kertovat yksityisesti omasta elämästään puolueelle. Samalla toin esille, että pienoiselämäkerrat ovat institutionaalisia ja kollektiivisia kirjoituksia. Niiden merkitys oli kirjoittajalleen tärkeä ja ne ovat verrattavissa nykypäivän CV:n laadintaan. Pieniselämäkerrat kertovat myös paljon niiden vastaanottajasta eli puolueesta. Pieniselämäkertojen analysointi osoitti myös, että SKP pyrki kontrolloimaan jäsentensä aatteellista puhtautta.

Toisessa pääluvussa kävin temaattisesti läpi Parkkarien omaelämäkertoja ja tarkastelin, mitä niiden kautta pyrittiin lukijoille kertomaan. Erittelin Parkkarien omaelämäkertoista kolme eri teemaa: kommunistien maanalainen puoluetyö, ruumiilliset kokemukset vankilassa ja keskitysleirillä sekä opiskelu ja aate. Näitä tarkastelemalla osoitin, miten omaelämäkertojen kautta välittyi tieto kommunistiyhteisön menneisyydestä. Kulttuurisen muistin teoriaa soveltamalla päädyin siihen lopputulokseen, että Parkkarien kirjoitukset ovat osa kommunistien historiankirjoitusta ja valistuskirjallisuutta, jonka pyrkimyksenä oli lisätä puolueen jäsenten poliittista tietoisuutta. Luvun lopussa kerroin Nestori Parkkarin viimeiseksi jääneen kirjan osoittavan, miten kommunikatiivisesta muistamisesta oli siirrytty kirjallisen olemassaolon omaavaan kulttuuriseen muistamiseen.

Viimeisessä pääluvussa tarkastelin Parkkarien asemaa puolueessa toisen maailmansodan jälkeen. Palasin näin ensimmäisen luvun lähtökohtaan, jossa tarkastelin vuonna 1947 kirjoitettuja pienoiselämäkertoja. Näiden välissä olin perehtynyt Parkkarien muistoihin heidän omaelämäkertoissaan, jotka sijoittuivat 1930-luvun ja toisen maailmasodan väliseen ajanjaksoon. Viimeisen pääluvun tarkoituksena olikin nivoa yhteen tutkielmassa esitetyt näkökulmat ja tarvittaessa osoittaa aiemmin tehtyjen lähdetulkintojen pätevyys. Lisäksi analysoin Nestori Parkkarin vuonna 1945 SKP:n vuosikirjaan kirjoittamaa artikkelia ja sen merkitystä hänen tuleville kirjoituksilleen sekä pohdin uskollisuuden merkitystä kommunistisessa liikkeessä. Lopuksi tarkastelin vallan ja pienois- sekä omaelämäkertojen välistä suhdetta sekä sukupuolen vaikutusta kirjoittamiseen kommunismin historiasta. Tulin siihen päätelmään, että Elli Parkkari toimi SKP:n maskuliinisessa kontekstissa sukupuolisten rajojen ylittäjänä ja näin hän

horjutti sekä kyseenalaisti omalla toiminnallaan suomalaisessa yhteiskunnassa vallitsevaa sukupuolijärjestystä.

Päätelmäni Elli Parkkarin roolista sukupuolisten rajojen ylittäjänä herättää kysymyksen Nestori Parkkarin sukupuolesta: Sukupuolen kategoriaa ei pidä kiinnittää yksipuolisesti vain naisiin. Tarkoitukseni ei ollutkaan häivyttää Nestori Parkkarin sukupuolta eikä myöskään pitää Nestori Parkkaria normina, jota vasten Elli Parkkarin toimintaa puolueessa pitäisi tarkastella, koska näin toimimalla olisin syyllistynyt Elli Parkkarin toiseuttamiseen. Sen sijaan tarkoitukseni oli osoittaa, että puoluekulttuurin normiston tunteneina kaadereina Parkkarit olivat performoineet kirjoituksistaan sukupuolensa miltei kokonaan pois. Estradi oli varattu ainoastaan tosikommunistille.

Tutkielmassani osoitin, että yksilön ja yhteisön tapa muistaa menneisyyttään ei ole sattumanvaraista, vaan menneisyyden muistoja pyritään muokkaamaan ja hallitsemaan. Yhteisöissä tapahtuva muistaminen on mahdollista jakaa kolmeen muotoon. Kommunikatiivisen muistiin, sen kirjalliseen muotoon biografiseen muistamiseen sekä kulttuuriseen muistiin. Näistä kollektiivisen muistamisen muodoista ainoastaan kulttuurisen muistin kautta on mahdollista aikaansaada muutos, koska se on institutionaalista yhteisön kirjoitettua ja säädelyä muistamista. Yhteisön tulevaisuuden jatkuvuuden kannalta kulttuurinen muistaminen on välttämätöntä. Kulttuurinen muisti on suodatettua ja soviteltua muistamista, josta myöhemmin muodostuu yhteisön niin sanottua ”neutraalia” tietoa. Kommunistiyhteisön pyrkimyksenä oli sodan jälkeen kirjoittaa ja vakiinnuttaa oma historiansa kirjallisesti, koska se toimisi perustana tulevaisuuden toiminnalle. Parkkarien kirjoitukset olivat osa kyseistä pyrkimystä.

Avoimeksi jäi monia kysymyksiä. Sukupuolen tarkempi huomioiminen kommunistisessa liikkeessä olisi vaatinut oman tutkimuksensa ja laajemman lähdekirjallisuuden. Eräs toinen jatkotutkimuksen aiheista on kommunistien vankilatoimintaa organisoineen vankilaneuvostoja käsittelevä tutkimus. Tutkielmani rajoissa minulla ei ollut mahdollisuutta tarkastella kovinkaan perusteellisesti Parkkarien asemaa ja toimintaa vankilaneuvostossa, vaan sivusin Parkkarien toimintaa niissä heidän omaelämäkertojen ja tutkimuskirjallisuuden lyhyiden otteiden kautta. Mielestäni vankilaneuvoston perusteellinen tarkastelu olisi laajentanut tutkielman aihepiiriä pois varsinaisen tutkimuskysymyksen alueelta. Joka tapauksessa Kansallisarkistossa

säilytettäviä EK-Valpon kommunistien kuulustelupöytäkirjoja tarkastelemalla olisi mahdollista tuoda lisävalaistusta siihen, miten suomalaiset kommunistit järjestäytyivät vankiloissa ja millainen rooli vankilaneuvostoilla oli kommunistien salaisessa toiminnassa.

Kommunistien kokemuksista ovat kirjoittaneet puolueen kaadereina toimineet miehet ja naiset. Elli Parkkarilta ei ole ilmestynyt kuin yksi omaelämäkerta ja se on julkaistu vuonna 1993. Tästä huolimatta Elli Parkkarin kirja antaa tärkeää tietoa siitä, millaista oli SKP:n naiskaaderin elämä 1930-luvun maanalaisina vuosina sekä heti toisen maailmansodan jälkeen, jolloin SKP toimi laillisesti. Parkkarien muistot ovat samankaltaisia, mutta ne eroavat tarkoitukseltaan ja ilmestymisajankohdaltaan. Nestori Parkkarin omaelämäkerrat ovat julkaistu toisen maailmansodan jälkeen, jotta kommunistien muistot tallentuisivat historiankirjoitukseksi tulevaisuuden lukijoille. Ne olisivat olleet myös osa Suomen valtion historiaa, jos suomalaiset kommunistit olisivat kaapanneet vallan, kuten itäblokin maissa toisen maailmansodan jälkeen tapahtui. Elli Parkkarin muistot taas julkaistiin vasta Neuvostoliiton ja Itä-Euroopan kansandemokratioiden romahtamisen jälkeen. Siitä huolimatta kummankin kirjoitukset ovat muodoltaan samankaltaisia, vaikkakin poliittinen järjestys maailmassa oli niiden ilmestymisen välillä ehtinyt muuttua perusteellisesti. Parkkarien kaaderipariskunnan omaelämäkerrat täydentävät toisiaan, ja kertovat yhdessä suomalaisten kommunistien historiasta.

Tutkielmassani olen analysoinut Nestori ja Elli Parkkarin muistoja ja sitä kautta muistamisen merkitystä sekä yksilölle itselleen, että yhteisölle. Tutkielman aikana tekemäni johtopäätökset Parkkarien roolista kommunistiyhteisön muistin välittäjinä ja historiankirjoittajina on minun ehdotukseni sille, miten Parkkarien omaelämäkerrallisia kirjoituksia on mahdollista tulkita. Menneisyyttä kun ei koskaan pysty tavoittamaan sellaisena kuin se on joskus ollut.

Lähdeluettelo

1. Julkaistut lähteet

Parkkari, Elli: *Paremmän huomisen puolesta. Elli Parkkari muistelee.* Kansan sivistystyön liitto, Helsinki 1993.

Parkkari, Nestori: Puoluetyö vankilassa. Poliittinen terrori ja vankilat. Teoksessa *SKP taistelujen tiellä. Vuosikirja 1.* Oulu 1945.

Parkkari, Nestori: *Suomalaisessa keskitysleirissä vv.1940–44.* Kansankulttuuri, Helsinki 1955.

Parkkari, Nestori: *Väkivallan vuodet.* Kansankulttuuri, Helsinki 1960.

Parkkari, Nestori: *Nuoret taistelun tiellä: Suomen vallankumouksellinen nuorisoliike 1900–1944.* Kansankulttuuri, Helsinki 1970.

2. Arkistolähteet

Kansan Arkisto (KansA), Helsinki

Biografica

Nestori Parkkari.

Henkilöarkistot

Nestori Parkkari.

Elli Parkkari.

Muistelmat

Elli Parkkari. Haastattelijä Anna-Liisa Lehtoranta 28.6.1982, nauhalta purkanut Toivi Väre.

SKP:n arkisto

Kaaderijaosto

Nestori Parkkarin pienoiselämäkerta.

Elli Parkkarin pienoiselämäkerta.

SKP:n kaaderijaoston pöytäkirjat.

SKP:n kaaderivaliokunnan pöytäkirjat.

3. Aikalaiskirjallisuus

Kaaderit ratkaisevat kaiken. Toveri Stalinin puhe Kremlissä Punaisen Armeijan akateemikkojen päättäjäistilaisuudessa 4.5.1935. Valtion kustannusliike Kirja, Petroskoi 1935.

4. Muistelmat

Asplund, Allan: *Kokemuksia suomalaisilta keskitysleireiltä.* Alkuteos: Upplevelse i finska koncentrationsläger (1949). Suom. Bubi Asplund. Like, Helsinki 2011.

Porkkala, Veikko: *Puuseppä työväenluokan palvelijana*. WSOY, Helsinki 1999.

Tiihonen, Taito: *Mielipidevanki vuosimallia 1904: suomalaisesta keskitysleiristä yhteiskunnalliseksi vaikuttajaksi*. Vavo, Helsinki 1990.

Tuominen, Arvo: *Kremlin kellot. Muistelmia vuosilta 1933–1939*. Tammi, Helsinki 1957.

Tuominen, Arvo: *Maan alla ja päällä. Muistelmia vuosilta 1921–1933*. Tammi, Helsinki 1958.

Vuorinen, Harry: *Myrskyn silmässä: poliittisen vangin päiväkirja jatkosodan ajalta 1941–1944*. Like, Helsinki 2006.

5. Tutkimuskirjallisuus

Agosti, Aldo: A Communist of a Special Mould: Umberto Terracini's Opposition to the Cominform turn in 1947. Teoksessa *Agents of the Revolution: New Biographical Approaches to the History of International Communism in the Age of Lenin and Stalin*. Ed. Kevin Morgan, Gidon Cohen, Andrew Flinn. Peter Lang, Bern 2005, 159–170.

Assmann, Jan: *Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination*. Alkuteos: Das kulturelle Gedächtnis: Schrift, Erinnerung und politische Identität in frühen Hochkulturen (1992). Transl. David Henry Wilson. Cambridge University Press, Cambridge 2011.

Berger, L. Peter & Luckmann, Thomas: *Todellisuuden sosiaalinen rakentuminen. Tiedon sosiologinen tutkielma*. Alkuteos: The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociology of Knowledge (1966). Suom. Vesa Raiskila. Gaudeamus, Helsinki 1995.

Bourdieu, Pierre: *Järjen käytännöllisyys – toiminnan teorian lähtökohtia*. Alkuteos: Raisons pragmatiques. Sur la théorie de l'action (1994). Suom. Mika Siimes. Vastapaino, Tampere 1998.

Eagleton, Terry: *Ideology: an Introduction*. Verso, London & New York 1991.

Eagleton, Terry: *Miksi Marx oli oikeassa*. Alkuteos: Why Marx was Right (2011). Suom. Petri Stenman. Like, Helsinki 2012.

Foucault, Michel: *Tarkkailla ja rangaista*. Alkuteos: Surveiller et punir. Naissance de la prison (1975). Suom. Eevi Nivanka. Otava, Helsinki 2005.

Furet, François: *The Passing of an Illusion*. Alkuteos: Le Passé d'une Illusion (1995). Transl. Deborah Furet. The University of Chicago Press, Chicago 1999.

Gentile, Emilio: *Politics as Religion*. Alkuteos: Le religioni della politica: Fra democrazie e totalitarismi (2001). Transl. George Staunton. Princeton University Press, Princeton 2006.

Gronow, Jukka: Karl Marx – Yksilön vieraantumisen poliittisen taloustieteen kritiikkiin. Teoksessa *Sosiologian klassikot*. Toim. Jukka Gronow, Arto Noro, Pertti Töttö. Gaudeamus, Helsinki 1996, 89–138.

Haikara, Kalevi: *Isänmaan vasen laita*. Otava, Helsinki 1975.

Hapuli, Ritva: Naiset ylittävät rajoja: Matkakirjallisuuden sukupuolistavista tulkinnoista. Teoksessa *Rajanylityksiä. Tutkimusreittejä toiseuden tuolle puolen*. Toim. Olli Löytty. Gaudeamus, Helsinki 2005, 125–141.

Hellbeck, Jochen: Working, Struggling, Becoming: Stalin-Era Autobiographical Texts. *The Russian Review* Vol. 60, issue 3, July 2001, 340–359.

Hellbeck, Jochen: *Revolution on my Mind. Writing a Diary Under Stalin*. Harvard University Press, Cambridge 2006.

Hobsbawm, Eric: *Äärimmäisyyksien aika. Lyhyt 1900-luku (1914–1991)*. Alkuteos: *The Age of Extremes. The Short Twentieth Century 1914–1991* (1994). Suom. Pasi Junnila. Vastapaino, Tampere 1999.

Immonen, Kari: *Ryssästä saa puhua...* Otava, Helsinki 1987.

Kaihoavaara, Pirjo: *Missä paikkasi, tiedätkö sen? Kommunistisen puolueen kaaderien elämäkerrat – poliittiset valinnat, kulttuuri, kertomus*. Helsingin yliopisto, sosiologian laitos 1997

Kaihoavaara, Pirjo: Missä paikkasi, tiedätkö sen – Elämäkertojen tarjoamia kuvia liittymisestä kommunistiseen puolueeseen. Teoksessa *Aave vai haave*. Toim. Tauno Saarela, Joni Krekola, Raimo Parikka, Anu Suoranta. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Tampere 1998, 151–201.

Kaihoavaara, Pirjo: ”Eriyisenkaltaisia ihmisiä?” Kommunistien elämäkertoihin ja yhteisiin piirteisiin (prosopography) keskittyvä kansainvälinen vertaileva konferenssi Manchesterissa 6.–8.4.2001. *Ennen ja Nyt*. Agricola -Suomen historiaverkko, Historiallinen Yhdistys ry, Suomen Historiallinen Seura ry ja Turun Historiallinen Yhdistys ry. 3/2001. URL: <http://www.ennenjanyt.net/2001/10/people-of-a-special-mould-international-conference-on-comparative-communist-biography-and-prosopography-manchester-6th-8th-april-2001/> Viitattu 7.3.2016.

Kaihoavaara, Pirjo: A Good Comrade, a Good Cadre: Autobiographies and Evaluation Reports as a Part of Cadre Policy in the Finnish Communist Party During the 1940s and 1950s. Teoksessa *Agents of the Revolution: New Biographical Approaches to the History of International Communism in the Age of Lenin and Stalin*. Ed. Kevin Morgan, Gidon Cohen, Andrew Flinn. Peter Lang, Bern 2005, 245–264.

Kaihoavaara, Pirjo: Poliittisen elämän virstanpylväät: Suomen kommunistisen puolueen kaaderien omaelämäkerrat tutkimuslähteinä. *Ennen ja Nyt*. Agricola -Suomen historiaverkko, Historiallinen Yhdistys ry, Suomen Historiallinen Seura ry ja Turun Historiallinen Yhdistys ry. 1/2015. URL: <http://www.ennenjanyt.net/2015/01/poliittisen->

[elaman-virstanpylvaat-suomen-kommunistisen-puolueen-kaaderien-omaelamakerrat-tutkimuslahteina/](#) Viitattu 26.2.2016.

Kalela, Jorma: Historian rakentamisen mieli ja tutkijan valinnat. Teoksessa *Medeiasta pronssisoturiin. Kuka tekee menneestä historiaa?* Toim. Pertti Grönholm & Anna Sivula. Turun historiallinen yhdistys, Turku 2010, 40–59.

Kalemaa, Kalevi: *Raoul Palmgren: suomalainen toisinajattelija*. Tammi, Helsinki 1984.

Katainen, Elina: *Vapaus, tasa-arvo, toverillinen rakkaus: perheen, kotitalouden ja avioliiton politisointi suomalaisessa kommunistisessa liikkeessä ennen vuotta 1930*. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki 2013.

Koivisto, Hanne: Taiteilijat ja intellektuellit kommunistisessa liikkeessä – keskustelua individualismin ja kollektiivisuuden jännitteestä. Teoksessa *Kulttuurihistoriallinen katse*. Toim. Heli Rantala & Sakari Ollitervo. k&h-kustannus, Turku 2010, 165–193.

Koivisto, Hanne: *Politiikkaa, erotiikkaa ja kulttuuritaistelua*. Unigrafia, Helsinki 2011.

Koivisto, Hanne: ”Lasken vahvojen sydänten kaapelin yli vapisevan maailman”. Kaisu-Mirjami Rydbergin kansainvälisyys ja tulkinnat tasa-arvosta. Teoksessa *Kosmopoliittisuus, monikulttuurisuus, kansainvälisyys. Kulttuurihistoriallisia näkökulmia*. Toim. Anne Ollila & Juhana Saarelainen. k&h-kustannus, Turku 2013, 194–229.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne: *Avainsanat: 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Vastapaino, Tampere 1996.

Korhonen, Anu: Toimivista käsitteistä. Teoksessa Kaartinen, Marjo & Korhonen, Anu: *Historian kirjoittamisesta*, Kirja-Aurora, Turku 2005, 123–166.

Krekola, Joni: *Stalinismin lyhyt kurssi: Suomalaiset Lenin-koulussa 1926–1938*. SKS, Helsinki 2006.

Krekola, Joni: Praise for Learning: Finnish Communists in the Moscow Party School from 1950s to 1970s. Teoksessa *Communism National & International*. Ed. Tauno Saarela, Kimmo Rentola. Studia Historica 58. SHS, Helsinki 1998, 315-328.

Kähkönen, Sirpa: *Vihan ja rakkauden liekit: kohtalona 1930-luvun Suomi*. Otava, Helsinki 2011.

Lackman, Matti & Sirvio, Tuulia: Etsivä keskuspoliisi. ”Valkoisen Suomen” turvallisuuspoliisi 1919–1937. Teoksessa *Isänmaan puolesta. Suojelupoliisi 50 vuotta*. Toim. Matti Simola ja Tuulia Sirvio. Jyväskylä 1999, 17-43.

Lehtola, Veli-Pekka: *Presidentin kyyditys: Presidentti Ståhlberg, kenraali Wallenius ja kiihkon aika 1930*. Otava, Helsinki 2010.

Leppänen, Veli-Pekka: *Ohranasta oppositioon: Kommunistit Helsingissä 1944–1951*. Kansan Sivistystyön Liitto, Helsinki 1994.

Leppänen, Veli-Pekka: *Kivääri vai äänestyslippu? Suomen kommunistisen puolueen hajaannus 1964–1970*. Edita, Helsinki 1999.

Leskelä-Kärki, Maarit: Samastumisia ja etääntymisiä. Elämäkerta historiatutkimuksen kysymyksenä. Teoksessa *Tulkinnan polkuja: Kulttuurihistorian tutkimusmenetelmiä*. Toim. Asko Nivala & Rami Mähkä. k&h-kustannus, Turku 2012, 25–48.

Luukkanen, Arto: *Muutosten Venäjä. Venäjän historia 862–2009*. Edita, Helsinki 2009.

Majander, Mikko: *Pohjoismaa vai kansandemokratia? Sosiaalidemokraatit, kommunistit ja Suomen kansainvälinen asema 1944–1951*. Yliopistopaino, Helsinki 2004.

Metsämäki, Mikko & Nisula, Petteri: Heil Hitler, meil`Kosola ja Turvasäilöstä sotaan. Teoksessa *Aktivistit: Suomalaisten kansalaisliikkeiden tarina*. Edita, Helsinki 2006, 127–155, 159–185.

Nuorteva, Jussi: *Suomen vankeinhoidon historiaa, osa 4. Vangit – vankilat – sota. Suomen vankeinhoitolaitos toisen maailmansodan aikana*. Oikeusministeriön vankeinhoito-osasto. Valtion painatuskeskus, Helsinki 1987.

Paastela, Jukka: *Sosialismin sanakirja*. SNK & SONK & Turenki, 1975.

Palmgren, Raoul: *Toivon ja pelon utopiat*. Kansankulttuuri, Helsinki 1963.

Peltonen, Ulla-Maija: *Naisia turvasäilössä. Poliittisena naisvankina Suomessa 1930-1944*. Art House, Helsinki 1989.

Peltonen, Ulla-Maija: *Punakapinan muistot. Tutkimus työväen muistelukerronnan muotoutumisesta vuoden 1918 jälkeen*. SKS, Helsinki 1996.

Pennetier, Claude & Pudal, Bernard: Research in Progress based on French Institutional Communist Autobiographies. Teoksessa *Agents of the Revolution: New Biographical Approaches to the History of International Communism in the Age of Lenin and Stalin*. Ed. Kevin Morgan, Gidon Cohen, Andrew Flinn. Peter Lang, Bern 2005, 21–35.

Rentola, Kimmo: *Kenen joukoissa seisot. Suomalainen kommunismi ja sota 1937–1945*. WSOY, Helsinki 1994.

Rentola, Kimmo: *Niin kylmää että polttaa: kommunistit, Kekkonen ja Kreml 1947–1958*. Otava, Helsinki 1997.

Rentola, Kimmo: Punaisen Valpon synty & Supo, kommunistit ja KGB. Teoksessa *Isänmaan puolesta. Suojelupoliisi 50 vuotta*. Toim. Matti Simola ja Tuulia Sirvio. Jyväskylä 1999, 44–70, 113–212.

Rytkönen, Marja: Omaelämäkerta, fakta ja fiktio. Feministisiä tulkintoja. Teoksessa *Erot ja etiikka feministisessä tutkimuksessa*. Toim. Kirsti Lempiäinen, Taru Leppänen ja Susanna Paasonen. UTU, Turku 2012, 140–160.

Saarela, Tauno: *Suomalaisen kommunismin synty 1918–1923*. Kansan Sivistystyön Liitto, Tampere 1996.

Saarela, Tauno & Rentola, Kimmo: Introduction. Teoksessa *Communism National & International*. Toim. Tauno Saarela, Kimmo Rentola. *Studia Historica* 58. SHS, Helsinki 1998, 7–12.

Saarela, Tauno: *Suomalainen kommunismi ja vallankumous 1923–1930*. SKS, Helsinki 2008.

Saresma, Tuija: *Omaelämäkerran rajapinnoilla: kuolema ja kirjoitus*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä 2007.

Savolainen, Hanna: *Tuomittu elämään. Poliittiset naisvangit Hämeenlinnan kuritushuone- ja keskusvankilayhteisössä*. Suomen historian pro gradu -tutkielma, Jyväskylän yliopisto 2000.

Schnädelbach, Herbert: Mitä on ideologia. Yritys selvittää erästä käsitettä. Suom. Jyrki Uusitalo. Teoksessa *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet osa II*. Toim. Raimo Tuomela, Ilkka Patoluoto. Gaudeamus, Helsinki 1976, 242–267.

Scott, Joan: The Evidence of Experience. *Critical Inquiry* Vol. 17, No. 4, 1991. 773–797.

Selin, Sakari: *Kun valtiopetos oli isänmaallinen teko. Nuoret sodassa Hitleriä vastaan*. Unigrafia, Helsinki 2011.

Siltala, Juha: *Lapuan liike ja kyyditykset 1930*. Otava, Helsinki 1985.

Siltala, Juha: Lapuanliike ja kyyditykset. Teoksessa *Suomi 75: Itsenäisen Suomen historia 2*. Toim. Jukka Tarkka, Tuomo Polvinen, Hannu Soikkanen. Weilin + Göös, Espoo 1991, 224–225.

Silvennoinen, Oula: *Salaiset aseveljet: Suomen ja Saksan turvallisuuspoliisiyhteistyö 1933–1944*. Otava, Helsinki 2008.

Silvennoinen, Oula, Tikka, Marko, Roselius, Aapo: *Suomalaiset fasistit: mustan sarastuksen airuet*. WSOY, Helsinki 2016.

Smith, Sidonie & Watson, Julie: *Reading Autobiography: a Guide for Interpreting Life Narratives*. University of Minnesota Press, 2001.

Stanley, Liz: *The auto/biographical I: The theory and practice of feminist auto/biography*. Manchester University Press, Manchester & New York 1992.

Sundström, Leif: *Fasismi*. Like, Helsinki 2007.

Teräs, Kari: Epäilystä vuoropuheluun. Muistelmateokset historian tutkimuksen aineistona. Teoksessa *Tekstien rajoilla. Monitieteisiä näkökulmia kirjoitettuihin*

aineistoihin. Toim. Sami Lakomäki, Pauliina Latvala, Kirsi Laurén. SKS, Helsinki 2011, 181–201.

Upton, Anthony F: *Kommunismi Suomessa*. Alkuteos: Communism in Finland (1970). Suom. Sirkka Upton. Kirjayhtymä, Rauma 1970.

Westerlund, Lars: *Saksan vankileirit Suomessa ja raja-alueilla 1941-1944*. Tammi, Helsinki 2008.

Vihavainen, Timo: *Stalin ja suomalaiset*. Otava, Helsinki 1998.

Vilkkö, Anni: *Omaelämäkerta kohtaamispaikkana: naisen elämän kerronta ja luenta*. SKS, Helsinki 1997.